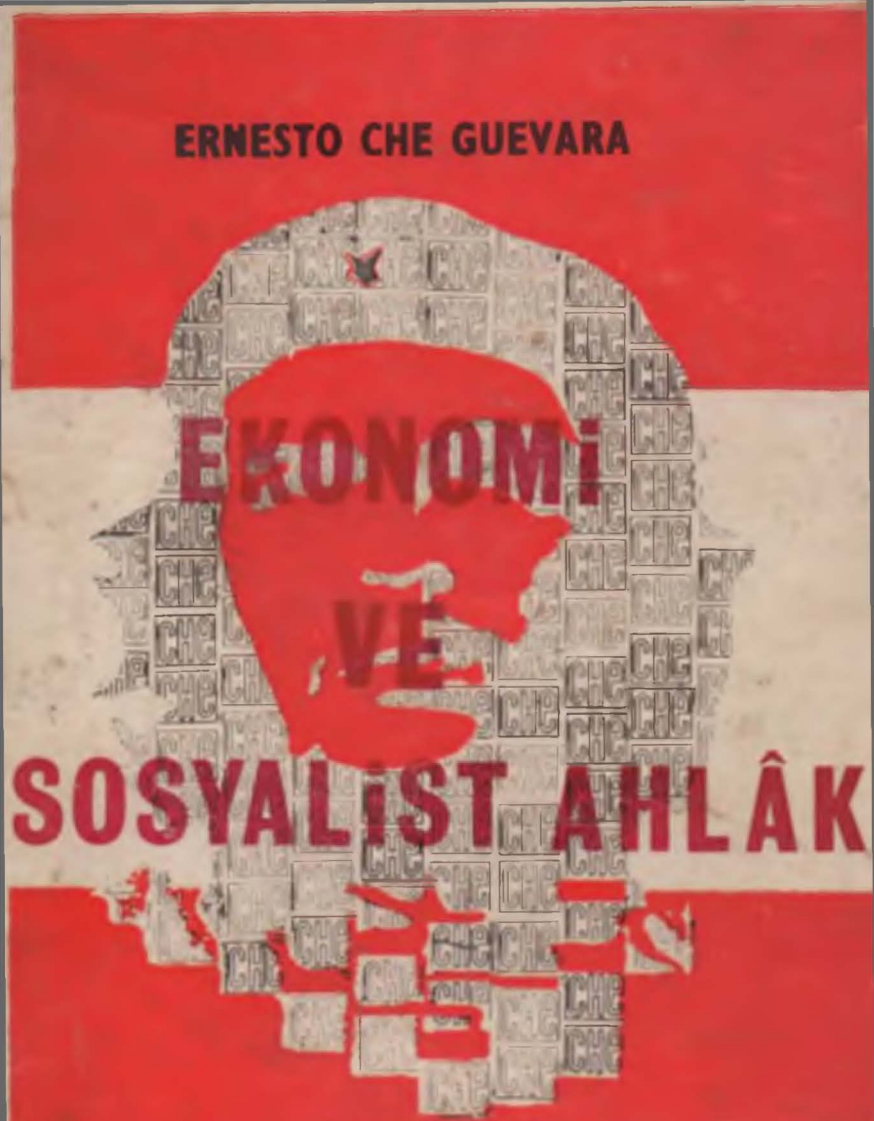
ERNESTO CHE GUEVARA

EKONOMİ VE SOSYALİST AHLÂK

evren yayınları

EKONOMİ
VE
SOSYALİST AHLAK

EVREN YAYINLARI
BİLİMSEL DİZİ : 14

Yönetim yeri: Cağaloğlu Yokuşu, Kemaliye Han 4/14
İSTANBUL

Ernesto Che Guevara

EKONOMİ VE SOSYALİST AHLÂK

Çeviren :
Mehmet ATİLLÂ

EVREN YAYINLARI

Venceremos! Wir Werden Siegen adlı Almanca aslından dilimize Mehmet Atillâ tarafından çevrilerek Nisan 1977 ayında baskıya verilmiştir.

SELÇUKLU Matbaasında dizilip basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM : I

ÇALIŞMA KARŞISINDA YENİ BİR TAVIR 9
GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA ÜZERİNE 20

BÖLÜM : II

SOSYALİST PLANLAMA VE TAŞIDIĞI ANLAM 31

BÖLÜM : III

EKONOMİ VE SOSYALİST AHLAK 47
a — Bütçeye göre finansman sistemi üzerine 47
b — Ekonomik muhasebe sistemî (Khozrashot ile bütçeye göre finansman sistemi arasındaki genel farklar 59
c — Daha ince çelişkiler. Bilinçe karşı maddî çıkar 62
d — Değer yasası üzerine 71
e — Fiyatların oluşumu üzerine 75
f — Kollektif Primler 78
g — Bütçeye göre finansman sistemi ile ilgili düşüncelerin özeti 80

h — Şimdiki durumuyla bütçeye göre finansman sistemi 83
ı — Sistemin avantajlarımn genel olarak izahı 86

BÖLÜM : IV

SOSYALİZM VE KÜBA İNSANI 89

BÖLÜM : V

BÜROKRASİYE KARŞI 114

BÖLÜM: I

ÇALIŞMA KARŞISINDA YENİ BİR TAVIR

Kanımca, böyle devrimci bir öz taşıyan bir törende, önce sosylist düzende çalışmanın anlamına ilişkin bir kaç söz söylemek gerekiyor. (Sanayi Bakanlığı toplumsal olarak organize edilmiş, gönüllü ve kollektif çalışma yoluyla devrimci bilincin derinleştirilmesinden her zaman en önde bulunmuş olmaktan haklı bir övünç duymaktadır.)

İzin verirseniz size küçük bir şiir okuyacağım. Korkmayın, kendi muhayyelemin bir eseri değil! Şiir -daha doğrusu şiirin birkaç satırı- umutsuzluk içindeki bir adama ait; ömrünün sonuna gelmiş, yaşı 80'i aşmış, ve yıllarca önce İspanya Cumhuriyetini savunan davanın yenilgisini görmüş, o zamandan beri

mülteci ve bugün Meksika'da yaşayan yaşlı bir ozanın yazdığı bir şiir. Birkaç yıl önce yayınladığı son kitabında ilginç birkaç dize var. Diyor ki:

"Ama insan dediğin bir çocuk, çalışkan ve
ahmak,
Çalışmayı yorucu bir azaba çevirdi,
Davul değneğini çapaya.
Ve kazmaya başladı yeri.
Bütün dünyayı saran bir sevinç şarkısı
tutturacağına..."

Ve aşağı yukarı şöyle devam ediyor -pek güçlü bir belleğim yoktur- "Kanımca daha hiç kimse toprağı güneşin hareketine uyarak kazamadı, ve şimdiye kadar kimse bir başağı sevgi ve incelikle koparmadı." Bu, bütünüyle başka bir dünyada yaşayan yenik bir adamın tavrıdır, ki o başka dünyayı biz, çalışma karşısındaki tavrımızla; doğaya dönmek, günlük azabı faydalı bir oyuna çevirmek isteğimizle, artık gerilerde bırakmışızdır. Bu sözleri aktarıyorum, çünkü bugün, bu umutsuzluk içindeki büyük şaire Küba'ya gelmesini ve sömürücülerin boyunduruğuna koşulmuş bir yük hayvanından öte bir şey olmadığı kapitalist düzendeki yabancılaşmanın tüm aşamalarını yaşadıktan sonra insanın yolunu nasıl yeniden bulduğunu, oyuna dönen yolu nasıl yeniden keşfettiğini görmesini söyliyebiliriz.

Ve onu şekerkamışı tarlalarına çağırabiliriz, ki kadınlarımızın şekerkamışını nasıl sevgi ve incelikle kestiğini görsün, kamışı sevgiyle kesen işçilerimizde erkeğin gücünü görsün, çalışma karşısında yeni bir tavır görsün, insanı köleleştirenin çalışma değil, üre-

tim araçlarına sahip olmamasının olduğunu görsün; ve toplum, gelişmesinin belli bir basamağına vardığında ve kendisine zulmeden iktidarı silahlı eliyle, yani ordusuyla birarada parçalıyarak iktidarı ele geçirmek için kıran kırana mücadeleye girebilirse, insan eski çalışma zevkini, görevini yapmanın, toplumun işleyişinde bir yer tuttuğunu hissetmenin, kendine özgü nitelikler taşıyan, ve -üretim süreci içinde önemli, fakat zorunlu olmayan- bir dişli ve kendi kendinin bilincinde olan bir dişli, sosyalizmin kurulması için gerekli koşullardan birini: tüm halk için yeterli miktarda tüketim mallarının üretimini, yaratmakta başarılı olmak için kendisini her seferinde daha hızlı döndürmek çabasında olan kendi iç motoruna sahip bir dişli olduğunu hissetmenin sevincini yeniden kazanır. Ve bununla birarada, toplumca üleşilmek üzere her gün yeni zenginlikler yaratan çalışma ile birlikte, böyle bir tutum içinde çalışan insan da mükemmelleşir,

Bu yüzden diyoruz ki: Gönüllü çalışmaya, günümüzde devlet için taşıdığı ekonomik anlam açısından bakılmamalıdır; gönüllü çalışma her şeyden önce işçilerin bilincini geliştiren faktörlerin en önde gelenidir. Hele işçiler, kendi işyerlerinden başka bir yerde çalışıyorlarsa. Yönetimdeki işçilerimiz ve teknisyenlerimiz Küba'nın tarlalarını ve endüstrimizin fabrikalarını tanıyorlar, çünkü oralarda, bazen çok ağır koşullar altında, gönüllü olarak çalıştılar. Bunun sonucu, kapitalist üretim tarzının daima böldüğü ve birini ötekinin karşısına diktiği -çünkü bu, kapitalizmin uzun vadedeki hedefleri ve bazen bütün ilkeleri çiğniyerek, bir lokma ekmek için çarpışmaya hazır

umutsuz insanlardan oluşan büyük bir işsizler ordusu elde etmek için yürüttüğü sürekli bölme çabasımn bir parçasıdır- bu iki kısım arasında yeni bir kaynaşma ve birbirini anlamanın doğması oldu.

Gönüllü çalışma böylece, yönetimdeki işçilerimizle kol işçilerinin anlaşması, birleşmesi ve toplumu yeni bir basamağa -sınıfların olmayacağı, bu yüzden de kol işçisiyle kafa işçisi, işçiyle köylü arasında farkın olmayacağı yeni bir tarihsel basamağa- çıkaracak yolu hazırlaması için bir araç haline dönüşür.

Gönüllü çalışmayı bu kadar şevkle desteklememiz bundandır; Fidel'in birçok kez göstermiş olduğu **"liderler örnek olmalıdır"** ilkesine bağlı kalmaya çalışmamız bundandır.

Bu törene ayrıca, Borrego yoldaşla birlikte diplomalarımızı almak için gelmiş bulunuyoruz. Bu ne çocukça ve ne de demagojik bir törendir, yalnızca bizlerin -ülkenin önündeki dev güçlüklere ve kendisini tehdit eden büyük tehlikelere rağmen ayakta kalabilmesi için onu geliştirmenin yeni bir bilinç yaratmayı, hem de ivedilikle, gerektirdiğini durmadan ileri süren bizlerin- dediğimizi bildiğimizin ve bizzat yaptığımızın zorunlu ispatıdır. Çünkü ancak bu takdirde halkımızdan daha fazla şey istemeye hakkımız vardır.

Buna rağmen güç günler henüz geçmiş olmaktan uzak; onlar ekonomi alamnda sona ermiş değil, dışarıdan gelecek bir saldırı tehdidi ile ilgili olarak ise hiç değil. Günler güç günler, ama yaşanmaya değer.

Geri kalmış -ya da böyle adlandırılan- ülkeler, sömürge ve bağımlı ülkeler, emperyalistlerin bunalımları, oligarşileri ve talancı ordularıyla üzerlerine

çöktüğü, zenginliklerini son damlasına kadar sömürdüğü ülkeler uyanıyor ve savaşıyor. Ve bu savaş, bizler için bir tehlikedir.

Parmaklar bizi gösteriyor; sömürgeci bakanların toplantısında kınanan biziz. Ama Küba adı tüm dünya devrimcilerinin dudaklarında; Küba adı sınırlarımızı aşıyor; birkaç yıldan beri aşıyor sınırlarımızı. Ve salt Amerika için bi rörnek ve umut olarak değil, dünyanın -sömürü ve bilgisizlik içinde iken- halkımızın hemen hemen hiç tanımadığı, başka bölümleri için de.

Ama bugün bütün halkımız bir Vietnam'ın olduğunu, -eskiden sömürge, bugün bölünmüş olan- bu ülkenin bütün güçlerini birleştirerek emperyalist zulme karşı çarpıştığını, ülkeyi suni olarak bölen o enlem dairesinin kısa zaman sonra tarihinin bir anısından başka birşey olmayacağını biliyor.

Coğrafyayı bilmeyen ve Asya'nın kıyısında, dünyanın Hindiçini denen bir ucundaki bir Fransız sömürgesi hakkında belli belirsiz bir fikri bile olmayan halkımız, bugün Vietnamlı kardeşlerimizin bütün kahramanlıklarım iyiden iyiye biliyor. Ve orada, Vietnam'da, "Domuzlar Körfezi" adlı tabur veya tugayın -Vietnamlı savaşçıların her zaman yaptığı gibisavaşa nasıl kahramanca katıldığını gördük, Domuzlar Körfezi tüm ezilen halklar için bir sembol olmuştur; Domuzlar Körfezi emperyalizmin Lâtin Amerika'daki ilk yenilgisidir, ama aynı anda emperyalizmin dünya üzerindeki ilk yenilgilerinden biridir de. Ve halklar bu adı anıyor. Ve Vietnam'daki olay, bizler için artık tarih olmuş olan bu adı o yiğit savaşçıların bir tugayınm almış olması bize övünç veriyor. Bunun

gibi, adımız ve en yüksek komutanımızm adı bütün dünya gazetelerinde çıktı, ve yıllarca, yüzyıllarca bilgisizlikleri içinde hapsolmuş ve zulüm görmüş birçok basit insan Küba ve Fidel Castro adlarını, ikisini aynı şey sayacak kadar birleştiriyorlar.

Bu olgu ile, hükümet görevlisi olarak yaptığımız gezilerde sık sık karşılaştık. Ve bizim büyük övüncümüz budur; halka, ablukanın getirdiği mahrumiyetler, istilâ tehditleri, başta sosyalizmi kurmanın güçlüğü olmak üzere tüm güçlükleri unutturan budur. Ve bütün güçlüklere rağmen ilerliyor ve kendimizi günden güne düzeltiyoruz; politik durumun günden güne değişmesi, ekonomik durumun düz bir çizgi üzerinde gelişmemesi, zikzaklar çizmesi, iyi ve kötü yıllar, iyi ve kötü şeker kamışı mahsulleri olması, her yıl var olan bu somut etken, halkımızın her geçen gün daha yüksek bir bilinç düzeyine ulaşmasını etkile miyor.

Ve görevimiz, üretim savaşçısı olarak görevimiz, bilincimizi bu yolda geliştirmektir, her gün. Bunu o kadar iyi yapmalıyız ki her işçi fabrikasını sevmeli; ama her işçi, fabrikasmı, işini, kendi yahut çocuklarının canını koruyabilmenin bedeli diz çöküp boyun eğmek olacaksa, bu bedelin Küba halkı tarafmdan asla ödenmiyeceğini de bilmeli. Buraya gelişimiz, barışçı emek, yaratıcı emek için Komünist sertifikaların veriliş törenini kutlamak içindi, ve bizi kurşun, savaş, ne olursa olsun özgürlüğümüzü korumak azmi hakkında konuşmaya hangi düşünce zincirinin götürdüğünü bilemiyorum. Ne yapalım ki bunlar birbirine sıkı sıkıya bağlı şeyler. Ne yapalım ki bugün kurucu bir barışın zevkine varmamızı sağlayan, savaşmamız

oldu; ve ereğimiz en yüksek barıştır, en mükemmel barıştır, sömürü sistemini geride bırakarak daha ileri bir toplumsal aşamaya varmış olan tüm halkların barışıdır. Ama Küba örneğinin dünyanın başka halklarında da tekrarlanmasını engellemeye çalışan biri çıkarsa, barışı silahlarla elde etmek amacıyla bir an için barışı terketmek caizdir.

Vietnamlı yoldaşların yaptığı budur, provokasyonlara rağmen, göklerine tecavüz eden, gemilerine saldıran, acımasız bombardımanlarla sanayilerini mahveden Yankee uçaklarına rağmen gün be gün yaptıkları budur. Artık müstebit bir devin savunmasız bir şeye karşı yürüttüğü bir savaş yok ortada; söz konusu olan artık yüzyıllarca eski ilkeler, hatta Yankee toplarının yalnız başına boyun eğdirdiği ve hükümetler devirdiği geçen yüzyıl sonlarının kanunları bile değil. Şimdi halkın güçleri cevap veriyor. Vietnam ekonomisinin bir kısmı geçici olarak yıkılacak, bunun farkındayız; benzeri bir saldırının, herhangi bir provokasyon bahanesiyle, günün birinde ülkemize yönetilebileceğini de biliyoruz. Ama ne olursa olsun; Bayrağımızı havada tutmak, sosyalizmi halkımızın isteğine göre kurmak hakkı için her bedeli ödememiz gerekiyor!

Size sormak isterim yoldaşlar: Burada bulunan sizlerden, komünist çalışma sertifikasını daha fazla hak etmiş olan var mıdır; (Dinleyiciler "Fidel" diye bağırıyor) -burada bulunanlar arasında dedim- yıllar boyu memleketinin dağlarında yoldaşlarının açlıktan öldüğünü gören, mücadeleyi gün be gün sürdüren, hatta öyle anlarda ki.. böyle bir işçiden? O sıralar okuma yazması yoktu, açlık ve sefaletle yıllar geçirdi

ve yaratabildiği azıcık bir şeyi de emperyalizmin, sömürgeciliğin nasıl yeniden yıktığını, aile fertlerinin bazen açlıktan; bazen düşman kurşunlarıyla nasıl öldüklerini gördü.

Çoğunuz bu öyküyü okumuşsunuzdur. Yapıcı ve komünist çalışmanın, daha iyi bir dünya yaratmak ve tüm engelleri yıkmak kararı ve komünist inançla içiçe olmasının nedeni budur. Ve aramızda bu sertifikayı, halkının değerli temsilcisi yoldaş Noup'dan daha fazla haketmiş kimse yoktur.

Pekâlâ, yoldaşlar: Şimdi özetliyeceğim yarışmanın önemi hakkında birkaç rakam verelim. 168.000 saat çalışıldı. Bu sayıyı 8 normal iş saatine bölersek, 21.037 gün gönüllü çalışılmış olduğunu düşünmek gerekir, bu da gönüllü olarak çalışılmış birçok yıl anlamına gelir.

Bir adamın, sevgi ve incelikle ekin biçmesini pekalâ bilen bir adamın neler yapabileceği hakkında başka bir örnek görelim: Arnet yoldaşın rekorunu inceledik, ve zihnimiz hâlâ -evet, hâlâ, ve daha uzun bir süre için- şüpheci olduğundan hesaplamaya koyulduk. 1607 saat, 200 iş günü eder, altı ay ise 182 gündür. Yani, bu yoldaş, normal iş süresine ek olarak sekiz saatlik bir işgücünden fazla çalışmış oluyor; bunun üzerine bir teftiş yapmaya karar verdik. Teftiş, Arnet yoldaşın doğruluğunu kesinlikle kanıtladı; ama kendisi galiba biraz kızdı, çünkü bana, onur kazanmak için değil, devrime verdiği sözü tutmak için çalıştığını, ve şu ya da bu kadar saat çalışmış olmanın kendisini ilgilendirmediğini, sadece saatleri devrime adadığını söyledi. Kendisi örneğin, birkaç yıldır iznini içinde bulunduğu üretim birimi

içinde çalışarak geçirdi. Bunu aynı zamanda çeşitli yetenekler kazanmış olduğu için de yaptı, ne de olsa azıcık yaşlanmış, değil mi? -Kaç yaşında mı? Kırkdokuz!- Gönüllü çalıştığı saatlerde marangozluk, elektrikçilik, kurşun dökümcülüğü, tamircilik ve boyacılık yapıyor. Ayrıca yoldaşın benle aynı hamurdan yoğrulmuş, yani bir kuruş ziyan etmekten korkunç acı duyanlardan olduğunu görmek beni çok sevindirdi. Teftiş raporunun bir bölümünü dinleyin: "İki tuvalet ve bir duş kabilinin duvar ve tesisat işlerini yaptı, tamamını badanaladı, ve gereksiz gördüğü masraflardan kaçınmak için iskele kiralamayı reddederek onun yerine iki top kağıt kullandı, bunlarm üstüne iki kalas uzattı, kalaslarm üstüne bir masa, masanın üstüne de merdiveni koydu; merdivene de bir sopanın ucuna bağladığı boya fırçasıyla çıktı; böylece duvarın en yüksek yerlerine erişebiliyordu. "Ve bu gibi örnekler, Arnet yoldaşın 1600 saatlik gönüllü çalışmasının öyküsünü oluşturuyor.

Aşağı yukarı bin saate yakın gönüllü çalışmış arkadaşlarm varlığına rağmen -elektrik kısmından Manuel Fumero yoldaş dokuzyüz saat çalışmıştır-, 240 saata ulaşabilmenin güç olduğunu ve bütün arkadaşlardan aynı çalışmayı göstermelerini istiyemiyeceğimizi kendi özel tecrübemizden biliyoruz, ama istediğimiz, bunun bir örnek teşkil etmesi; daha birçoklarının coşmasını ve şimdiye kadarkinden daha çok insanın gönüllü çalışmaya katılmasını istiyoruz.

Ve bir daha söylüyorum: Sağlanan yararın ekonomik boyutları bizi ilgilendirmiyor ,son çözümlemede burada elde edilen her ekonomik yarar: maliyetlerin düşürülmesi, üretkenliğin yükseltilmesi, yalnız

halk arasında, yani sizler arasında bölüşülmek içindir; gönüllü çalışan ve bu çabayı toplum için harcıyanlardan hiç birisi bu çalışması için fazladan bir kuruş bile almıyacaktır.

Ama bu çabanın derecelendirilmesini istiyoruz, ki altı ayda, günde sekiz saatten bütün bir normal çalışma ayı demek olan, 240 saatlık sınıra varamıyan kimseler de gönüllü çalışmaya katılabilsinler; ki bu yaygınlaşsın, ki her üretim dalında adam başına hatırı sayılır saat çalışsın. Neden? Tekrarlıyalım: Herkesin bilinç düzeyinin yükselmesi için. Doğaldır ki bu, üretim için dolaysız olarak taşıdığı anlam yüzünden iyi bir şeydir, ama aynı zamanda örnek olarak, bilincin gelişmesi olarak taşıdığı anlam yüzünden de.

Kendisinden bir kez daha sözetmiş olalım -Arnet yoldaş, fabrikasında aylardan beri bir tek işçinin bile işe gelmezlik etmediğiyle övünmüştü. Ayrıca çok küçük olan bu fabrikanın temizliği ve genel durumu örnek alınmaya değer. Ama şimdi o, atelye şefliğine getirilmiş bulunuyor- bu, bizde kökleşmiş kötü bir alışkanlıktır -yani büyük bir yoldaşımızı üretimden uzaklaştırmış oluyoruz, atelyeyi idare etmesi için birkaç saatliğine uzaklaştırmış oluyoruz. Kökleşmiş kötü bir alışkanlık diyorum, çünkü yönetmenin görevi iyice düşünmeyi gerektiren, örnek bir işçinin ruhuyla, davranışlarıyla, yetenekleriyle her zaman uyuşmuyabilen güç bir görevdir; belki de büyük yönetici olmayan büyük işçiler vardır, çünkü her ikisi farklı görevleri içerir. Ama tabiî, hizmetlerini kimsenin tartışmadığı için, bizi ilgilendiren, Arnet yoldaşın diğer yoldaşları, var güçleriyle çalışmaları için, gayrete getirmeye devam etmesidir. Elektrik kısmındaki

yoldaş, bu yarım yıl içinde Arnet'e yetişeceğini söyledi bana; yönetmen olması yüzünden Arnet'in yavaşlayıp yavaşlamıyacağını bilmiyorum, ama ciddi bir rakibi olduğu ortada.

Ve yarışmanın bu türü toplumun inşasına bilinçli olarak katılan işçiler tabanını mükemmelleştirmeyi ve genişletmeyi oyuncak haline getiriyor, çünkü verilen her saat bilinçli bir saattir; çünkü diğerleri toplumsal ilişkilerin oluşturduğu mekanizmanın bir parçası olduklarından bilincine ne de olsa pek varılamıyan saatlerdir.

Bu nedenle sorunu bu gözle görenleri -tabii gönüllü olmak şartıyla teşvik etmek zorunluluğunu birkaç bakanlıkla tartıştık. Şeker endüstrisi bakanlığından Borrego yoldaş, adalet bakanlığından Yabur yoldaş -kendisi aynı zamanda kol emeğinin özel bir uzmanıdır, benliğinde üretken olmayan bürokratik çalışmayı, entellektüel çalışmayı ve üretici çalışmayı neredeyse eksiksiz olarak toplamıştır-, ve biz biraraya geldik. Ve CTC'nin (Central Sindical de Trabajadores de Cuba- Küba işçilerinin sendika merkezi, ç.n.) yönetimi altında -ki (bu kuruluş, ç.n.) yön verici ve öğreticilik görevlerini üstlenmiştir- dördümüz ortak bir bildiri hazırladık.

Bu bildiri ayrıca, yarışma konusu olabilecek yahut kuruluşlar arasmda bir yarışmaya dönüşebilecek şeylere katılmak istiyen başka kuruluşlara yapılmış bir çağrıdır da. (Nitekim) sanayi bakanlığının saygısız oğlu Borrego yoldaş, çoktan büyüklerine meydan okumuş ve gönüllü taburlarına korkunç hedefler koymuş bulunuyor.

Ortak bildiri şöyle:

GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA ÜZERİNE

Bir: Sosyalist düzende, toplumun sürekli artan gereksinmelerinin azami ölçüde karşılanmasını sağlayacak maddi zenginliklerin üretiminin durmaksızın artması için, bu çabaya herkesin coşkunluk ve fedakârlıkla katkıda bulunması gerekir.

İki: Gönüllü çalışma, temel üretim araçlarının kamu mülkiyetinde olduğu bir toplumda çalışmayla ilgili komünist tavrın gerçek ifadesidir; işçi sınfının davasını seven ve devrimci görevleri yerine getirmek için boş zamanlarını ve dinlenme sürelerini bu davaya tabi kılan insanların verdiği örnektir.

Gönüllü çalışma bilinç yaratan bir okuldur, toplum içinde ve toplum için bireysel ve kollektif katkı olarak harcanan çabadır, ve komünizme geçiş sürecini hızlandırmamıza izin veren bilincin derinleştirilmesini ilerletmektedir.

Bu ortak bildiriyi imzalıyan kuruluşlarda gönüllü çalışmanın ulus çapında örgütlenmesi ve tüm işçilerin buna katılması amacıyla ve alınan kararların uygulanmasını güvence altına almak için, ve de ülkedeki tüm işçileri adayı baştan başa kaplıyan kızıl gönüllü taburlarına katılmaya çağırmak için, adı geçen kuruluşlar aşağıdaki önerileri formüle etmiş bulunuyor:

Şimdiye kadar örgütlenmiş ve ileride kurulacak olan kızıl taburların bir yıl boyunca edinilen başarılı deneylere dayanarak örgütlenmeleri için gerekli yönetmelikleri aşağıdaki ilkeler ışığında benimsemeleri:

Gönüllü çalışma: Gönüllü çalışma normal iş süresi dışmda ek bir ekonomik çıkar sağlamaksızın ya-

pılandır. Her zamanki işyerinde yahut başka bir yerde yapılabilir.

Taburlar: Kuruluşu: Tabur bir yönetmen, bir mangalar sorumlusu ve manga sayısı kadar da manga yönetiminden meydana gelir. Her manganın üye sayısı yapılacak işe ve taburun örgütlenişine göre saptanır.

Üyelerin derecelendirilmesi: Üç derece öngörülmüştür: 6 ayda 240 yahut daha fazla saat çalışan "öncü üye", altı ayda 160 saate ulaşan "üstün üye" en az 80 saat salışan "üye".

İş örgütlenmesi: Gönüllü çalışmanın iyi örgütlenmesi bu çalışmanın canlı olmasının temel koşuludur; gözönüne almamız gereken dallar şunlardır: Sanayi yahut tarımda üretken çalışma, ücretsiz eğitmenlik, teknik çalışma. Teknik çalışma, belli bir anda özel görevlerin yerine getirilmesi için kurulacak bir teknisyen mangası tarafından yürütülecektir.

Taburlar arası yarışma ve bu yarışmanın kontrolü: Her tabur, sendikasıyla birlikte hem kendi içinde hem de diğer taburlarla kendi arasındaki bireysel ve kollektif yarışmanın temellerini saptıyacaktır. Taburun, sosyalist toplumun gelişmesine katkısıyla ölçülecek olan çalışması hakkında bir değerlendirme yapabilmek için çalışma sonuçları en sıkı bir kontrolden geçirilecektir.

Ödüllendirme: Bir şeref rozetine ek olarak, öncü üyelere ilgili bakan ve CTC Revolucionaria genel sekreterinin imzasını taşıyan bir 'komünist çalışma sertifikası' verilecektir. Üstün üyelere, bu niteliklerini belirten ve aynı imzaları taşıyan bir diploma verilecektir. Üyelere, derecelerini onaylıyan birer diploma

verilecektir. Bütün bu takdirnameler çalışılan her yarım yıl için yeniden verilecektir.

Taburların yönetmelikleri: Her tabur, sendikasıyla birlikte kendi yönetmeliğini hazırlıyacaktır; yönetmelik her şeyden önce şunları düzenliyecektir: a) Katılış biçimi b) Tabur sorumlusu ve üyelerinin yükümlülükleri c) uygulanacak disiplin d) işin kalitesi e) çalışma sonuçlarmın yayınlanması.

Metinlerin az çok benzeşik olmasını sağlamak için, yönetmelikler CTC Revolucionaria'nın onayına sunulacaktır.

Altında da, Havana Deklarasyonunda olduğu gibi, şu ifadeye rastlanıyor: "Ve 15 Ağustos 1964 de Küba İşçilerinin Sendika Merkezinin tiyatro salonunda yapılan bu Gönüllü İşçiler Genel Kurulunun onayı ile, ilgili kuruluşlar adına imzalıyanlar: Sanayi bakanlığı, şeker bakanlığı, adalet bakanlığı, Devrimci Küba işçileri sendika merkezi." Onaylıyor musunuz?

Bir uyarı, yoldaşlar: "üstün üye" ve "üye" dereceleri, başka yoldaşların da tabura yahut gönüllü çalışmaya katılabilmeleri içindir; yoksa sizin dinlenmeye çekilmeniz ve derecenizi kaybetmeniz için değil. Sizin öncü işçi olarak yerinizi korumanız gerekiyor, hepimizin bunu yapması gerekiyor. Bir sertifika almış bulunuyoruz ve mümkün mertebe her altı ayda bir, bir yenisini kazanmalıyız.

Alâ: büyük bir tecrübe edindik, bu işin gelişmesi için büyük bir olanak bulduk; ama aynı zamanda, sorunlara duyulan ilgi ve anlayış yetersiz kaldığında işin nasıl kısırlaştığını da gördük.

İşe ilk girişen hafif sanayi dalı oldu; insiyatifi ele alışı bir yıldan öncedir, hafif sanayi dalı bir kez daha

muzaffer oldu. Ayrıca bu daldaki işletmelerden biri, özellikle desteklenen 'hammaddeleri yeniden kazanma' kısmı, adam başına 47 saate erişti. Çalışılan saatler toplamını işletmedeki işçi sayısına bölersek herkesin 47 şer saat gönüllü çalışmış olduğu sonucunu buluruz. Tabii bu sonuç doğru değil, çünkü çalışmıyan birçokları ve çok daha fazla çalışan başkaları var, ama ilginç olan bu ortalamalar, ve tabii, (ortalamalar) diğer işletmelere bakarak çok yüksek.

Şimdi bütün'ün olumsuz parçasına, olumsuz yönüne geliyoruz. Örneğin, tek Komünist Gönüllü Çalışma Sertifikası almamış olan işletme ve kuruluşlar. Ve ben, bunun sorumluluğunu işletme müdürlerinin taşıdığını iddia edeceğim. Bazı özel durumlarda hammadde sorunları, çok ciddi sorunlar oluyor, ve işletmelerde üretim epey kısıtlanıyor, ama bir işletme bir dizi fabrikadan oluşmakta; çalışır durumda olan ve badana, temizlik gibi bir sürü işte gönüllü çalışabilecek bir fabrika da her zaman bulunur. Bu fabrikalardaki işçilerin ilgisiz kaldıkları izlenimi uyanabilir, oysa sorun bu değil. Sorun, onların doğru dürüst harekete geçirilememiş olmasında.

Yapılması gerekeni kitlelere göstermek için, ve işçileri gönüllü çalışmaya yöneltmek üzere coşkularını kitlelerle aktarmak için bir yanda işletme müdürü, öbür yanda sendika birlikte çalışmalıdır.

Bu işletmeler: Makine yapımı ,otomotiv endüstrisi, metalürji dalı içindeki metal işleme... Agapito birçok adam getirdiğini söylemişti -Agapito nerede?- kendisi bu dalda üç işletmeye bakıyor.

Birleşik Maden İşletmesi de hiç (Sertifika) almadı, makina yapımını geliştirmek için kurulan tek-

nolojik araştırma enstitüsü de, maden ve metalürji araştırma enstitüsü de, kimya endüstrisini geliştirme enstitüsü de. Yalnız bir vilayet delegasyonu Komünist gönüllü Çalışma Sertifikası aldı: bir işçi ile Matanazas delegasyonu. (Sertifika) alanlar arasında birleşik maden işletmeleri sonda geliyor: bir tek yoldaş, ve o da yönetici bir işçi.

Gönüllü çalışma sertifikası alan işçi sayısı Sanayi Bakanlığında 1002; başlarda 900 ün biraz üstündeydi, sonuna doğru bir miktar daha eklendi. Bunlar olumsuz yanlardır, çünkü hepsi gönüllü çalışma, hepsi kişilerin coşkularının ifadesi, ama kontrolsüz sosyalizmi kuramayız, ve gönüllü çalışmanın da kontrol edilmesi gerekiyor, bürokratik değil ama iyi bir şekilde.

Gelecek altı ay içinde birçok yeni kızıl taburlar oluşacağını ve çalışma ve saat biriktirme olanağı sağlayan şeker kamışı hasadı sırası olmamasına rağmen, gelecek altı ay içinde 240 saate, yani geçerliğini koruyan Komünist Çalışma Sertifikasına erişecek daha fazla işçinin bulunacağını umuyoruz.

Bu örgütlenme yardımıyla başka yoldaşların da kazanılmasının kolaylaşacağını sanıyoruz. Böylece tabanımızı gittikçe daha genişletebileceğiz. Bu akşam, tekrar tekrar vurgulamışımdır: en önemli görevimizin gönüllü çalışmayı arttırmak olduğunu, çünkü büyük ölçüde eğitici değer taşımaktadır; aynı zamanda diğer görevlerimizi, yani sürekli olarak bir sürü sorunla karşılaşıp tökezlendiğimiz, üretim planlarını yerine getirmek görevimizi de. Ve kurulalı beri sanayi bakanlığı, bir bütün olarak üretim planını yüzde yüz uygulamayı sadece bir ay başarmıştır.

Neden alkışlıyorsunuz? Bir tek ay diyorum, alkış tutuyorsunuz. Ya her ay plan hedeflerine ulaşsaydı!

Ama pekalâ; burada ilginç bir gerçek var: plan hedeflerine ulaşılan ay son ay idi, temmu zayı; yani hedeflere ulaşmak için harekete geçilen ay, ve herkes iş başına koştu.

Bir keresinde bu yaratıcı ruhu işçide uyandırmanın zorunluluğundan söz etmiştik: teknisyen ve yönetim işçilerine bir dürtü olması için. Ki onlar da çalışmalarının kalitesini yükseltsinler ve bazen toprakta, bazen de madenlerimizde bulunan ve hammadde kıtlığı, uygun bir teknolojinin yokluğu, örgütlenmedeki eksiklikler yüzünden topluyamadığımız, yatan büyük servetleri gün ışığına çıkarsınlar; bunu yapamamak görevlerimizi bütünüyle yerine getirmemize engel oluyor. Tabii, emperyalist abluka var, ve onlar yorulana yahut başka bir şey olana kadar da bir zaman devam edecek. Ama bu, her an bir geriye dönüşe yol açabileceği için ve korkunç bir politik baskıyı içerdiğinden bizim için güvenilir bir dünya olmayan kapitalist dünyaya gittikçe daha az bağımlı olabilmek amacıyla kendi tabanımızı, kendi yedek parçalarımızı, kendi teknik usullerimizi bulmaya bir dürtü, çalışmamız için bir dürtü olmaktan başka bir şey anlamına gelmemelidir.

OEA'ya karşı oy kullanan (Organizacion de los Estados Americanos - Amerika Devletleri Örgütü, ç.n.) Şili hükümetinin, birkaç gün önce, ABD'nin baskısı yahut belki de bir iç politika oyunu nedeniyle, nasıl bizimle bağlarını kopardığını gördünüz; halbuki hukuki bakımdan doğru bir tavrı vardı (ama ne de ol-

sa bir burjuva hükümetidir). Yani o da emperyalizmin ilân ettiği ablukaya katılıyor.

Ve bu, başka herhangi bir ülkenin başına gelebilir. Bu nedenle, dünya ticaretinden azami yarar sağlamamıza, hem de bağımlı olmamamızı mümkün kılan çok sağlam bir tabanımız olmalı; yani örneğin, şimdi ilişkilerimizin olduğu ülkelerle ilişkilerimizi sürdürmeyi ve bunların sayısını çoğaltmayı mümkün kılmalı, ama bunlarla hiç bir bağlantısı olmaması gereken bilinç sorunları ve devrim ilkelerinden bağımsız olarak.

Bir defasında, birkaç zaman önce, Cezayir'i desteklediğimiz için Fransa hükümeti bize çok kızgındı: silâhlı Cezayir hükümetini tanımıştık. O anda Fransa emperyalist ablukaya belli bir biçimde katıldı. Sonraları Fransız hükümeti daha anlayışlı olmaya başladı. Cezayir kurtuldu; tarihi bakımdan kurtulması gerekiyordu; Cezayir'in kurtuluşundan başka bir çözüm olamazdı, ve bunun karşısına dikilmek, kahraman bir halkı felâketin içine itmek ve bir sürü Fransız askerini ölüme göndermekten başka bir anlam taşımıyordu. O sorun, en iyi şekilde çözümlendi. Bugün Cezayir'in Fransa ile iyi ilişkileri var, bizim kardeş Cezayir halkıyla öyle ilişkilerimiz var ki, bundan daha iyisi olamazdı, ve Fransa ile de iyi ilişkilerimiz var.

Ama kendimizi, iyi ilişkilere bağımlı olmayacak gibi hazırlamamız gerek. Ve bunun için okumak, kendini buna hazırlamak lâzım, çünkü uygun bir teknolojik temel olmadan yeterince hızlı gelişmeler göstermek için, çabalarımız, ne kadar büyük, ne kadar yiğitçe olurlarsa olsunlar, kafi gelmezler.

Ve, her zamanki gibi, genç komünistlerin eski ilkesi olan ilkeye bağlı kalmalıyız: **"Öğrenim, çalışma, tüfek."** Yani bu üç kelimeden oluşan sloganı üç bayrak gibi yükseltmeliyiz, çünkü bu üçü her an için önemlidir. Ve devrimci bir ülke olarak yaşamak ve konuşmak için hak taşımaya devam etmemiz, her üçüne sahip olmamızı gerektirir: Sosyalizmin kuruluşunu belirliyen çalışma, bilgimizi ve eylem yeteneğimizi sürekli geliştirdiği için öğrenim, ve son olarak, tabii, devrimi korumak için tüfek.

Zamanın, düşmanlık rüzgârlarının estiği, tehditlerin günden güne şiddetlendiği, bize ve dünyanın başka halklarına karşı haydutça saldırıların arttığı bir zaman olması önemli değil; bizi Johnson yahut Goldwater'in ağzından -yani ha Ali ha Veli- tehdit etmeleri birşey değiştirmez; emperyalizmin her gün daha saldırganlaşması birşey değiştirmez; halklar özgürlük için ve bir kez elde etmiş oldukları özgürlüklerini korumak için kararlıdır. Hiçbir şey onları yıldıramıyacaktır. Ve beraberce yeni bir hayat kuracağız, beraberce -çünkü bizler birarada olmalıyız-, burada Küba'da biz, orada, Sovyetler Birliğinde, yahut Çin Halk Cumhuriyetinde, ve Asya'nın güneyinde çarpışan Vietnam'da.

Bir süreden beri emperyalizmin saldırganlığı artmıştır; ama bunun sebeplerinin olduğunu neden düşünmemeli? Ve onların sebepleri var, çünkü halkların kurtuluş özlemine karşı bir çare bulamıyorlar. Bütün kurtuluş mücadelelerini kanla boğmaya çalışıyorlar; buna rağmen bugün burada, Amerika'da tutunmuş, savaşan ve emperyalizmi yenilgi üstüne ye-

nilgiye uğratan en az iki hareket var: Guatemala ve Venezuela halklarının hareketi.

Ya Afrikada ne oluyor? Henüz birkaç yıl önce Kongo başbakanının katledilip param parça edildiği; kuzey Amerika tekellerinin başına üşüştüğü ve Kongo için savaşm başladığı Afrika'da? Neden? Çünkü orada bakır var, çünkü orada radyoaktif madenler var, çünkü Kongo'da stratejik bakımdan olağanüstü önem taşıyan servetler var. Bu yüzden halkının bir önderini katlettiler; o önderin saflığı, hakkın kuvvet ile birarada olması gerektiğini hesaba katmaksızın hakka inanmak oldu. Ve böylece o, halkı uğruna kurban oldu. Ama elindeki bayrağı, halkı aldı. Bugün kuzey Amerika birlikleri Kongo'ya gitmek zorunda. Neden? Başka bir Vietnam ile uğraşmak zorunda kalmak için: kaçınılmaz bir yenilgiye uğramak için; yenilgiye kadar ne kadar zaman geçerse geçsin, yenilgi gelecektir. Ve Afrika halkı, bugün büyük ve yaygın -dev gibi- bir araziye sahip, ve uzun, ama zaferle sonuçlanacak bir savaşa hazırlanıyor.

Afrika'nın kuzeybatısında, haber ajanslarının nerdeyse tanımadığı küçük bir ülkede, Portekiz Ginesi denen yerde olan bu; ancak, bölgenin yarısından fazlası Gine kurtuluş güçlerince kontrol ediliyor, ve Angola'nın bir gün kurtulacağı gibi, Zanzibar'ın kurtulduğu gibi, o da kaçınılmaz olarak kurtulacaktır; emperyalistlerin dediği gibi, Zanzibar, Küba birliklerince desteklendi; ama Zanzibar bizim dostumuz, biz de ona, gerekli anda küçücük yardımımızı, kardeşçe yardımımızı, devrimci yardımımızı ettik. Ve Asya'da, Laos ve Vietnam'da da kurtuluş için savaşılıyor, ve bu da kuzey Amerika emperyalizminin saldırganlığı-

nı tahrik ediyor. Halkların kurtulduğu her yerde emperyalizm var. Bu bizi korkutmamalı. Durumu yanlış değerlendirmeleri dünya için korkunç sonuçlar doğurabilir; ama bu olasılık bizi yıldırmamalı. Yanılırlarsa, her yerde milyonlarca insan ölecek; ama sorumluluğu emperyalistlerin olacak, ve acısını halkları da çekecek. Ve halkları dediğimde şu anda, kuzey Amerika yöneticileri halklarının kimler olduğunu sanıyorsa onları kastediyorum: kendi çevrelerindeki ve bir atom savaşının acılarını da çekecek olan küçük elit tabakayı.

Bunun sıkıntısını almamalıyız. Ha Johnson ha Goldwater, bunu dert edinmemeliyiz; düşmanın eylemleri ancak dünya barışı için genel bir tehlike haline geldiğinde bizi kaygılandırmalı, ve o zaman da bütün dünya halklarıyla birlikte bu tehditle ilgilenmeliyiz. Ama ülke olarak biz, sosyalist bloku oluşturan tüm ülkelerin, ve kurtuluş için savaşan halkların büyük gücüne ve halkımızın gücü ve dayamşmasına, ve eli silâh tutan son adama, son kadına, son insana kadar savaşma azmine bağımlıyız.

Emperyalizmi - güçsüzlüğümüze, maddi savunma gücümüzün eksikliğine rağmen bizimle oynıyamıyacağının bilincine vardıran, halkımızın verdiği bu güvencedir.

Ve dünyadaki hareketler için taşıdığımız anlam ile övünmeliyiz, ama fazla böbürlenmeden ve gücümüze haddinden fazla güvenmeden. Gücümüzün ölçüsünü daima doğru değerlendirmeli ve asla provokasyona gelmemeliyiz.

Fidel'in birkaç gün önce öğütlediğini yapmalıyız: yürekliliğin zekâ ile birleştiği; her ikisinin, birbirine

ağır basmaksızın birarada bulunduğu soğukkanlı bir kafaya sahip olmalıyız. Dünyaya karşı kendi sesiyle konuşan, ve dünyaya söyleyecek şeyleri olan bir ülke olarak, sosyalist ülkelerin oluşturduğu büyük kardeşliğin üyesi olan, ve bunu övünçle ilân eden, ve şunu da, -burada, İspanyolca, kuzey Amerika kıyılarına 150 kilometre uzaklıkta- Amerika'da sosyalizmi kuran ilk ülke olduğunu da övünçle ilân eden ülke olarak durumumuzu korumak ve perkişmek, böylece mümkün olacaktır.

Ve sizlere, yoldaşlar, öncünün öncüsü olan sizlere, çalışma karşısındaki fedakârca tutumunuzu, komünist ruhunuzu, hayat karşısındaki yeni tavrını göstermiş olan sizlere, Fidel'in, bu binanın balkonlarından birine yazdığınız sözü ışık tutsun: "Ölüm tehlikesi sırasında olduğumuz şeyi, üretimde de olalım: 'Ya Vatan Ya Ölüm! '(x) ün işçileri olalım!"

Konuşma
Ağustos 1964

x) Patria o Muerte!

BÖLÜM: II

SOSYALİST PLANLAMA VE TAŞIDIĞI ANLAM

"Sosyalist Küba" dergisinin 32. sayısında Charles Bettelheim yoldaşın "Sosyalist plânlamanın biçim ve yöntemleri ve üretici güçlerin gelişme düzeyi" adlı bir makalesi yayınlandı. Yazı, öneminden şüphe edilemiyecek noktalara değiniyor, ama "ekonomik muhasebe" adı verilen sistemi ve bu sistemin sosyalist sektör içinde gereksindiği kategorileri (ödeme aracı olarak para, kredi, meta gibi) savunmayı amaçladığından bizler için ayrıca önem taşıyor.

Bu yazıda, aşağıda açıklamaya çalışacağımız iki temel yanlışın yapılmış olduğu kanısındayız.

Birincisi, üretici güçlerle üretim ilişkileri arasında zorunlu olarak var olan ilişki ile ilgilidir. Bettel-

heim yoldaş, bu noktaya ilişkin olarak Marksizmin klâsiklerinden örnekler getiriyor.

Üretici güçler ve üretim ilişkileri toplumun devrimci olmayan tüm gelişme süreçlerinde ayrılmaz bir şekilde birbirine uygunluk gösteren iki mekanizmadır. Üretim ilişkileri ne zaman üretici güçlerin gelişmesinin gerçeğe uygun bir yansıması olmayabilir? Eski bir toplum dağılmakta iken; üretim ilişkilerinin henüz oturtulması gerektiği yeni toplumun, temellerini sağlamlaştırmak ve eski üst yapıyı parçalamak için mücadele ettiği sırada; yeni bir toplumun doğmakta olduğu sırada.

Bu nedenle üretici güçler ve üretim ilişkileri somut olarak çözümlenmiş belli bir tarihi anda tamamen uygunluk gösteremiyeceklerdir. Lenin'in, Ekim Devriminin sosyalist bir devrim olduğunu söylerken başka bir yerde de devlet kapitalizmine geçilmesi ve köylülerle olan ilişkilerde dikkatli davranılması gerektiğini ileri sürebilmesine cevap veren işte bu tezdir. Lenin'in kapitalist sistemin bütün dünyayı saracak şekilde gelişmiş olduğu yollu büyük buluşu, sözlerinin temelini oluşturmaktadır.

Bettelheim diyor ki:

"İnsanların davramşlarının değişmesinde tayin edici etken üretim ve örgütlenmedeki değişmedir. Eğitimin temel görevi, geçmişten miras alınan ve varolmakta devam eden değer yargılarını ve davranışları ortadan kaldırmak ve aynı zamanda üretici güçlerin gelişemsinin zorunlu kıldığı yeni davranış kurallarının öğrenilmesini güvence altına almaktır."

Lenin diyor ki:

"Rusya'da üretici güçlerin gelişmesi henüz sos-

yalizmi mümkün kılacak bir düzeye erişmemiştir. II. Enternasyonalin kahramanları- tabii bunlar arasında Suchanow'da var- bu temel gerçeği büyük bir hikmetmiş gibi ileri sürerek önem taslıyorlar. Tartışma konusu olmayan bu cümleyi binbir şekilde geveleyerken, devrimimizin değerlendirilmesinde tayin edici etkenin bu olduğunu sanıyorlar.

Peki, ya durumdaki özellik, Rusya'yı ilkin az çok etkin olan tüm batı Avrupa devletlerinin katıldığı emperyalist savaşın içine sokmuş, sonra da Doğunun başlamakta ve kısmen başlamış olan devrimlerinin sınırları boyundaki gelişmesini, Marx gibi bir "marksist"in 1856'da Prusya için bir alternatif olarak öngörmüş olduğu gibi, bir "Köylü Savaşı"nı işçi hareketi ile birleştirmemize olanak sağlayacak şekilde etkilemiş ise?

Ya durumun tamamen çıkmaza girmiş olması işçilerle köylülerin gücünü on kat arttırmış ve uygarlığın temel koşullarını yaratmak için bize diğer tüm batı Avrupa ülkelerinde olandan farklı bir geçiş olanağını sağladıysa? Sanki böylece dünya tarihinin genel gidişine teşmil edilmekte ve edilmiş olan, her devlet içindeki temel sınıfların belirleyici nitelik taşıyan karşılıklı bağları değişmiş mi olur?

Eğer sosyalizmin kurulması için belirli bir kültür düzeyi gerekli ise (ki bu belirli "kültür düzeyi"nin neye benzediğini kimse söyleyemez, çünkü bu her Batı Avrupa ülkesinde bir diğerindekinden farklıdır), bu belirli düzey için gerekli koşulları elde etmek için neden yola çıkmayalım ve sonra da, işçi-köylü ikti-

darı ve sovyet düzeni temeli üzerinde ilerliyerek diğer halklara neden yetişmeyelim? (1)

Kapitalizmin dünya çapında bir sistem olacak şekilde yayılması ve sömürü ilişkilerinin, yalnız bir halkın bireyleri arasında değil, fakat aynı zamanda halklar arasında olanlarının da gelişmesi sonucunda emperyalizme dönüşmüş olan dünya kapitalist sistemi sarsıntılarla karşı karşıyadır ve en zayıf halkasından kırılabilir. Bu (en zayıf halka, ç.n.) birinci dünya savaşından ve devrimin başlamasından sonraki Çarlık Rusyası idi; ve Lenin'in saymış olduğu beş ekonomik biçimi yanyana bağrında barındırıyordu: en ilkel ataerkil tarım, -buğdayını satan köylülerin çoğunluğu da dahil edilmek şartıyla- filizlenmekte olan kapitalist üretim, kişiler kapitalizmi, devlet kapitalizmi, ve sosyalizm.

Lenin, devrimden hemen sonraki dönemde Rusya'da bütün bu biçimlerin var olduğuna işaret ediyordu; ancak üretici güçlerin gelişmesi belli noktalarda henüz olmasa bile sistemin genel niteliğini belirleyen sosyalist yöndür. Eğer geri kalmışlık büyük ölçüde ise doğru marksist davranış, açıktır ki, insanın insan tarafından sömürülmesinin ortadan kaldırılmasına giden yeni dönemin ruhunu, ülkenin somut verileri çerçevesinde gerçekleştirmek olmalıdır; çarlıktan yeni kurtulmuş olan Rusya'da Lenin bunu böyle yapmış ve Sovyetler Birliğinde geçerli kural bu olmuştur.

O zamanlar kesinlikle geçerli olan ve inceliği ba-

(1) Lenin: Über Unsere Revolution (Devrimimiz üzerine, ç.n.) Seçme Eserler. Berlin 1964 Cilt III sayfa 869.

kımından olağanüstü bir nitelik taşıyan bu düşünce silsilesinin, somut durumlarda ve belli tarihi anlarda uygulanabileceğini iddia ediyoruz. O zamandan beri önemli şeyler oldu: yaklaşık olarak bir milyar insanı, yani dünya nüfusunun üçte birini içine alan, dünya çapında bir sosyalist sistem kuruldu. Sosyalist sistemin bütünüyle kesintisiz ilerleyişi her tabakadan insanların bilinci üzerinde etki yapmaktadır, ve işte bu yüzdendi ki Küba'da, tarihinin belli bir aşamasında, hiç de kendisi için gerekli temellerin oluşmasından önce gerçekleşmiş olmayan bir sosyalist devrimin tanımı gelişti.

Sorun şudur:

Emperyalizmin sömürgeleştirdiği, temel endüstrilerde herhangi bir gelişmeden yoksun, tek çeşit ürün üreticisi ve tek bir pazara bağımlı bir ülkede sosyalizme geçiş nasıl olur?

Şu iddialar ileri sürülebilir:

İkinci Enternasyonal teorisyenlerine bakarak Küba'nın diyalektik ve tarihi materyalizmin tüm kanunlarında gedik açmış olduğu, dolayısıyla sosyalist bir ülke olmadığı ve eski duruma dönmek zorunda kalacağı iddia edilebilir.

Biraz daha gerçekçi olmak ve şimdiki devrime yolaçan itici güçleri Küba'nın üretim ilişkilerinde aramak da mümkündür. Ama bu, doğal olarak Latin Amerika'da ve dünyanın başka taraflarında devrimin Küba'dan çok daha önce yapılabileceği birçok ülkenin varlığının ispatı olurdu.

Geriye üçüncü ve kanımızca doğru olan izah tarzı kalıyor: sosyalizmle mücadele halinde olan dünya kapitalist sisteminin geniş çerçevesi içinde, halkala-

rından en zayıf biri ,bu somut örnekte Küba, parçalanabilir. Özel tarihi koşullardan yararlanan ve öncüsü tarafından doğru bir şekilde yönetilen devrimci güçler belli bir anda iktidarı ele geçirir. Emeğin toplumsallaştırılması için gerekli nesnel koşulların yeterli ölçüde bulunduğunu varsayarak, ara aşamaları sıçramalarla geçer, devrime sosyalist damgayı vurur ve sosyalizmin kurulmasına başlarlar.

Üretim ilişkileri ve üretici güçlerin gelişmesi arasındaki zorunlu bağ sorununa bakış ve çözümleyişimiz bu dinamik ve diyalektik şekil içindedir. Ne çözümlemelerin dışında kalmasına, ne de tarihimiz incelenirken gözden kaçırılmasına olanak bulunan Küba Devrimine bakarak, Küba'da sosyalist bir devrim yapılmış, o halde bunun için gerekli koşulların var olmuş olduğu sonucuna varıyoruz. Çünkü koşullar olmaksızın devrim yapmak, basit bir hokkabazlıkla iktidara gelmek, hiç bir teorinin öngörmediği bir şeydir, ve Bettelheim yoldaşın bu türden bir teoriyi destekliyeceğini sanmıyorum.

Eğer sosyalizmin doğuşu bu yeni koşullar altında somut olarak gerçekleşiyorsa, bu, üretici güçlerin gelişmesinin üretim ilişkileri ile, hem de tecrit edilmiş kapitalist bir ülke için akılcı yoldan beklenebilecek andan daha önce, çatışmış olmasındandır. Olan nedir? Devrimci hareketlerin Marksist-Leninist ideolojiden gittikçe daha fazla etkilenen öncüsü, atılması gereken adımlardan bir dizisinin bilincine varıyor ve olayların gidişini nesnel olanaklar dahilinde zorluyor.

Bu noktayı özellikle vurguluyoruz, çünkü bu, Bettelheim'in tezindeki temel yanılgılardan biridir.

Üretici güçlerin gelişmesiyle üretim ilişkileri a-

rasında köklü çelişkiler olmaksızın devrim yapılamıyacağı somut gerçeğinden hareket edersek, Küba'da bu çelişkilerin var olmuş olduğunu, ve de bu gerçeğin Küba Devrimine sosyalist nitelik kazandırdığını kabul etmek zorunda kalırız- nesnel bir çözümleme sonucunda bir dizi güçlerin tamamen gelişmiş olmadığı anlaşılsa bile.

Ama böyle koşullar altında devrim başlar ve zafere ulaşırsa, o zaman üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki gerekli ve zorunlu uygunluktan sözeden dar mekanik tez, nasıl olur da, örneğin ekonomik muhasebe sistemini savunmak ve tarafımızdan uygulanan pekiştirilmiş girişimler sistemine saldırmak için kullanılabilir?

Sistemimizin bir çarpıklık olduğunu söylemek Küba Devriminin bir çarpıklık olduğunu söylemekle aşağı yukarı birdir. Bunlar aynı türden kavramlardır ve aynı çözümlemeye dayandırılabilirlerdi. Bettelheim yoldaş, sosyalist Küba Devriminin sağlıklı olmadığını hiçbir zaman söylememiştir, ama şimdiki üretim ilişkilerimizin üretici güçlerin gelişmesiyle uygunluk göstermediğini söylüyor ve bu nedenle büyük başarısızlıklar bekliyor.

Bettelheim yoldaş boyutları farklı, fakat eğilimleri aym olan bu iki kategoride diyalektik düşünmüyor, ve bu da yanılmasına yol açıyor. Pekiştirilmiş girişimler doğmuştur, gelişmiştir ve gelişmektedirler. Çünkü bunu yapabilirler; pratiğin gösterdiği en basit bir gerçektir bu. Yönetim metodunun daha yerinde bir metot olup olmadığı pek o kadar önemli değildir. çünkü iki metot arasındaki farklar geniş ölçüde niceliksel dir. Sistemimizde umutlar geleceğe bilincin,

ve bilinç sayesinde üretici güçlerin daha hızlı gelişmesine çevrilidir.

Bettelheim yoldaş, Marx'ın tezlerine dayanarak bilincin bu eylemini yadsıyor: çünkü bilinç, toplumsal çevrenin bir ürünüdür, tersi değil; diyor. Bettelheim yoldaşla çarpışmak için marksist çözümlemeden yararlanacak ve ona şöyle cevap vereceğiz: "Tamamen doğru; ancak emperyalizmin bugünkü döneminde bilinç de dünya ölçüsünde karakteristikler kazanmaktadır; bugünün bilinci dünyanın tüm üretici güçlerinin gelişmesinin ve dünya üzerindeki kitlelerin Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerden aldıkları derslerin ve eğitimin ürünüdür."

Bu nedenle, (ülke tek ve yalnız bir bütün olarak ele alındığında) üretici güçlerin gelişmesi ve üretim ilişkileri arasında bir devrimi ille zorunlu yahut mümkün kılacak ölçüde çelişkiler nesnel olarak olmasa bile, belli bir ülkedeki öncü güçlerin bilincinin, üretici güçlerin genel plândaki gelişmesine dayanarak, sosyalist devrimi bu ülkede başarıya ulaştırmak için uygun yolları keşfedebileceği gözönüne alınmalıdır.

Bettelheim'in ikinci ağır yanlışı hukuki yapıya bağımsız olarak varolma olanağı kazandırmaya çabalamasıdır. Çözümlemesinde, mülkiyeti hukuki yönden saptarken üretim ilişkilerini gözönüne almak zorunluluğu üzerinde ısrarla duruyor. Mülkiyetin hukuki görünümünün, yahut daha iyi ifade edelicek olursa, belli bir devletin üstyapısının ,ona, belli bir aşamada, üretim ilişkilerinin gerçeklerine uymayan bir biçimde zorla kabul ettirilmiş olduğunu düşünmek, işte bu tam onun (Bettelheim'in, ç.n.) tezini kanıtlamak için dayandığı determinizmin, yani bilincin

toplumsal bir ürün olduğunun, inkârı olur. Doğaldır ki fiziksel yahut kimyasal değil tarihsel olan, saniyenin binde biri kadar bir zamanda olup bitmeyip aksine insanlık tarihinin uzun süren gelişimi için de gerçekleşen bütün bu süreçlerde, hukuki ilişkilerin o anda var olan üretim ilişkileriylè uygunluk göstermiyen bir dizi görünümleri vardır; ancak bu, yeni ilişkiler eskilerin yerini aldıkça bunların ortadan kaldırılacakları anlamına gelir, yoksa tersine, üretim ilişkilerini önceden değiştirmeksizin üstyapıyı değiştirmenin mümkün olacağı anlamına değil.

Bettelheim yoldaş, tekrar, üretim ilişkilerinin niteliğinin üretici güçlerin gelişme düzeyi tarafından belirlendiği ve üretim araçları üzerindeki mülkiyetin bazı üretim ilişkilerinin hukuki ve soyut ifadesi olduğu üzerinde duruyor, ama bu arada, bunun (dünya ölçüsünde ya da bir ülkede) genel plânda hayli heçerli olduğu, ancak onun (Bettelheim'in, ç.n.) sözde farkına varmış olduğu, üretici güçlerin her bölgedeki yahut aşamadaki gelişme düzeyi ile mülkiyet ilişkilerinin hukuki görünümü arasmdaki mikroskopik bağımlılığın, varolamıyacağı şeklindeki temel gerçeği gözden kaçırıyor.

Hukuki ilişkilerin hiç bir şeye temel olmadığını söyleyerek, üretim araçlarmın kamuya ait olmasında sosyalizmin bir ifadesini gördüklerini ileri süren iktisatçılara hücum ediyor. Belli bir bakımdan, yani temel kelimesi ile ilgili olarak, haklı olabilir, ama en önemlisi, üretim ilişkileriyle üretici güçlerin gelişmesinin belli bir aşamada çatıştığı, bu çatışmanın da mekanik olarak ekonomik güçlerin birikmesi tarafından belirlenmeyip, niceliksel ve niteliksel bir toplam:

ekonomik gelişme tarafından belirlenen güçlerin birikmesinin sonucu olduğudur: Sosyal bir sınıfın yerini, politik ve tarihsel açıdan, diğer bir sınıfın alması. Demek oluyor ki, mükemmel topluma ulaşıncaya kadar) ekonomik çözümleme sınıf savaşının tarihsel gerçeğinden asla ayrı tutulamaz. Bu nedenle, sınıf savaşımn canlı ifadesi olan insan için, içinde yaşadığı toplumun üstyapısını temsil eden hukuki temel somut bir alâmettir ve kendini doyuran bir gerçeği ifade eder. Üretim ilişkileri ve üretici güçlerin gelişmesi, tarihin akışı içinde birikime uğrayan ekonomik-teknolojik olgulardır. Toplumsal mülkiyet, nasıl somut meta insanlar arasındaki ilişkilerin bir ifadesi ise, bu ilişkilerin hissedilir ifadesidir. Meta vardır, çünkü çinde özel mülkiyet temeli üzerinde bir iş bölümünün oluşmuş olduğu, meta üreten bir toplum vardır. Sosyalizm vardır, çünkü mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmiş olduğu ve toplumsal mülkiyetin kapitalistlerin eski kişisel mülkiyetinin yerini aldığı yeni bir toplum vardır.

Geçiş döneminin izlemek zorunda olduğu genel çizgi budur. Toplumun şu veya bu tabakaları arasındaki ilişkiler ancak belli somut çözümlemeleri ilgilendirir, ancak teorik çözümleme, sosyalizm yolunda olan bir toplumdaki insanlar arasındaki ilişkilerin geniş çerçevesini kapsamalıdır.

Yukarıda belirtilen iki temel kavram hatasından hareket eden Bettelheim yoldaş, üretici güçlerin gelişmesinin verilmiş her aşamada ve her bölgede üretim ilişkileri ile zorunlu özdeşliğini savunuyor, ve aynı zamanda sözkonusu ilişkileri hukuki ifadenin düzeyine aktarıyor.

Amaç ne? Bettelheim'in dediklerine bakalım:

"Bu koşullar altında, sosyalist mülkiyetin farklı yüksek biçimlerini tanımlamak için salt genel "devlet mülkiyeti" kavrammdan hareket eden ve bunu tek bir gerçeğe indirgemeye çalışan düşünce, özellikle devletin sosyalist sektörü içinde metaların dolaşımını, sosyalist ticareti, paranın rolünü vb. çözümlemek söz konusu olduğunda içinden çıkılmaz güçlüklerle karşılaşıyor."

Ve sonra, Stalin'in iki mülkiyet biçimi ayırımını çözümlerken, şöyle diyor:

"Bu hukuki çıkış noktası ve ondan çıkarılan çözümlemeler sosyalist devlet girişimleri arasındaki değişimin şu an için zorunlu olarak taşıdığı meta karakterini inkâra götürmekte ve devlet girişimleri arasındaki alım ve satımların, paranın, fiyatların, ekonomik muhasebenin, mali özerkliğin vb. teorik düzeyde kavranmasını olanaksız kılmaktadır. Böylece bu kategoriler, tüm gerçek toplumsal içeriklerinden yoksun bırakılmış olmaktadır. Bizzat Stalin'in öbür sayfada zorunluluklarına dikkat çektiği nesnel ekonomik kanunların ifadesi olarak değil de, soyut kalıplar ya da az çok isteme bağlı olan teknik uygulamalar olarak görünmektedirler."

Birkaç yerde sergilemiş olduğumuz düşüncelere açıkça karşı çıkmasına rağmen Bettelheim yoldaşın makalesi, derin bilgiye sahip bir marksist iktisatçı ve teorisyenin kaleminden çıkmış olduğundan bizler için kuşkusuz önemlidir. Kendisi somut bir durumdan hareketle, kanımızca iyice düşünüp taşmmadan, geçiş dönemi sırasında sosyalist sektör içinde kapitalizme özgü kategorilerin kullanılmasını ve bireysel mülki-

yetin zorunluluğunu savunuyor. -Ortadoks diyelim, -marksist çizgi izlendiğinde üretim ilişkilerinin ve toplumsal mülkiyetin ayrıntılı çözümlemesinin, bu kategorilerin muhafaza edilmesi ile uzlaşamıyacağını açığı çıkarara kburda anlaşılmaz bir şeyin olduğunu söylüyor.

Biz de aynı şeyi iddia ediyoruz, ancak çıkardığımız sonuç başka: Sanıyoruz ki, ekonomik muhasebe sisteminin savunucularının kendi kendileriyle çelişmemeleri, ancak marksist çözümleme çizgisini izleyerek belli bir noktaya geldiklerinde, düşünce silsilelerini devam ettirebilecekleri yeni bir pozisyona ulaşabilmek için bir sıçrama yapmak, ve bu arada kayıp halka'yı sessizce geçiştirmekle mümkündür. Somutlarsak: Ekonomik muhasebe sisteminin savunucuları meta kavramının devlet sektörü içinde özünü yitirmeksizin nasıl muhafaza edilebileceğini, ya da çarpıklaşmış pazarlara sahip olan sosyalist sektörde değer kanunundan nasıl 'akıllıca' yararlanılabileceğini asla doğru dürüst açıklamamışlardır. Bu tutarsızlığın farkına varan Bettelheim yoldaş yeniden kavramları ele alarak çözümlemeye, bitirmesi gereken yerden - sosyalist ülkelerde var olan şimdiki hukuki ilişkilerden ve varolmakta devam eden kategorilerden- başlıyor, bu hukuki kategorilerin (ilişkilerin olacak, ç.n.) ve kapitalist kategorilerin var olduğu şeklindeki somut gerçeği saptıyor, ve faydacı bir anlayışla, madem ki vardırlar, o halde zorunludurlar sonucunu çıkarıyor. Bu temelden hareket ederek, çözümleyici biçim içinde geriye doğru gidiyor ve teori ile pratiğin çakıştığı noktaya kadar varıyor. Bu noktada teoriyi yeni bir tarzda yorumlayarak Marx ve

Lenin'i tahlil ediyor ve bu çözümlemeden kendi sonuçlarını çıkarıyor, ancak, göstermiş olduğumuz gibi, yanlış bir temele dayanarak; makalesinde kendi içinde tutarlı bir çizgi izleyebilmesinin nedeni buradadır.

Ne var ki burada, geçiş döneminin tarihi anlamda henüz genç olduğunu unutuyor. İnsan, ekonomik ilişkileri tamamen kavradığı ve bunlara plânlama yolu ile egemen olduğu anda kaçınılmaz olarak değerlendirmede yanılma tehlikesi ile karşı karşıya kalır. Geçiş döneminde 'var' olan şeyin ille 'olması zorunlu' olduğunu neden düşünmeli? Gerçeğin cesur atılımlara vurduğu darbelerin, tamamen ya da kısmen, teknik ya da idari eksikliklerin değil de salt o cesur atılımların sonucu olduğu iddiasını haklı kılan nedir?

Bize öyle geliyor ki, Bettelheim'ın aşağıda savunduğu tarzda iddialar ileri sürmek, tüm teknik eksikliklerine rağmen sosyalist plânlamanın taşıdığı büyük önemi inkâr etmektir:

"Bundan, genel olarak üretim araçlarının ve ürünlerin tatminkâr, yani etkili bir şekilde dolaysız olarak dağıtımının olanaksızlığı ve sosyalist ticaret ile devlete ait ticari kuruluşların zorunluluğu çıkar. Sosyalist sektör içinde paranın, değer kanununun ve, yalnız değişik ürünlerin toplumsal maliyetini yansıtmayla kalmayıp, aynı zamanda bu ürünler üzerindeki arz ve talep ilişkilerini ifade etmesi, ve eğer idari tedbirlere gitmek üretici güçlerin gelişmesini tehlikeye düşürecekse, bu arz ve bu talep arasındaki dengeyi sağlaması gereken bir fiyatlar sisteminin rolü buradan doğar."

(Küba'daki) zaaflarımızı gözönüne alarak, her

şeye rağmen esaslar koyan bir tanımlama yapmayı deniyoruz:

"Değer kanununun bilinçli olarak kullanılması olanaklarını yadsıyoruz, bunu yaparken, üretici ile tüketici arasındaki çelişkiyi kendiliğinden dile getiren serbest bir pazarın yokluğuna dayanıyoruz: devlet girişimleri arasındaki ilişkide meta kategorisinin varlığını yadsıyor ve tüm girişimleri tek bir büyük girişimin, devletin, parçası olarak görüyoruz. (Pratikte ülkemizde buna benzer bir şeyin henüz olmamasına rağmen). Değer kanunu ve plânlama, bir çelişki ve onun çözülmesiyle birbirine bağlı olan iki kavramdır. Yani diyebiliriz ki, merkezi plânlama sosyalist toplumun temel unsuru, onu belirleyen kategori ve insan bilincinin nihayet ekonomiyi bütünüyle kavrayıp hedefine: komünist toplum çerçevesi içinde insanın tümden kurtuluşuna yöneltmeyi başarabildiği noktadır." (1)

(Bettelheim için ekonomik özne olan) üretim birimini bütünleşmenin somut olarak ulaşmış olduğu dereceye bağlamak demek, şekilciliği son haddine vardırmak ve Kuzey Amerika tekellerinin Küba endüstrisinin birçok dalında teknik bakımdan gerçekleştirmiş olduklarını bizim yapabileceğimize karşı çıkmak demektir. Yani gücümüzden ve yeteneklerimizden haddinden fazla şüphe etmek demektir.

Demek ki, (gerçekten bir ekonomik özne olan) 'üretim birimi' olarak neyin adlandırılabileceğinin üretici güçlerin gelişme düzeyin göre değiştiği açık-

(1) Bütçeye göre finansman sistemi üzerine. Bu kitapta. Sayfa 46/47 (Alm.)

tır. Çalışmanın yeterince bütünleşmeye uğramış olduğu belli üretim dallarında, işkolu bütünüyle bir 'üretim birimi' oluşturabilir. Örneğin, elektrik endüstrisinde, birimlerin bir şebeke halinde birleştirilmesi sayesinde bütün üretim dalının tek bir merkezden yönetiminin mümkün olması gibi.

Sistemimizi faydacı yöntemle geliştirirken, incelemiş ve Marx ve Lenin'in düşüncelerinin yardımıyla -bilgimizin izin verdiği ölçüde- mümkün olduğu kadar tutarlı bir şekilde çözmeye çalışmış olduğumuz belli sorunlarla karşılaştık. Bu, bizi geçiş döneminin marksist ekonomi politiğindeki çelişkilere çözüm aramaya götürdü. Sosyalist toplum gerçekte var olduğuna göre, sosyalizmin gelişmesini ancak geçici olarak engelliyebilecekleri anlaşılan bu çelişkilerin üstesinden gelmeye çalışırken, yeni toplumu bilincin ve üretimin gelişmesi yoluyla en hızlı bir şekilde ileriye götürebilmemizi sağlayan, teori ve pratik için en uygun örgütleme tedbirlerini aradık; ve bugün ele aldığımız konu da budur. Sonuç olarak:

1 — Bettelheimm, çözümleme yönteminde iki bilyük yanlış yapmış olduğu düşüncesindeyiz.

a) Genel planda geçerlik taşıyan, üretim ilişkileri ile üretici güçlerin gelişmesi arasındaki zorunlu uygunluk kanununu, mekanik bir şekilde geçiş dönemi içinde bulunan belli bir ülkenin somut görünüşü içindeki üretim ilişkilerinin dar çerçevesine aktarmak ve buradan, ekonomik muhasebe adı verilen sistemi hoş göstermeye çalışan ve faydacı zihniyetin izlerini taşıyan sonuçlar çıkarmak.

b) Aynı mekanik çözümlemeyi mülkiyet hakkın-

daki görüşlere ilişkin olarak uygulamak.

2 — Bu nedenle, çözümleme yönetiminin onu zorunlu olarak vardırdığı bir sonuç olan, bağımsız mali faaliyetlerin yahut muhasebe özerkliğinin üretici güçlerin erişmiş olduğu belli bir düzey'e bağlı olduğu yolundaki düşüncesini kabul etmiyoruz.

3 — Onun üretimde somut olarak gerçekleşmiş olan merkezileşme (örnek olarak bir elektrik şebekesinden söz ediyor) temeline dayandırdığı merkezi yönetim kavramını reddediyor, ve bu kavramı en önemli ekonomik kararların merkezileştirilmesi şeklinde alıyoruz.

4 — Değer kanununun bazı unsurlarını (hesaplama birimleriyle ifade edilen maliyet, kârlılık gibi) karşılaştırmalar yapmak için kullanma olanağını inkâr etmemekle birlikte, geçiş dönemi sırasında bu kanunun ve başka kapitalist kategorilerin zorunlu ve sınırsız olarak geçerli olduğu yollu görüşünü tutarsız buluyoruz.

5 — Bizce "merkezi planlama sosyalist toplumun temel unsurudur "vb., ve bu nedenle ona, Bettelheim'da olduğundan çok daha büyük ölçüde bilinçli karar verme gücü atfediyoruz.

6 — Klasik marksist çözümleme yöntemi ile sosyalist sektörde kapitalist kategorilerin varlıklarını sürdürmeleri arasında tutarsızlığın kuramsal incelemesinin çok önemli olduğu ve bu noktanın daha köklü bir şekilde araştırılması gerektiği kanısındayız.

7 — "Ekonomik muhasebe"nin savunucularına bu arada şunu söylemek isteriz: "Dostlarımdan beni Allah korusun, düşmanlarımdan kendimi ben korurum."

BÖLÜM: III

EKONOMİ VE SOSYALİST AHLAK

Bütçeye göre finansman sistemi üzerine:

Sistemden belli bir dereceye kadar sözedilmiş bulunuyor; ancak yeterince değil, bu nedenle (sistemin) kapsam ve yöntemleriyle ilgili açık bir tasarı sergiliyebilmek için **sistemi daha köklü bir şekilde** çözümlemeyi zorunlu sayıyorum.

Sistem, "Devlet girişimlerinin bütçeye göre finansmanı sistemini düzenleyen yasa" ile resmen kabul edilmiş ve ilk kez sanayi bakanlığının iç işleyişinde uygulamaya konmuştur. Geçmişi kısadır; ancak böyle böyle şekillenmeye başladığı 1960 yılına kadar

dayanmaktadır. Ama amacımız onun gelişmesini değil, sistemi -evriminin asla tamamlanmış olmadığını gözönüne almak şartıyla- bugünkü görünümüyle incelemektir.

"Ekonomik muhasebe" diye adlandırılan sistem li bir karşılaştırmada bulunmak istiyoruz; ki bu sistemin ayırıcı özelliği olarak maddi teşvik tedbirlerine karşı gösterilen tutumu ve bu temele dayanan bağımsız mali faaliyetleri vurguluyoruz. Farklar çok kez aydınlanmamış ve ince olduğundan bunları açıklamak güç. Bundan başka bütçeye göre finansman sisteminin incelenmesi ve henüz "ekonomik muhasebe" prensibi gibi berrak bir sergilemeye olanak verecek kadar derinleştirilmiş değil.

Birkaç metin aktarımı ile başlayacağız. Birincisi Marx'ın ekonomik-felsefi yazılarından, Marx'ın gençlik çağmdan. O sıralardaki gelişmesine katkıda bulunan felsefi düşüncelerin kullandığı dili bile etkilediği açık, ancak ekonomi hakkındaki düşünceleri henüz berraklaşmamış. Bununla birlikte Marx, hayatının baharındaydı, ezilenlerin yanında yerini almıştı ve -Kapital'in bilimsel sertliği ile olmasa da- felsefi alanda savunmasmı yapıyordu, daha çok bir filozof olarak düşünüyor ve bu nedenle birey olarak insan ve onun sosyal bir yaratık olarak, kurtuluşunun sorunları ile daha yakından ilgileniyordu.

Ne çağında egemen olan toplumsal yapının çöküşünün kaçmılmazlığım, ne de gelecekteki geçiş dönemini -proletarya diktatörlüğünü -çözümlemekteydi. "Kapital" 'de ise Marx, toplumsal dönemlerin geçiciliğini ve bunların üretim ilişkileri ile olan bağlılığım dikkatle çözümleyen bir iktisat bilgini olarak görülü-

yor; ve orada felsefi incelemelere yer vermiyor.

İnsan zekasının bu anıtınm yüceliği, çok kez (Marx'ın) eserlerinin (kelimenin en iyi anlamıyla) insancıl karakterini unutmamıza sebep oluyor. Üretim ilişkilerinin işleyişi ve bunun doğurduğu sınıf kavgası, belli bir ölçüde, tarih sahnesindeki oyuncuların insanlar olduğu nesnel gerçeğini gözden saklıyorlar. Şu anda bizi ilgilendiren insanın kendisi olduğundan, aşağıda genç Marx'dan bir aktarım yapacağız.

Aktarılan metnin gençlik dönemine ait olması filozofun düşüncelerinin bir anlatımından daha az değer taşımıyor:

"İnsanın kendine yabancılaşması demek olan özel mülkiyetin olumlu biçimde ortadan kaldırılması olarak, bu nedenle de insan varlığının insan tarafından ve insan için gerçek elde edilişi olarak, bu nedenle de insanın toplumsal, yani insanı insan olmak üzere, bütünüyle, bilinçli ve şimdiye kadarki gelişmenin tüm zenginlikleri içinde kendine dönmesi olarak komünizm. Kusursuz doğacılık = insancılık, kusursuz insancılık = doğacılık olan bu komünizm insanla doğa ve insan, varoluş ile töz, maddileştirme ile kendi varlığını bilme, özgürlük ile zorunluluk, birey ile tür arasındaki çelişkinin gerçek çözülüşüdür. Kendisi tarih bilmecesinin çözümüdür ve çözüm olduğunun **bilincindedir.**"

"Bilincindedir" sözünün altı çizili, çünkü Marx sorunun formülü edilişinde bu sözün temel olduğu kanısındaydı; Marx insanm kurtuluşunu düşündü ve (insanın) yabancılaşmasına yol açmış çelişkilerin çözümü olarak komünizmi gördü. Ama bu

kurtuluşu, bilinçli bir eylem olarak gördü. Bu demektir ki komünizm yalnızca, ileri derecede gelişmiş bir toplumda bulunan ve sonradan hedefe yönelen bir geçiş dönemi sırasında çözülen sınıf çelişkilerinin bir sonucu olarak görülemez; insan daha ziyade tarih sahnesinin bilinçli bir aktörüdür. Kendi toplumsal varlığını tanımayı da içeren bu **bilinç** olmaksızın komünizm olmaz.

'Kapital' üzerinde çalışırken de Marx, mücadeleci tutumunu terketmedi. 1875 yılında Almanya' daki işçi örgütlerinin(1) birleştiği Gotha kurultayı ve aynı adı taşıyan program ilan edildiğinde, (Gotha Programının Eleştirisi) ile cevap verdi. En temel eserlerini verdiği çağda yazılan ve tartışmacı bir çizgi izleyen bu yazı, laf arasında bile olsa **geçiş dönemi sorununa** değindiği için önem taşıyor. Gotha programının 3. maddesini incelerken, gelişmiş kapitalist sistemin dağılmasının sonucu olarak gördüğü dönemin en önemli birkaç konusu hakkında birkaç şey söylüyor. Bu aşamada para kullammı değil, ancak bireye emeğine göre ödeme yapılması öngörülüyor, Çünkü:

"Burada görülen kendi temelleri üzerinde gelişmiş olmayıp tam tersine. kapitalist toplumdan doğan bir komünist toplumdur; yani ekonomik, thlaki, felsefi, her bakımdan kendisini doğurmuş olan eski toplumun izlerini taşımaktadır. Bu nedenle üretici birey -kesintiler çıktıktan sonra- topluma ne verdiyse aynen onun karşılığını alır. Topluma verdiği ise

(1) Sozial demokratische Arbeiterpartei ve Algemeiner Deutscher Arbeiterverein.

bireysel emeğidir." (Gotha Programının Eleştirisi, Marx-Engels Ausgewaehlte Werke, Dietz Verlag Cilt II s. 16, Almanca).

Marx dünyayı saran emperyalist sistemin gelişmesini ancak tahmin edebiliyordu, Lenin ise bunu inceliyor ve teşhisini koyuyor:

"Ekonomik ve politik gelişmenin eşitsizliği kapitalizmin mutlak bir kanunudur. Bundan da, sosyalizmin önce az sayıda birkaç kapitalist ülkede, hatta bir tek ülkede zaferinin mümkün olduğu çıkar. Bu ülkenin muzaffer proletaryası kapitalistleri mülksüzleştirdikten ve kendi ülkesinde sosyalist üretimi örgütledikten sonra geri kalan kapitalist dünyanın karşısında duracak, diğer ülkelerin ezilen sınıflarını kendi safına çekecek, bu ülkelerde kapitalistlere karşı ayaklanmayı alevlendirecek ve hatta zorunlu olursa, sömürgen sınıflara ve onların devletlerine silah gücü ile müdahalede bulunacaktır. Proletaryanın burjuvaziyi alaşağı ederek zafere ulaştığı toplumun siyasi biçimi, sözkonusu milletin yahut milletlerin proletaryasının güçlerini henüz sosyalizme geçmemiş olan devletlere karşı verilen mücadelede gittikçe daha fazla merkezileştiren demokratik cumhuriyet olacaktır. Ezilen sınıfın, proletaryanın diktatörlüğü olmaksızın sınıflarm ortadan kalkması olanaksızdır. Sosyalist cumhuriyetlerin geri(2) ülkelere karşı verecekleri az ya da çok uzun, inatçı bir savaş olmaksızın milletlerin sosyalizmde birleşmeleri olanaksızdır." (Lenin, Über die Losung der Vereinigten

(2) Kapitalist ülkeler kastediliyor. (Çln)

Staaten von Europa, Ausgewaehlte Werke, cilt I s. 761).

Birkaç yıl sonra Stalin bu düşünceyi, sosyalist devrimi sömürgelerde de mümkün görecek ölçüde sistemleştirdi:

"Üçüncü çelişki, bir avuç egemen 'uygar' ulus ile, dünyanın yüzlerce milyonluk sömürülen ve bağımlı halkları arasındaki çelişkidir. Emperyalizm, geniş sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin yüz milyonlarca insanın en utanmazca sömürülmesi, onlara en insanlık dışı zulüm demektir. Bu sömürünün ve zülmün amacı daha fazla kâr sızdırmaktır. Ama emperyalizm, bu ülkeleri sömürürken, buralarda demiryolları, fabrikalar ve yapımevleri, sanayi ve ticaret merkezleri kurmak zorundadır. Bu 'politika'nın kaçınılmaz sonuçları, bir proletarya sınıfının ortaya çıkması, yerli aydınların yetişmesi, ulusal bilincin uyanması, kurtuluş hareketinin güçlenmesidir. İstisnasız bütün sömürgelerde ve bütün bağımlı ülkelerde devrimci hareketin güçlenmesi, bu gelişmenin belirgin bir kanıtıdır. Sömürgeleri ve bağımlı ülkeleri, emperyalizmin yedek gücü olmaktan çıkarıp proletarya devriminin yedek gücü haline getirerek, kapitalizmin mevzilerini temelden yıkmak, proletarya için önemlidir." (Leninizmin İlkeleri, Sol Yayınları, s. 11)

Lenin'in tezleri pratikte Rusya'daki zafer ve SSCB'nin doğuşu ile kanıtlandı.

Şimdi yeni bir olgu karşısındayız: Ekonomik bakımdan geri, 22 milyon km kareye yayılmış, nüfus yoğunluğu az, savaş yüzünden yoksulluğun had safhaya varmış olduğu, ve bütün bunlar yetmezmiş gi-

bi, emperyalist güçlerin saldırısına uğrayan tek bir ülkede sosyalist devrimin gerçekleşmesi. Savaş komünizmi döneminden sonra Lenin, NEP'in temellerini kuruyor, bununla da Sovyet toplumunun günümüze kadarki gelişmesinin temelini atmış oluyor. Burada, Sovyetler Birliğinin o sıralarda içinde bulunduğu duruma işaret etmek gerekir, ve bunu da kimse Lenin'in bizzat kendisinden daha iyi yapamaz:

"O sıralar, 1918 yılında, Sovyet Cumhuriyetinin içinde bulunduğu ekonomik duruma bakarak devlet kapitalizminin ileriye atılmış bir adım olacağı kanısındaydım. Bu çok garip, hatta belki de saçma görünecek, çünkü cumhuriyetimiz o zaman da sosyalist bir cumhuriyetti; o sıralar her gün mümkün olduğu kadar hızlı -muhtemelen fazlaca hızlı- bir şekilde ancak "sosyalist" olarak adlandırılabilecek olan birçok yeni ekonomik tedbirler kararlaştırıyorduk. Ve buna rağmen o sıralar, devlet kapitalizminin, sovyet cumhuriyetinin o sıralarda içinde bulunduğu ekonomik duruma bakarak ileriye atılmış bir adım demek olacağı kanısındaydım; ve bu düşünceyi gayet basit bir şekilde: Rusyanın ekonomik yapısının unsurlarını sayarak açıkladım. Kanımca bu unsurlar: '1. Ataerkil, yani en ileri derecede ilkel bir tarım, 2. Küçük meta üretimi (tahıl satan köylülerin çoğunluğu bu bölümdedir) 3. Birey kapitalizmi 4. Devlet kapitalizmi 5. Sosyalizm' idi. Bütün bu ekonomik unsurlar o zamanki Rusya'da vardı. O zamanlar bu unsurların karşılıklı ilişkilerini ve sosyalist olmayan bir unsura, yani devlet kapitalizmine, sosyalizmden daha yüksek bir değer verip vermememiz gerektiğini aydınlatmaya çalıştım. Tekrar ediyorum: Kendini sos-

yalist ilan eden bir cumhuriyette sosyalist olmayan bir unsursa sosyalizmden daha yüksek değer verilmesi, öncelik tanınması, herkese hayli garip gelecek. Ama o sırada Rusya'nın ekonomik yapısını hiç de benzeşik ve gelişmiş olarak görmediğimizi, aksine Rusya'da hem ataerkil tarımın, yani tarımın en ilkel biçiminin, hem de sosyalist bir biçimin varolduğunun tamamen bilincinde olduğumuzu hatırlarsanız, sorun anlaşılır hale gelir. Devlet kapitalizmi böyle koşullar içinde hangi rolü oynayabilir?.. Devlet kapitalizmi daha 1918 de ardına çekinilebilecek bir mevzii olarak nitelendirmiş olduğumuzu böylece vurguladıktan sonra yeni ekonomi politikamızın (NEP) sonuçlarına geçiyorum. Tekrar edeyim: O zamanlar bu henüz belli belirsiz bir düşünce idi. İç savaşın en önemli aşamasını, muzaffer olarak geride bıraktığımız 1921 yılında ise Sovyet Rusya büyük bir krizle -kanımca en büyük krizi ile- karşılaştıki bu kriz yalnız köylülerin büyük bir kısmının değil, işçilerinde büyük bir kısmımn da hoşnutsuz olmasına yolaçtı. Sovyet Rusya tarihinde ilk -ve umarım son- kez büyük köylü kitleleri, gerçi bilinçli değil ama duygusal olarak bize karşı oldu. Tabii bizim için çak tatsız olan bu özel durumun nedeni ne idi? Bunun nedeni, ekonomide fazla ileri gitmiş olmamız, tabanımızı yeterince sağlamlaştırmamış olmamız, o sıralarda henüz bilinçli olarak ifade edemediğimiz, ancak kısa zaman -birkaç hafta- sonra farkına vardığımız şeyi, yani katkısız sosyalist bir ekonomi biçimine geçmenin, ürünlerin katkısız sosyalist üleşiminin güçlerimizi aştığını ve eğer daha kolay sorunlar-

la uğraşmak üzere geri çekilmezsek mahvolacağımızı kitlelerin çoktan hissetmesi idi "(1)

Görüldüğü gibi Sovyetler Birliğinin ekonomik ve politik durumu Lenin'in sözünü ettiği geri çekilmeyi zorunlu kıldı. Bu yüzden bu politika tümüyle ülkenin içinde bulunduğu tarihi duruma sıkı sıkıya bağlı bir taktik olarak nitelendirilmelidir; dolayısıyla evrensel geçerliğinden söz edilemez. Başka ülkeler üzerinde uygulanması için olağanüstü önem taşıyan iki faktörün gözönüne alınması bizce gerekli görülüyor:

1. Çarlık Rusyasının devrim sırasındaki özellikleri: bunlar içinde her düzeyde tekniğin gelişmesi, halkın özel karakteri, ülkenin genel koşulları ve ek olarak evren savaşının getirdiği yıkım ve beyaz çetelerle emperyalist saldırganların yakıp yıkmaları sayılabilir.

2. Çağın ekonomiyi yönetme ve kontrol tekniğiyle ilgili genel karakteristikleri.

Oskar Lange "Polonya ekonomi biliminin güncel sorunları" adlı makalesinde şöyle yazıyor:

"Burjuva ekonomi bilimi halâ değişik bir fonksiyona sahip. Burjuvazi ve tekeller, ekonomi alanında bilimsel analizler yapan yüksek okul ve enstitüler kurmak için gereken harcamaları salt kapitalist sistemin savunulması için yapmıyorlar. İktisatçılardan daha fazlasını :ekonomi politikasının sayısız sorunlarının çözümü için yardım bekliyorlar.

Rekabetçi kapitalizm döneminde bu alandaki

(1) Lenin, Komintern'in IV. Kongresinde 13.11.1922 tarihli konuşma. Werke, Cilt 33 S. 405-406, 407-408.

sorunlar kısıtlı ve yalnızca mali idare, para ve kredi politikası, gümrük politikası, taşıma vb. ile ilgili idi. Ama tekelci kapitalizmin, -özellikle devlet kapitalizminin ekonomik hayata gittikçe daha geniş ölçüde girmesinin- koşulları altında bu tür sorunlar çoğalıyor. Birkaçını sayabiliriz: büyük tekellerin fiyat politikasını daha kolay saptamak için yapılan pazar araştırması, yönetimi merkezileştirilmiş bir sanayi holdinginin yöntemleri, bu şirketler arasındaki muhasebe işlemlerinin karşılıkh olarak düzenlenmesi, faaliyetlerin, gelişmenin ve yer seçiminin bir bütün içinde programlanması, amortisman veya yatırım politikası. Bunlardan çıkan da bugünkü çağda kapitalist devletin faaliyetleriyle ilgili sorunlar, ve millileştirilmiş sanayi dallarının faaliyetlerini, yatırım ve (örneğin enerji dalında) yer seçme politikalarını, ve ulusal ekonominin bütünü üzerindeki politik-ekonomik etkileme biçimlerini belirleyen kriterlerdir.

Bu sorunlara, sosyalist sistemi kurarken kısmen ve belli alanlarda işimize yarayabilecek tektemeli üzerinde yaratıldı, örneğin 'Hafif sanayi alt nik-ekonomik bir dizi olayları eklemek gerekir: pazar araştırması, bir grup meydana getiren şirketlerin programlanması, her fabrika veya grup içindeki muhasebe ve amortisman kriterleri vb. alanlardakiler gibi.

Bunlar kuşkusuz gelecekte, bugün henüz kapitalist olan ulusların işçileri tarafından sosyalizme geçiş sırasında kullanılacaklardır.

Bunlar yazıldığında Küba'nın ne geçiş dönemini tamamlamış ve ne de devrimine başlamış olmadığını eklemek gerekir. Lange'nin tanımladığı teknik geliş-

melerin çoğu Küba'da vardı; yani Küba toplumunun o dönemde içinde bulunduğu koşullar merkezleri Havana yahut New York'ta bulunan birkaç şirketin merkezden kontrolüne olanak tanıyordu. Üç emperyalist rafinerinin (Esso, Texaco, Shell) birleştirilmesiyle meydana gelen "Empresa Consolidada del Petroleo" kontrol sistemini muhafaza etti ve bazı yanlarını geliştirdi, bu nedenle bu bakanlıkça (Sanayi bakanlığı, ç.n.) bir örnek olarak kabul ediliyor. Merkezileştirme konusunda henüz deney sahibi olmayan yahut koşulların henüz yeterince olgunlaşmış olmadığı şirketlerde, koşullar ulus çapındaki deneyler temeli üzerinde yaratılan örneğin 'Hafif sanayi alt bakanlığı'na ait şirketler arasında birinciliği alan "Empresa Consolidada de la Harina" da olduğu gibi

Sanayi yönetiminin ilk günlerdeki pratiği her ne kadar başka bir yol tutmanın verimli olamıyacağını kanıtladıysa da; şimdi artık, üretim birimleri düzeyinde bağımsız çalışmalar ilkesi benimsenmiş olsaydı, alınmış olan tedbirlerin şimdikine benzer yahut daha iyi sonuçlar verip vermiyeceğini tartışmak saçma olur; önemli olan, çok güç koşullar altında uygulanabilmiş olması, merkezileştirmenin -örneğin ayakkabı sanayiinde olduğu gibi- büyük sayıda üretken olmayan küçük üretim birimlerini ortadan kaldırmayı ve 6000 işçiyi başka üretim dallarına aktarmayı mümkün kılmış olmasıdır.

Bu metin aktarmaları ile, sistemin açıklanmasında bizce temel olan konuları saptamaya çalıştık:

Bir: Komünizm, insanlığın ancak bilinçli olarak ulaşacağı bir hedeftir, bu yüzden eğitim, eski toplumun insanın bilincinde bıraktığı çarpıklıkların orta-

dan kaldırılması, olağanüstü önem taşır. Doğaldır ki buna paralel olarak üretim alanında ilerlemeler olmazsa komünist bir topluma asla ulaşılamıyacağını unutmamalıyız.

İki: Sorunun teknik yanı olan üretim yönetiminin biçimleri, yeni topluma uygulanabilecekleri ölçüde, nerede en çok gelişmiş iseler oradan alınmalıdırlar. Emperyalist kampın petrokimya teknolojisi burjuva ideolojisiyle zehirlenmekten korkmadan sosyalist kamp tarafından kullnaılabilir. İş normları ve üretimin kontrolü alanlarında da aynı şey geçerlidir.

Kendini bilmezlik olarak görülmiyecekse, Marx'ın Hegel diyalektiğini nitelendirişini hatırlatarak, bu tekniklerin bazılarının ters çevrilerek ayakları üzerine dikildiğini söyliyebiliriz.

Günümüzde sosyalist ülkelerde uygulanan muhasebe tekniklerinin bir çözümlemesi bize gösterir ki; onlarınkilerle bizimkiler arasında bir kavram farkı vardır ve bu fark kapitalist sistemde rekabetçi kapitalizmle tekelci kapitalizm arasındaki farka benzetilebilir. Ne de olsa eski teknikler her iki sistemin gelişmesinin temeli oldu, tabii **ters çevrilip ayakları üstüne konarak;** ama o noktadan başlıyarak yollar ayrılmakta, çünkü sosyalizmin kendine özgü üretim ilişkileri ve bu nedenle özel istemleri vardır.

O halde diyebiliriz ki: Yönetim ve denetim teknikleri tekelci sistemin ilk dönemlerinden, ileri aşamalara varmış olduğu bugüne kadar gelen uzun bir gelişme süreci içindedir, ve bu sürece özgü değişmelere uğramış olan Küba'ya yerleşik emperyalist tekel, teknik bakımdan, bütçeye göre finansman siste-

minin ön aşaması olmuştur. Tekelciler giderken yüksek ve bazı orta derecedeki kadrolarını birlikte götürdüler. Aynı zamanda devrim programımızın henüz olgunlaşmamış olmaması bizi birtakım yöntemleri salt kapitalist özellik taşıdıklarından tasfiye etmeye itti. Bu nedenle sisitemimiz, üretimin yönetimi ve denetlenmesi konusunda, tekellerin ülkedeki şubelerinin varmış olduğu etkinliğe ulaşamamıştır; bu yolda, geçmişten kalan döküntüleri temizliyebildiğimiz yere kadar ilerliyeceğiz.

Ekonomik muhasebe sistemi (Khozrashot) ile bütçeye göre finansman sistemi arasındaki genel farklar.

Ekonomik muhasebe ile bütçeye göre finansman sistemi arasında çeşitli dereceden farklar var. Bunları iki büyük grupta toplamaya ve kısaca açıklamaya çalışacağız. Farklardan birisi, yöntemle ilgili -pratikle ilgili de diyebiliriz-; birçoğu da, soruna büyük özenle yaklaşılmazsa önemsiz olarak nitelendirilip gözden kaçırılabilecek türden, daha çok temele inen farklar.

Burada, aradığımızın, komünizme varmak için daha etkili bir biçim olduğunu söylemek gerekiyor. Temel görüş ayrılıkları diye bir şey yok. Ekonomik muhasebe sistemi uygulanabilirliğini kanıtlamış bulunuyor, ve aynı temellerden hareketle aynı hedefler konmakta; ortak eylemler temeli üzerinde gerektiği kadar geliştirilirse, sistemimizin eylem planının sosyalist devletin ekonomik faaliyetini daha etkin bir hale getireceğine, kitlelerin bilincini derinleştireceğine ve dünya sosyalist sisteminin bağlarını sıklaştıracağına inanıyoruz.

En çarpıcı fark, işletmeden söz ettiğimiz zaman ortaya çıkıyor. Bizce işletme, benzer teknolojik temellere dayanan, üretimlerinin ortaklaşa saptandığı, ve bazı hallerde de, sınırlı bir coğrafi konuma sahip fabrika yahut işletme birimlerinden oluşan bir kombina; ekonomik muhasebe sistemi içinse bir işletme kanuni özerkliğe sahip bir üretim birimidir. Şeker fabrikası, ekonomik muhasebe sisteminde bir işletmedir. Bizim içinse bütün bu fabrikalar ve şekerle ilişkisi olan diğer birimler "Empresa Consolidada del Azûcar"ı oluştururlar. Son zamanlarda SSCB'de bu türden deneyler, bu kardeş ülkenin koşullarına uydurularak, uygulamaya konmuştur. (bk. "Sovyet işletme kombinaları. Sanayi işletmelerinin yeni yönetim biçimi." yazan: I. Ivonin. 'Neustra Industria', Revista Economica No. 4).

Başka bir fark, paranın kullanılışında; para, sistemimizde yalnız hesap birimi olarak, işletme faaliyetinin -sonradan merkezi kuruluşlarca analizi yapılan- fiyatlarda yansıması olarak, işletmelerin faaliyetinin kontrol edilebilmesi için işe yarıyor; ekonomik muhasebe sisteminde yalnız bu işleve sahip değil, aynı zamanda bir ödeme aracı da. Dolaylı bir kontrol aracı görevine sahip, çünkü üretim biriminin işlemesini sağlayan maddi kaynak o. İşletmenin bankayla ilişkisi, planlarını ayrıntılı bir şekilde açıklamak ve ödeme gücünü kanıtlamak zorunda olan özel üreticinin kapitalist bankalarla olan ilişkisine benziyor. Tabii örneğimizde keyfi karar vermek yok, plana bağlı hareket var, ve ilişkiler de devlet işletmeleri arasında kuruluyor.

Para kullanımına uygun olarak, bizdeki işletme-

lerin kendilerine ait kaynakları yok; kaynakların birikeceği ve çekileceği özel banka hesapları var. İşletme, gerek genel harcamalar gerekse özel harcamalarla ilgili hesaplardan, plana göre, yalnız ücretleri ödemek için para çekebilir, ama hesaba para yatırıldığı zaman bu kaynakları kullanma yetkisi otomatikman devletin olur.

Birçok kardeş ülkelerdeki işletmelerin bankalarda özel hesapları var, kaynaklarını arttırmak için de faizle kredi alıyorlar. Ama bu arada, -krediler gibibu özel fonların da topluma ait olduğunu, ve fonlardaki hareketlerin, işletmenin durumunu yansıttığını akıldan çıkarmıyorlar.

İş normlarına gelince: ekonomik muhasebe sistemindeki işletmeler zamanla ve parça yahut saat başına iş ile belirlenen normlar uyguluyorlar; bizse bütün fabrikalarımızda zamanla belirlenen normlar uygulamaya çalışıyoruz, yüksek verimli çalışmayı da bir üstteki ücret düzeyi ile sınırlanan primlerle ödüllendiriyoruz. Daha sonra bunu ayrıntılarıyla açıklıyacağız.

Ekonomik muhasebe sisteminin tam gelişmiş halinde, yılların tecrübesine dayanan hukuki bir yapı üzerine kurulmuş ve plan hedeflerine ulaşılamadığında para cezası verilmesini öngören sıkı bir sözleşmeler sistemi vardır. Ülkemizde böyle bir yapı, INRA (Instituto de Reforma Agraria, toprak reformu enstitüsü, ç.n.) gibi özerk kuruluşlarda bile yok; ve kurulması, böylesine farklı iki sistemin birlikte var olmasından dolayı hayli zor. Şimdilik çalışmakta olan hakem komisyonunun gerçi yürütme yetkisi yok, ama önemi gittikçe artıyor ve gelecekteki hukuki yapımızın temeli olabilir.

Bütçeye göre finansman rejiminde çalışan işletmeler arasında kararlar vermek kolay olur, çünkü denetim hesapları iyi tutulmuşsa ve son durumu yansıtıyorlarsa (ki bu bakanlığın çoğu işletmelerinde durum budur), yürütme tedbirleri uygulamaya konabilir.

Her iki sistemde de uygulaması zorunlu olan devlet genel kalkınma planının tayin edici oluşundan çıkarak, uygulamalardaki benzerlik ve ayrımlar, bağımsız faaliyetin genel merkezi denetimi ve daha belirgin bir yöresel özerklik temeline dayanmasıyla özetlenebilir. **Ruble**, yani banka, dolaylı bir denetimi sağlar, ve faaliyetin parayla ifade edilen sonucu primleri belirleyen ölçü olarak alınır; işçileri birey ve topluluk olarak harekete geçiren mekanizma, maddi çıkardır.

Bütçeye göre finansman sistemi, işletme faaliyetinin merkezden denetimine dayanır; işletme planı ve ekonomik faaliyeti merkezi kuruluşlarca doğrudan doğruya denetlenir, ne kendine ait bir fonu vardır, ne de bankadan kredi alır. Maddi çıkara dayanan özendirme yöntemini, bireysel olarak, yani bireysel para ödülleri ve cezaları şeklinde uygular. Günü gelince kollektif prim ve cezaları da uygulayacak, ancak dolaysız maddi teşvik, kanuni ücretin ödeniş biçimi ile sınırlıdır.

Daha ince çelişkiler. Bilince karşı maddî çıkar:

Burada bütünüyle girdiğimiz ince çelişkiler sorununun ayrıca açıklanması gerek. Maddî özendirme mi, ahlâkî özendirme mi konusu, böyle şeylerle ilgilenenler arasında birçok tartışmalara yol açmıştır. Şu noktayı açıklığa kavuşturmak gerek: **Maddî özendirmenin nesnel zorunluluğunu yadsımıyoruz,** ancak

onu, harekete geçirici ana mekanizma olarak kullanmaya karşı çıkıyoruz. İktisatta bu türden bir mekanizmanın çabucak bağımsız bir görünüm kazanacağına ve ardından da insanlararası ilişkiler üzerinde ağırlığını duyuracağma inanıyoruz. Unutmamalı ki, kendisi kapitalist dönemden kalmadır ve sosyalizm içinde ölmeye mahkûmdur.

Ölmesini nasıl sağlayacağız?

"Ağır, ağır, bu türden bir özendirmeyi gereksiz kılacak şekilde halk için üretilen tüketim maddelerini arttırarak", diye yanıt veriliyor bize. Bu ilkede, fazla mekanik bir düşüşün olduğu kanısındayız. **Tüketim maddeleri:** şiar bu, ve bu şiar, diğer sistemin savunucularına göre, sonunda bilinci yaratan unsur. Oysa bizim görüşümüzde dolaysız maddî özen dirme ile bilinç, birbiriyle çelişen kavramlar.

Ayrılıklarımızın somut boyutlara vardığı bir nokta bu. Artık söz konusu olan nüans değil; bağımsız ekonomik faaliyet taraftarlarına göre gelecekte varlığını sürdürecek ve komünizmin kuruluşunun çeşitli aşamalarında topluma eşlik edecek olan dolaysız maddi özendirme, bilincin "gelişmesine' engel değil, bize göreyse öyle. Bu yüzden öncel olmasına karşı çıkıyoruz, çünkü kendisi sosyalist ahlakın gelişmesinin gecikmesi demektir.

Evet, maddi özendirme bilincin gelişmesini köstekliyor, ama üretimde başarı sağlamamızı mümkün kılan bir mekanizmadır da. Yani bilincin gelişmesine öncelik tanımak üretimin kösteklenmesi mi demek oluyor? Belli birsüre için, bir karşılaştırma yapılırsa - evet, aslında bununla ilgili hesaplara kimse girişmiş değil; biz, bilincin gelişmesinin nisbeten kısa bir süre-

sonra maddi özendirmenin yaptığından daha fazla üretimi arttıracağını iddia ediyoruz ve bunu, komünizme ulaşmak için gerekli olan toplumun gelişmesine genel bir bakışa dayanarak iddia ediyoruz. **Çalışmanın acılı bir zorunluluk olmaktan çıkıp hoşlanılan bir emir haline gelmesi şart koşuluyor burada.** Sübjektivizmle yüklü bu iddia, deneylerle düzeltilmek zorunda; ve biz de şimdi bunu yapmaktayız; eğer üretici güçlerin gelişmesini tehlikeli ölçüde frenlediği deneylerle anlaşılırsa, sağlıklı olana yönelmek ve şimdiye kadar açılmış olan yollara dönmek kararı verilmek zorunda kalınacak; şimdiye kadarsa böyle birşey olmadı ve yöntemimiz, pratikte mükemmelleşerek günden güne şekilleniyor ve sağlamlığını kanıtlıyor.

O halde maddi çıkar nasıl ele alınmalı? Gerek kitlelerin eğiliminin kollektif ifadesi olarak, gerekse bireysel görünümdeki varlığının, eski toplumun alışkanlıklarının işçilerin bilincindeki bir yansıması olduğuna inanıyoruz. Zorlukları yenmemizi sağlayacak bir yöntemi henüz geliştirememiş olmamız ve planlama örgütüne tam bir güvenle dayanmamızı engelliyen eksiklikler yüzünden, maddi özendirmenin kollektif olarak nasıl ele alınacağı hakkında açık bir fikrimiz yok. En büyük tehlikeyi, devlet yöntemi ile üretim birimleri arasında doğmakta olan uzlaşmazlıkta görüyoruz. Bu uzlaşmazlığı çözümleyen Sovyet iktisatçısı Liberman, şu sonuca varıyor: kollektif özendirme yöntemleri, plan hedeflerine ulaşılması temeli üzerine kurulu eski prim formülü bırakılarak daha gelişmişlerine geçilmek üzere değiştirilmeli.

Her ne kadar maddi çıkarın (bir araç olarak)

vurgulanışında kendisiyle aynı kanıda değilsek de, "plan hedeflerine ulaşma" politikasının geçen yıllarla uğramış olduğu sapmalarla ilgili kaygıları bize doğru görünüyor. İşletmelerle merkezi kuruluşlar arasındaki ilişkiler hayli çelişir biçimlere varıyor ve merkezi kuruluşların, yarar sağlamak için uyguladığı yöntemler bazen sosyalist ahlak anlayışına epey uzak biçimler alıyor.

Yeni üretim ilişkilerinin, insanın özgürlük çağına geçmesi için sağladığı gelişim olanaklarının belli bir anlamda boşa harcandığına inanıyoruz. Az önce, sistemimizin ana tezlerini tanımlarken, eğitim ile üretimin gelişmesi arasmdaki ilişkiyi vurgulamıştık. - Yeni bilincin yaratılması görevi ele alınabilir, çünkü yeni türden üretim ilişkileri ile karşı karşıyayız; her ne kadar genel tarihi anlamda bilinç, üretim ilişkilerinin ürünü ise de, (dünya ölçüsünde) baş çelişkinin emperyalizm ile sosyalizm arasında olduğu çağımızın karakteristiklerinin de gözönüne alınması gerekiyor. Sosyalist düşünceler, bütün dünyadaki insanların bilinçlerini etkiliyor. Bu nedenle bir gelişme, belli bir ülkenin içindeki üretim güçlerinin düzeyinden ilerde olabilir.

İlk dönemlerin SSCBnde, çok daha geri ilişkilerin hala varlıklarmı sürdürmelerine rağmen, rejimin niteliğini sosyalist devlet belirliyordu. Kapitalizmde feodal çağın kalıntıları vardır ama ülkeye damgasını vuran, ekonominin temelinde zafere ulaşmış olan kapitalizmdir. Dünya çapındaki iki sistem arasındaki çelişkilerin gelişmesi, Küba devriminin bilinçli olarak sosyalist karakter almasına izin verdi; liderlerinin kazanmış olduğu bilgi, kitlelerin bilinci-

nin derinliği ve dünyadaki güçlerin etkileşimi sayesinde.

Bütün bunlar olabildiğine göre, ölmüş ve eski üretim ilişkileriyle birlikte mezara girmiş eski toplumun hatalarını düzeltmekte, sosyalist devletin inatçı yardımcısı olarak eğitimi neden düşünmemeli?

Lenin'e bakalım:

"Örneğin, Batı Avrupa sosyal demokrasisinin gelişmesi sırasında öğrenip ezberledikleri, sosyalizm için olgunlaşmış olmadığımız, yahut aralarındaki birkaç aydın bayın ifade ettiği gibi, sosyalizm için nesnel ekonomik koşulların bulunmadığı yollu tez, sonsuz derecede kalıplaşmıştır. Ve hiç birinin aklma, kendine şunu sormak gelmiyor: Birinci emperyalist savaşın doğurmuş olduğu gibi devrimci bir durumda bulunan bir halk, durumunun umutsuzluğu karşısında, kendisine, uygarlığm ilerlemesi için pek alışılmamış koşulları sağlamak için hiç değilse bir çıkar yol açacak olan bir savaşa atılamaz mı? "Rusya'da üretici güçlerin gelişmesi, sosyalizmi mümkün kılacak düzeye henüz ulaşmamıştır". II. Enternasyonalin kahramanları, tabiî bunların arasında Suchanow da var, bu temel gerçeği büyük bir hikmetmiş gibi ileri sürerek önem taslıyorlar. Bu tartışmasız cümleyi binbir türlü geveliyor ve devrimimizin değerlendirilmesinde tayin edici etkenin bu olduğunu sanıyorlar.

Peki, ya durumun özelliği, Rusyayı önce az çok etkin olan tüm Batı Avrupa devletlerinin katıldığı emperyalist savaşın içine sokmuş, sonra da Doğununda başlamakta ve kısmen başlamış olan devrimlerinin şmırları boyundaki gelişmesini, Marx gibi bir "Marksist'in 1856'da Prusya için bir alternatif olarak öngörmüş olduğu gibi, bir "Köylü Savaşı"nı işçi

hareketi ile birleştirmemize olanak sağlıyacak şekilde etkilemiş ise?

Ya durumun tamamen çıkmaza girmiş olması, işçilerle köylülerin gücünü on kat arttırmış ve uygarlığın temel koşullarını yaratmak için bize diğer tüm batı Avrupa ülkelerinde olandan farklı bir geçiş olanağı sağladıysa? Sanki böylece dünya tarihinin genel gidişinin kapsamına girmekte ve kısmen girmiş olan, her devlet içindeki temel sınıfların belirleyici nitelik taşıyan etkileşimi değişmiş mi olur?

Eğer sosyalizmin kurulması için belirli bir kültür düzeyi gerekli ise (ki bu belirli "kültür düzeyi"nin neye benzediğini kimse söyleyemez. Çünkü bu her batı Avrupa ülkesinde bir diğerindekinden farklıdır), bu belirli düzey için gerekli koşulları elde etmek için neden yola çıkmıyalım ve sonra da, işçi - köylü iktidarı ve sovyet düzeni temeli üzerinde ilerliyerek diğer halklara neden yetişmiyelim?" (1)

Maddi çıkarın bireysel biçimine gelince: bunun varlığını kabul ediyoruz. (Her ne kadar buna karşı mücadele ediyor ve eğitim yoluyla ortadan kaldırmaya çalışıyorsak da.) Bu yöntemi, prim ve plan hedeflerinin gerçekleştirilememesi halinde, ceza şeklinde uyguluyoruz.

Bu konuda bağımsız faaliyet taraftarlar ile aramızdaki ince ayrılık, prim ve cezalara dayanan bir ücret ödemek için gösterilen gerekçelerde. Üretim standardı, orta derecede yetenekli bir işçinin, türüne özgü ortalama bir aşınmaya uğramış araçlarla çalı-

(1) Lenin : "Über unsere Revolution" (Devrimimiz üzerine ç.n) Seçme Eserler, Berlin 1964 Cilt III Sayfa 869.

şarak bir ürünü belli bir süre içinde üretmesini sağlayan ortalama emek miktarıdır; topluma bir üyesi tarafından verilen emek miktarıdır. Toplumsal görevin yerine getirilmesidir. Standartların üzerine çıkıldığında, topluma sağlanan yarar yükselir ve görevlerini daha iyi yerine getirdiği kabul edilebilir bu işçinin; bu nedenle maddi bir ödüle de hak kazanmış olur. Bu ilkeyi, geçiş dönemine ait kaçınılmaz bir aksaklık olarak kabul ediyoruz, ama **herkese yeteneklerine göre, herkese emeğine göre** cümlesinin eksiksiz yorumunun, belli bir standardın üstüne çıkış yüzdesinin bütünüyle ek ücret olarak ödenmesi biçiminde anlaşılmasını kabul etmiyoruz. Yapılan ödemenin, bireysel üretkenliğin olağanüstü teşviki olarak, standardın üstüne çıkış yüzdesini aştığı haller vardır. Marx, "Gotha programının eleştirisi"nde, ücretin önemli bir bölümünün, kendisiyle dolaysız ilişkisi olan alanlardan hayli uzakta bulunan alanlara gittiğini berrak bir şekilde açıklıyor:

'Emeğin ürünü' deyimini önce, Çalışmanın sonucu olan ürün olarak ele alırsak, kollektif emeğin ürünü, tüm toplumsal üretim olur. Bundan ise :

Bir : Tüketile nüretim araçlarmın yenilenmesi için gerekli pay,

İki : Üretimin genişletilmesi için ek pay,

Üç : Aksaklıklar, doğa olaylarının yolaçtığı bozukluklar vb. için yedek yahut sigorta fonları.

çıkarılmalıdır.

"Kesintisiz emek ürünü"nden çıkarılan bunlar, ekonomik bir zorunluluktur, ve eldeki araçlara ve güce göre, kısmen ihtimal hesabı ile, saptanmaları

gerekir, ama eşitlikten çıkarak hesaplanmaları olanaksızdır.

Geriye, üretimin, tüketim araçları olarak kullanılması öngörülen diğer bölümü kalıyor.

Bireylere dağıtılmadan önce, bu bölümden tekrar:

Bir : doğrudan doğruya üretimle ilgili olmayan, genel yönetim giderleri, Bu bölüm, baştan itibaren, şimdiki topluma bakarak önemli ölçüde kısıtlanacak ve yeni toplumun gelişmesi ölçüsünde azalacaktır.

İki : toplumsal gereksinimlerin karşılanmasına ayrılan, Okullar, sağlık kurumları vb. gibi.
Bu bölüm, baştan itibaren, şimdiki topluma bakarak önemli ölçüde büyüyecek ve yeni toplumun gelişmesi ölçüsünde artacaktır.

Üç : Çalışacak durumda olmayanlara vb. ayrılan fonlar, yani kısaca, bugün sözde yoksullara yardım kuruluşlarının kapsamına giren parçalar ayrılmalıdır.

Ancak şimdidir ki, Lassalle'ın etkisi altındaki programın, başka bir şey ele almamak dar kafalılığında bulunduğu "dağıtım"a, yani topluluğun üretici bireyleri arasında paylaştırılan tüketim maddeleri bölümüne geliyoruz.

Birey olarak üreticinin elinden gidenin, toplumun üyesi olarak ona dolaysız yahut dolaylı olarak yaramasına rağmen, "kesintisiz emek ürünü", böylece "kesintiye uğramış"a dönüşmüştür.

"Kesintisiz emek ürünü" lafının ortadan kalkışı

gibi, şimdi, "emek ürünü" lafı da ortadan kalkıyor. (1)

Bütün bunlar bize, yedek fonlar kapsamının genişliğinin, politik-ekonomik yahut politik-yönetimsel tedbirlere bağlı olduğunu gösteriyor. Yedek ürünlerin her zaman karşılığı ödenmemiş emek olmasından dolayı, Marx'ın çözümlediği fonların kapsamıyla ilgili kararların hangilerinin, ödemelerde, yani dolaysız olarak karşılığı ödenen emek hacminde olacak değişmeleri içerdiğini görmemiz gerek. Bütün bu anlatılanlara, (temel ücrette olmadığı gibi,) standartı aşma priminin adilâne ölçüsünü saptamaya yarıyacak bir matematik ölçeğin olmadığı yahut bilinmediğini eklemeliyiz, ve bu nedenle birey olarak emekçinin emeğinin bir bölümünün dağıtılmasının biçimini düzenliyen hukuki yapı, temel olarak yeni toplumsal ilişkilere dayanmalıdır.

Bizim standartlar sistemimiz, bir kategoriden diğerine yükselmek için meslekte ilerletici eğitimi zorunlu kılmak gibi bir avantaja sahip; çünkü bu, zamanla teknik düzeyde hatırı sayılır bir yükselmeye yol açacaktır.

Standarda ulaşamamak demek, toplumsal görevi yerine getirmemek demektir; toplum da yasayı çiğniyeni, ücretinin bir kısmını keserek cezalandırır. İş standardı, olası bir miktarı yahut üzerinde anlaşılan bir iş miktarını saptayan bisit bir sınır değil; işçinin ahlaki görevinin ifadesidir. Onun **toplumsal görevidir.** Bu noktada yönetimin uyguladığı denetim, ideolojik

(1) Karl Marx Gotha Programının Eleştirisi a.g.y.

denetimle birleşmeli. Partinin üretim birimi içindeki en önemli rolü, o birimin motoru olmakta ve üyelerinin her biçimde örnek olmasını sağlıyarak üretici çalışmanın, eğitimin, üretim birimine ait ekonomik sorunlara katkıda bulunmanın, işçilerin yaşamının bir parçası olmasını sağlamaktır.

DEĞER YASASI ÜZERİNE

Önemli bir ayrılık, değer kanununu koyuş ve uygulanması olanakları ile ilgili olarak ekonomik muhasebe sisteminin savunucularının ileri sürdükleri ile bizimkiler arasında bulunuyor.

"Ekonomi politiğin ders kitabı" diyor ki:

"Değer kanununun, insanlar üzerinde egemen ilkesel bir yasa olarak işlediği kapitalizme karşın, sosyalist ekonomide değer kanununun işleyişi kavranır ve devlet tarafından ekonominin planlanması sırasında gözönünde bulundurulur ve kendisinden yararlanılır. Değer kanununun işleyişinin kavranması ve kendisinden yararlanılabilmesi, iktisatçılara, üretimi rasyonel bir şekilde yönetme, sistematik olarak çalışma yöntemlerini geliştirme, gizli kalmış kaynakları bulma ve üretimi arttırmak için bunlardan yararlanmada yardımcı olur.

Yani değer kanunu, "kör", ama bilinen, bu yüzden de üstesinden gelinebilen, ya da insan tarafmdan kullanılabilen bir güç olarak işlemekte oluyor.

Bu yasa, bazı özellikler taşıyor: Bir: Meta üreten bir toplumun varlığından kaynaklanıyor. İki: sonuçları önceden ölçülemiyor; ve üreticilerle tüketicilerin değişim yaptığı pazarda yansımaları gerekiyor. Üç: dünya pazarları dahil olmak üzere bir bütün olarak

kaynaşır; değişme ve çarpılmalar sonucun bütününde yansıyor. Dört: Ekonomik yasa karakteri taşıdığı için başlıca etkisi eğilim niteliğinde, ve geçiş dönemlerinde bu eğilimin yok olmak eğilimi mantıki olmalı.

Birkaç paragraf ilerde ders kitabında deniyor ki: "Sosyalist devlet, değer kanununu, maliye ve kredi sistemi kanalıyla toplumsal gelirin üretimi ve dağıtımını denetlemekle kullanır.

Değer kanununa egemen oluş ve onu bir plân içinde kullanış, sosyalizmin kapitalizm karşısındaki büyük üstünlüğünü gösterir. Değer kanununa egemen olununca, sosyalist toplumdaki işleyişi, kapitalizme özgü üretim anarşisinde olduğu gibi, toplumsal emeğin israfını beraberinde getirmez. Değer kanunu ve buna bağlı olan kategoriler - para, fiyat, ticaret, kredi ve maliye - SSCB'nde ve halk demokrasilerinde, ekonominin planlı yönetimi süreci içinde, sosyalizmin ve komünizmin kuruluşu yararına başarıyla uygulanmaktadır.

Bunun, ancak halkın dolaysız tüketimine ayrılan değerlerin tümü ve (bu değerlerin) elde edilmesi için gerekli fonlarla ilişkin olarak doğruluğu ileri sürülebilir, ki az-çok denkleşmiş bir maliyesi olan her kapitalist maliye bakanının yapabileceği bir şeydir bu. Kanunun bütün kısmi çarpıklıklarını bu çerçeve içinde görmek mümkün.

Daha ileride de ileri sürülüyor ki:

"Kâr için üretim, değer kanunu ve para, ancak komünizmin ileri aşamasında yok olacaktır. Ancak, kâr için üretimin ve para dolaşımının komünizmin ileri aşamasında ortadan kalkmasının koşulları-

nı yaratmak için komünist toplumun kuruluş dönemlerindekileri **geliştirmek** zorunludur."

Neden **geliştirmek?** Kapitalist kategorilerin bir süre muhafaza edilmesini, ve bunun süresinin önceden saptanamamasını anlarız, ama bir geçiş döneminin özellikleri, yeni döneme en kısa zamanda ulaşmak için eski ayak bağlarını kıran bir toplumunkilerdir. Bizce **eğilim,** eski kategorileri, olabildiği ölçüde köklüce tasfiye etmektir: pazarı, parayı, bundan dolayı da maddi çıkar yöntemini, yahut, daha doğrusu, bunların varlığına yol açan koşulları. Bunun karşıtı şu varsayıma götürür: geri kalmış bir toplumda sosyalizmi kurma görevi, tarihi bir raslantı gibi bir şeydir ve liderler, **hatayı** düzeltmek için, aradaki toplumsal düzene özgü tüm kategorileri yerleştirmekle uğraşmalıdırlar. Bundan sonra, geriye ancak, gelirin emeğe uygun olarak dağılışıyle, insanın insan tarafmdan sömürülüşüne son verme eğilimi kalıyor yeni topluma temel olarak; ve buysa bize, dönüşüm için gerekli büyük bilinç değişmesini sağlamak için yetersiz görünüyor. Bu değişme, daha çok, çok yanlı bir eylemin sonucu olmalı, yani yeni ilişkilerin, eğitimin ve sosyalist ahlakın. Ama bunun olması, insanın sosyal bir varlık olarak gelişmesini engelliyen maddî çıkar ilkesindeki bireysel tutum ortadan kalkmadıkça olanaksız.

Ayrılıklarımızı özetlersek: değer kanunun kısmen varlığını sürdürdüğünü kabul ediyoruz; mal teslim eden devlet ile tüketiciler arasındaki değişimin biçiminin de yansıttığı meta üretimin kalıntılarının varlığı yüzünden. Bizimki gibi, çok gelişmiş bir dış ticarete sahip bir toplumda, uluslararası düzeyde de-

ğer kanununun mali işlemleri belirliyen bir veri olarak tanınması gerektiğine inanıyoruz. Bu, sosyalist kamp içinde de geçerli, ve kabul ederiz ki bu ticaret, yeni bir toplumun kurulduğu ülkeler de daha ileri biçimlere varmalıdır: ki, ticaretin biçimi nedeniyle farklı gelişme düzeyine sahip ülkeler arasmdaki ayırım derinleşmesin. Kapitalist dünya pazarının fiyatlarıyla çelişme içinde olsa bile, az gelişmiş ülkelerdeki sanayi yatırımlarının finansmanını sağlıyacak yeni dış ticaret formüllerinin bulunması lazım. Bu, sosyalist kampın bir bütün olarak daha düzgün bir gelişme göstermesine olanak sağlıyacak, bunun doğal sonucu ise eşitsizliklerin giderek ortadan kalkması ve proleter enternasyonalizmi ruhunun gelişmesi olacaktır (Küba ile SSCB arasındaki son anlaşma, bu yönde atılabilecek adımlara bir örnektir). Değer kanununun bilinçli uygulanma olanaklarını inkar ediyoruz, bunun için serbest bir pazarın var olmamasına dayanıyoruz: Serbest bir pazar otomatikman üretici ve tüketiciler arasındaki çelişkiyi dile getirir; Devlet girişimleri arasmdaki ilişkilerde meta kategorisinin varlığını inkâr ediyoruz ve tüm girişimleri tek bir büyük girişimin, devletin, parçası olarak görüyoruz. (Ülkemiz pratiğinde henüz böyle bir şey olmasa da).

Değer kanunu ve plân, bir çelişki ve bunun çözümü ile birbirine bağlı iki kavramdır. Yani diyebiliriz ki, merkezi plânlama, sosyalist toplumun özü, onu belirliyen kategori ve insan bilincinin nihayet ekonomiyi bütünüyle kavrayıp hedefine: komünist toplum çerçevesi içinde insanın tümden kurtuluşuna yöneltmeyi başarabildiği noktadır.

FİYATLARIN OLUŞUMU ÜZERİNE

Fiyatların oluşumu kuramında da derin ayrılıklarımız var. Bağımsız faaliyette fiyatları "değer kanuna uygun olarak" oluşur, ama (bildiğimiz kadarıyla) değer kanununun hangi ifadesinin kullanıldığı açıklanmıyor. Çıkış noktası verili bir ürünün üretilmesi için toplumsal bakımdan gerekli emek, ama toplumsal bakımdan gerekli emeğin tarihi-ekonomik bir kavram olduğu ve bu nedenle yalnız bölge (yahut ulus) düzeyinde değil, dünya çapında değişkenlik gösterdiği gözden kaçırılıyor; kapitalist dünyada rekabetin doğurduğu sürekli teknolojik ilerleme, ürün için gerekli emeği ve böylece de ürünün değerini düşürüyor. Kapalı bir toplum, değişmelerden belli bir Süre için etkilenmiyebilir, ama değer karşılaştırmasında bulunmak için her zaman uluslararası ilişkileri gözönünde tutmak zorunda kalınır. Belli bir toplum, (bu değişmeleri), yerine yeni ve daha gerçeğe yakın formüller geliştirmeksizin uzun süre inkâr edecek olursa, kendi değerler sistemini oluşturacak iç ilişkiler yaratacaktır. Kendi içinde uyumlu olacak, fakat en ileri düzeyde gelişmiş olan tekniğin gösterdiği eğilimlerle çelişecektir. (Bu, çelik ve sentetik maddelerdeki durumdur.) Bu ise az çok önem taşıyan geriliklere ve her halde dünya ölçüsünde, değer kanununun çarpılmasına yol açacak, böylece ekonomileri karşılaştırmak olanaksızlaşacaktır.

"Ciro vergisi", malların arzı ile etkin talep fonunun birbirine yaklaşık hale gelmesi için ürünün tüketiciye daha yüksek bir fiyatla aktarılması yoluyla işletmelerin belli kârlılık düzeylerinin muhafazasına

yarıyan bir muhasebe oyunudur; bunun, sisteme özgü bir yükümlülük olduğu, ama tartışmasız bir zorunluluk olmadığı kanısındayız, bu nedenle de bütün bu noktaları gözönünde bulunduran formüller temeli üzerinde çalışıyoruz.

Mallarla etkin talebin genel olarak kararlılık göstermesi gerektiğine inanıyoruz; iç ticaret bakanlığı halkın satın alma gücü ile pazardaki malların fiyatlarının uygunluğunu sağlamak görevini üstlenecek, ancak insanların yaşamı için zorunlu olan bir dizi malın düşük fiyatta olmasına dikkat edecektir, daha az önemli başka malların, yerine göre, fiyatları, değer kanunu çiğnenerek; yükseltilse bile.

Burada ortaya büyük bir sorun çıkıyor: Gerçekteki fiyat oluşumu ve üretimin ekonomik çözümlemesinde esas ne olacaktır? Bu, Küba ölçüsünde, gerekli emek miktarı olabilir. Bu yöntem, derhal, çarpılmalara ve zorunlu, kendiliğinden oluşan ilişkiler yüzünden dünya ölçüsündeki sorunların kavranamaz olmasına yol açacaktır. Öte yandan, dünya fiyatları esas olarak alınırsa, bu da ulus çapındaki sorunların kavranmasını olanaksızlaştıracaktır, çünkü bizdeki emek, hemen hiç bir üretim dalında, dünya ölçüsünde bir üretkenlik göstermiyor.

Soruna ilk yaklaşım olarak, aşağıdaki temellere dayanan fiyat indekslerinin oluşturulmasını öneriyoruz.

Bütün ithal edilen hammaddelerin, uluslararası pazarın bir ortalamasına dayanan sabit ve kalıcı bir fiyatı olmalıdır; taşıma ve dış ticaret harcamaları eklenmek şartıyla. Küba'da üretilen bütün hammaddeler parayla ifade edilen gerçek üretim maliyet fi-

yatlarına sahip olur bu halde. Her ikisine, tahminen harcanan emek miktarı ile hammaddeleri işlemede kullanılan temel araçların aşınma payı eklenir. Böylece işletmelerin birbirine ve iç ticarete aktardığı ürünlerin fiyatı bulunmuş olur. Ancak bu fiyatlar, sürekli olarak dünya pazarında bu ürünün fiyatını yansıtan indeksler, artı taşıma ve dış ticaret harcamaları, tarafından etkilenirler. Bütçeye göre finansman sisteminde çalışan işletmeler, öngörülen maliyetler temeli üzerinde üretim yapacak olur ve kâr elde etmezler; bütün kârlar MINCIN (İç ticaret bakanlığı, ç. n.) tarafından gerçekleştirilir (tabiî bu söylenen, toplumsal üretimin meta olarak, yani geniş ölçüde tüketim fonu olarak gerçekleşen bölümü için geçerlidir); biz de (merkezi yönetim ve işletmeler) etkinliğimizin gerçek ölçüsünü sürekli olarak indeksleri izliyerek anlar ve yanlış kararlar vermenin önüne geçebilir. Halkın satın aldığı malların fiyatların bağımsızca ve talep ile ürünün hayat için taşıdığı öneme göre saptanacağından, bu değişiklikler halka bir zarar vermiyecektir.

Bir yatırımın yüksekliğini saptamak için, örneğin, hammaddeleri, doğrudan doğruya ithal edilen gereçleri, inşaat ve montaj harcamalarını ve öngörülen ücret harcamalarını hesaplıyacak, bu arada reel olanakları ve yapı masraflarında belirli bir oynamayı da gözönünde bulunduracağız. Böylece yatırım sonunda üç rakam elde ederiz: Birincisi, fabrikanın gerçek fiyatının parayla ifadesi olur; diğeri, fabrikanın planlarımıza göre ne kadara mal olması gerektiğini gösterir; bir üçüncüsü de, dünya fiyatlarına göre ne kadara mal olacağını gösterir. Birinciyle ikinci arasındaki fark, inşaatı yürüten kuruluşun eksikliklerinden

ileri gelir; ikinciyle üçüncü arasındaki fark da ilgili daldaki geriliğimizin oranını gösterir.

Bu, bize, kullanılacak malzemelerle ilgili temel seçimler yapma olanağı sağlar: örneğin, çimento, çelik, plastik; çatılarda amyantlı çimento, alüminyum ya da çinko; borularda çelik, kurşun yahut bakır, pencerelerde tahta, çelik yahut alüminyum vb. gibi.

Dış ticareti vb. ilgilendiren politik nedenler gözönünde bulundurulmak gerektiğinde, bütün kararların, matematik olarak saptanan bir optimumdan farklılık göstermesi olasıdır; ama çalışmamızı da dünyadaki gerçek olayların aynasında görmüş oluruz. Fiyatlar hiç bir zaman dünya çapında geçerli olan ölçülerden bağımsız olmayacaktır. Belli yıllarda ve sosyalist pazar ile uluslararası işbölümünün gittikçe ağır bastığı yerlerde değişmeye uğrayacaklardır, ve şimdikinden daha mantıki olan bir sosyalist dünya fiyatlar sistemi oluştuğunda da aynı şey olacaktır.

Bu olağanüstü ilginçlikteki konu üzerinde daha uzun uzun durabiliriz, ama burada birkaç temel düşünceyi sergilemek ve tümünün daha sonra geliştirilmesi gerektiğini söylemek daha yararlı olur.

Kollektif Primler

Bir işletmenin çalışmasıyla ilgili kollektif primler konusunda, öncelikle Fikriat Tabeiev'in "Revista Internacional" dergisindeki "investigation economica direcion de la economia" yazısında anlattığı denemelere değinmek istiyoruz. Şöyle diyor:

"İşletmelerin çalışmasını değerlendirmek için temel ve belirleyici ölçü o halde ne olmalıdır? iktisadi araştırmalar bu konuda birçok öneriler ortaya çıkarmıştır.

Bazı iktisatçılar, ölçü olarak birikim oranının alınmasını öneriyorlar; başkaları harcanan emek miktarını vb. Sovyet basını, Profesör Liberman'ın yazdığı ve işletmenin çalışmasının en önemli kıstası olarak verimlilik, birikim oranı ve kârın alınmasının önerildiği bir makalenin yol açtığı geniş tartışmaya yer verdi. Kanımızca bir işletmenin çalışmasın değerlendirirken özellikle işletmede çalışanların sözkonusu üretim şekline katkılarını gözönünde bulundurma zorunluluğu vardır. Bu, son çözümlemede, yeterli düzeyde bir verimliliğe ulaşmak çabasını engellemiyecek, ama çalışanların çabalarını asıl üretim sürecini mükemmelleştirme yönünde yoğunlaştırmaya olanak sağlıyacaktır. Tataristan'ın toplumsal kuruluşları, en önemli ölçü olarak her parçanın işlenmesindeki değer standardını almayı önermişlerdir. Bu önerinin pratiğe uygulanabilirliğini denemek için ekonomik bir deneye girişilmiştir.

1962 yılında tüm Tataristan sanayi üretimi için geçerli işleme değer standartları saptanmış ve benimsenmiştir. O yıl, bir geçiş dönemi oluyor, yeni indeks, (eski) ülke çapındaki üretim indeksine paralel olarak kullanılıyordu. İşleme değer standardına dayanan indeks; işçilerin aldığı ücret ve primleri, ve her bir ürünün üretiminde atelyelerin ve fabrikanın yaptığı genel harcamaları içeren, teknik bakımdan gerekli harcamaları ifade ediyor.

Şuraya işaret edilmeli ki, bu indekslerin kullanılmasının, kapitalist ülkelerde kullanılan 'şeytani' iş muhasebeleri ile hiç bir ilişkisi yoktur. Çabamız, iş süreçlerini rasyonel bir düzene sokmaktır, çalışmayı

oransız bir şekilde yoğunlaştırmak değil. Çalışma standartlarını saptamayı amaçlıyan her çaba, işletme personelinin ve sosyal kuruluşların özellikle sendikaların, dolaysız katılması ile yürütülür.

Ülke çapındaki üretimin indeksinden farklı olmak üzere, işleminin değer standardı ne maddi harcamaların büyük bir bölümünü - başka işletmelerin geçmişte maddeleştirdiği emek - ve ne de kârı içermez, yani ülke çapındaki ve pazara uygunluk gösteren üretimin, değerinin, işletmenin üretici çalışmasının gerçek ölçüsünü gözden saklıyan bölümünü. (..İçermez., ç. n.) Her bir ürünün yapımında kullanılan emeği daha doğru yansıtan bu işleme değer standardının ifadesi olan indeks; üretim, verimlilik ve harcamaların azaltılması için o üretim dalında yapılması gerekeni daha doğru bir biçimde saptamaya olanak sağlar. İşletme içi planlama ve işletme içindeki ekonomik hesapların düzenlenmesi bakımından da en mantıklısı budur. Ek olarak, iş üretkenliğini başka işletmelerdekiyle karşılaştırmayı da mümkün kılar."

Bu sovyet araştırması bize incelenmeye değer görünüyor, ve bazı yönlerden, tezimize uygunluk gösteriyor.

Bütçeye göre finansman sistemi ile ilgili düşüncelerin özeti

Bütçeye göre finansman sistemi ile ilgili düşüncelerimizin özetine, kendisinin geniş kapsamlı bir plan olduğunu açıklıyarak başlamak gerek. Nesnel olarak işlemeye başlaması için ekonominin her dalında uygulanması şart, politik kararlardan çıkarak, JUCEPLAN (Junta Central de Planificacion, merkezi planlama kurulu, ç. n.) dan geçerek bakanlık kanalıyla

işletmelere ve üretim birimlerine kadar uzanan bir bütün içinde. Orada (üretim birimlerinde, ç. n.) halka bütünleşecek, ve yeniden politik kararların verildiği yere doğru geri dönecektir. Böylece, üretimin kontrolünün uygun bir biçimde örgütlenmiş olması yüzünden, üretimde az çok otomatik değişmelerin mümkün olduğu, dengesini bulmuş dev bir çember oluşmuş olur. Bakanlıklar, az çok değişebilen karar organlarıyla anlaşma içinde planları yapmak ve denetmek sorumluluğunu üstlenir; aynı şeyi işletmeler ve üretim birimleri de yapacaktır. Esneklik ölçüsü, örgütlenmenin gücüne, üretim şekline ve zamana bağlı olarak değişir. JUCEPLAN genel ve merkezi denetiminden sorumlu olacak ve mali denetim için maliye bakanlığının, işgücü planlanmasında da çalışma bakanlığının desteğini alacaktır.

Durum pek de böyle gelişmediği için, şimdiki durumumuzu anlatalım: bütün küçük yetersizlikleri, başarıları ve kimi tecrübesizliğimizin, kimi de ağır hataların sonucu olan, düzeltilmiş ya da düzeltilecek eksiklik ve yenilgileriyle.

JUCEPLAN, yalnızca planın genel çizgilerini ve şu ya da bu ölçüde denetimi altında bulunan temel ürünlerle ilgili kontrol indekslerini saptar. Sanayi bakanlığı dahil olmak üzere, merkezi kuruluşlar 'merkezi' denilen ürünleri denetirken, diğer ürünler ise işletmeler arası anlaşmalarla saptanır. Plan hazırlandıktan ve uygulanabilirliği anlaşıldıktan sonra sözleşmeler imzalanır -bazan bu, önceden olur-, ve çalışma başlar.

Merkezi bakanlık mekanizması üretimin işletmeler düzeyinde gerçekleşmesine, işletme ise üretimin

işlerleri düzeyinde gerçekleşmesine nezaret eder. Önemli olan, muhasebenin bu iki düzeyde işletme, bakanlık düzeyinde konsolidasyonudur. Temel araçlar, demirbaşlar merkezi düzeyde öyle denetlenmelidirler ki, belli işyerlerinde herhangi bir nedenden dolayı kullanılmamakta olan kaynaklar, kolaylıkla diğer işletmelere dağıtılabilsin. Bakanlık, ayrıca temel araçları değişik işletmeler arasında paylaştırmak hakkına da sahiptir. Kaynakların meta özelliği yoktur. bunlar defterlerde borç ya da kredi olarak görünürler. Üretimin bir bölümü, MINCIN (İç ticaret bakanlığı, ç.n.) kanalıyla doğrudan halka aktarılır, diğeri de bu ürünleri işleyerek başka ürünler üreten işyerlerine gönderilir.

Ana hatlarıyla planımız: bütün bu süreç içinde ürünün işlenerek değerinin artması, işletmeler arasında pazar ilişkileri zorunluğunun yokluğu; ürün teslim sözleşmelerinin ve bunlara ilişkin siparişlerin, ya da belli bir zaman kadar hazırlanması istenen belgenin, yalnızca belli bir ürünü üretmek ve teslim etmek yükümlülüğünün yerine getirilmiş olması anlamına gelmesidir. Bir malın bir işletme tarafından teslim alınması ürünün kalitesini kabul etmek anlamına gelecektir (bu deyimin, şimdiki anda biraz idealize edilmiş olduğunu kabul etmek gerekir). Ürün, hukuki olarak sahip değiştirdiğinden ve bireysel olarak tüketildiğinden metaya dönüşmüştür. Diğer işletmeler için üretilen üretim araçları meta değildir, ama indekslere göre değerlendirilmeleri gerekir (az önce önerdiğimiz indeksler).

Ürünlerin kalite, tutar ve çeşit bakımından üç aylık planlara uygun olması gerekir. Her işletme, ça-

lışma standardına göre, işçilerin ücretlerini doğrudan doğruya ödeyecektir. Ancak bir noktaya açıklık getirilmelidir: bir işletme içinde ortalamanın üzerinde, çok parlak bir çalışmanın nasıl ödüllendirileceği, ve yükümlülüklerini yeterince yerine getiremiyen fabrikaların nasıl cezalandırılacağı yahut cezalandırılmıyacağı.

Şimdiki durumuyla bütçeye göre finansman sistemi

Bugün olan nedir? Birinci sorun, fabrikanın muhtaç olduğu kaynaklara asla öngörülen zamanda ve biçimde kavuşamaması, dolayısıyla üretim planlarını gerçekleştirmemesi; daha kötüsü, birçok hallerde başka ber teknolojinin uygulanmasını gerektiren ham maddeleri işlemek zorunda kalarak üretim yöntemlerini değiştirmeye zorlanması; bunun da dolaysız üretim harcamalarını, kullanılan işgücü süresini, bazı hallerde yatırım harcamalarını etkilemesi, çok kez de bütün planı karmakarışık ederek değişiklikler yapmaya zorlamasındadır.

Bakanlık düzeyindeki bizler, bugüne kadar bu hataların bildirildiği ve kayda geçirildiği yer olarak kalmak zorunda olageldik. Ama artıkplanın belli yönlerine, en azından ölçülebilecek yahut matematik olarak ifade edilebilecek, bu nedenle de denetlenmesi mümkün sapmalarm öngörülmesini isteyecek kadar etki edebileceğimiz bir döneme giriyoruz. Elimizde henüz bütün kontrollerin çabucak yapılmasını ve indekslerin analizini sağlıyacak otomatik gereçler yok. Ne analiz yeteneği var, ne de yorumlanabilecek indeksleri yahut rakamları yeterli ölçüde toplayıp ulaştırabilecek bir kapasite. İşletmeler, üretim birim-

leriyle, bazan telefon yahut telgrafla, yahut bir taşra delegesi aracılığıyla; başka hallerde bakanlığın denetim organı durumundaki delegasyonları kanalıyla birbirine bağlanmış durumda; ve belediye meclisleri yahut bu tür politik-ekonomik yerlerde CILOS denen ve çevredeki işyerlerinin idarecilerinin bir toplantısından başka birşey olmayan oturumlarda, sorunlarını çözümlemekle ve küçük yardımlaşma tedbirleri almakla görevli bu yöneticiler biraraya geliyor- ki bu tür sorunların bürokratik yoldan çözülmesi çok zahmetli olurdu. Bazı hallerde temel kaynakları ve araçları ödünç verebilirler, ama ilgili işletmenin onayı alınmaksızın kesin bir kaynak aktarımına gidilemiyeceğini her zaman gözönünde bulundurmak zorundadırlar.

Her ayın ilk günlerinde üretim istatistikleri bakanlığa gönderilerek en yüksek düzeyde denetlenir ve eksikleri düzeltmek için temel tedbirler saptagelir, bunlarda sorunların çözümü için çeşitli düzeylerde uygulanacak somut tedbirlerin de saptanmasını sağlar.

Sistemin başhca zaafları hangileridir? Bizce birinci sırada olgunlaşmamış olması geliyor. İkinci olarak, gerçekten yetenekli kadroların her düzeyde kıt oluşu. Üçüncü olarak, sistem tüm mekanizmalarıyla birlikte tamamen yaygınlaşmadığından, iyice anlaşılamamakta olması. Bunu, merkezi bir planlama örgütünün yokluğu diye de adlandırabiliriz; işimizi çok kolaylaştıracak olan ve bir bütün olarak ve kesinlikle hiyerarşik bir düzen içinde işleyen bir örgüt. Buna ek olarak, hammadde sağlanışındaki eksik yönleri, taşımadaki eksiklikleri sayabiliriz, ki bunlar yüzün den kimi kez ürünleri depolamak zorunda kalı-

yor, bazen üretim yapamıyoruz; kalite kontrolü mekanizmasındaki ve dağıtım örgütleri ile olan ilişkilerdeki eksiklikler (bu ilişkiler açıkça tanımlanmış, çok sıkı ve çok harmonik olmalıdırlar), özellikle MINCIN ile, MINCEX (dış ticaret bakanlığı, ç.h.) ve INRA (tarım reformu enstitüsü, çn) gibi bazı ürün teslim edici kuruluşlarla olan ilişkiler için geçerlidir bu. Sisteme bağlı zaafların mı, yoksa şimdiki örgütlenme düzeyimizin mi şu ya da bu eksikliğe yol açtığını anlıyabilmek ise henüz çok güç.

Şu anda ne fabrika, ne de işletme herhangi bir türden kollektif ödüllendirmeye gitmiyor, bunun nedeni tüm yapı için geçerli bir ana fikir değil, şu ana kadar yeterli güçte bir örgütlenmeye henüz ulaşılamamış olmasıdır.

Sistemin bürokratizme eğilimi olduğu ileri sürülüyor, ve devamlı göz önünde bulundurulması gereken bir nokta, bürokrasinin en dar bir ölçüde tutulması için tüm idari mekanizmayı rasyonelleştirmektir. Evet, nesnel çözümleme açısından bakıldığında, işletme yahut fabrikaya ait kayıt ve denetim işleri ne kadar merkezileştirilirse bürokrasinin o ölçüde az olacağı açık bir şey olarak görülüyor. Bütün işletmelerdeki bütün idari görevler merkezileştirilebilse, bu işlere ait işyeri düzeyindeki organ küçük bir yönetici çekirdeği ve merkez için bilgi toplayan birinden ibaret olurdu.

Şu an için bunun olanağı yok. Buna rağmen optimal büyüklükte işyerleri kurmalıyız; sistemin, ücret kademelerine göre genel iş standartları öngörmesi ve böylece işletmeyi bireyin faaliyet merkezi olarak

gören dar anlayışın yıkılarak topluma bir bütün olarak bakmamızı sağlaması, bunu kolaylaştırıyor.

Sistemin avantajlarının genel olarak izahı

Kanımızca sistemin avantajları şunlardır:

Birincisi: Merkezleşmeye olan eğilimi, ulusal kaynakların daha verimli kullanımına yönelmeyi sağlıyor.

İkincisi: Tüm devlet mekanizmasının daha verimli çalışmasına doğru bir eğilim gösteriyor.

Üçüncüsü: Bu merkezileşme eğilimi, uygun ölçüler içinde daha büyük üretim birimleri kurmayı zorunlu kılarak işgücünden tasarruf ve işçi üretkenliğinde artma sağlıyor.

Dördüncüsü: Tek bir standartlar sistemi içinde entegrasyona giderek, bir bakanlıktan, yahut mümkün olursa, bütün bakanlıklardan tek tek işyerlerinin sınırlarıyla kısıtlanmıyan tek bir büyük devlet işletmesi meydana getiriyor.

Beşincisi: Bütçe usulüne göre planlanan yapı kuruluşları kanalıyla, yatırımların denetimi basitleştirilebilir. Somut denetimi yatırım sahibi, mali denetimi de maliye bakanlığı gerçekleştirir.

Şuna işaret etmeli ki (böylece) işçinin bilincinde genel 'birlikte çalışma' fikri ülke halkını oluşturan büyük bir birliğe ait olma fikri oluşur; bizler, onun toplumsal görevine ait bilinci geliştiriyoruz. Marx'tan aktardığımız aşağıdaki bölüm, kapitalist rejimin varlığına dayanan sözler kaldırıldığında, iş alışkanlıklarının oluşum sürecini açıkladığı ve bu nedenle, sosyalizmin kuruluşunda bir şart olarak bize yararlı olabileceği için ilginç:

"Çalışma koşullarının bir kutbunun sermaye, diğer kutbunun da işgüçlerinden başka satacak bir şeyleri olmayan insanlar olması yeterli değil Kendilerini gönünllü olarak satışa çıkarmaya zorlamak da yetmiyor. Kapitalist üretim sürecinde, o üretim tarzının taleplerini en tabiî birer doğa kanunu olarak görmesini sağlıyan bir eğitime, geleneklere ve alışkanlıklara sahip bir işçi sınıfı oluşur. Gelişmiş kapitalist üretim sürecinin örgütlenişi, her türlü direnci kırar; nisbi bir nüfus fazlasının sürekli olarak yaratılması, işe karşı olan talebin artışını, dolayısıyla da ücretleri, sermayenin değerlendirilme gereksinimlerine uygun bir düzeyde tutar, ekonomik ilişkilerin sessiz baskısı kapitalistin işçi üzerindeki egemenliğini perkitir. Ekonomi dışı, dolaysız kuvvet gerçi hala kullanılır, ancak yanlız istisnai durumlarda. İşlerin normal gidişi sırasında işçi, "üretimin doğal yasaları"na emanet edilebilir. yani bizzat üretim ilişkilerinden doğan, onlar tarafından garantiye alman ve sonsuzluğu ilân edilen, sermayeye bağımlılığa." (1)

Üretici güçler gelişir, üretim ilişkileri değişir; herşey işçi devletinin halkın bilincine yapacağı dolaysız etkiyi bekler.

Bu sistemde maddi çıkara ilişkin olarak elde etmek istediğimiz, bu aracın, bireyi yahut bireyler kitlesini, kendisine ayrıcalıklar sağlıyacak bir mevki elde etmek için belli üretim yahut üleşim ilişkilerini garantiye almak amacıyla diğerlerine karşı amansızca savaşmaya zorlayan bir şeye dönüşmesini engellemektir. Toplumsal görev, işçinin tüm çabalarının da-

(1) K. Marx Das Kapital Berlin 1962 Cilt I s. 765 (Almancası.)

yandığı ana fikir olmalı, ama çalışması, zaaflarının bilincinde olmak şartıyla denetlenmeli, ve bir işçinin yahut üretim biriminin toplumsal görevini yerine getirip getirememesine göre bireysel yahut kollektif biçimdeki maddi çıkar yahut cezalarla ödüllendirilmeli yahut cezalandırılmalıdır. Ayrıca yükselmeyi amaçlıyan zorunlu öğrenim, ulus düzeyinde gerçekleştirilebilirse, ülkedeki tüm işçi kitlesinde genel bir öğrenme eğilimi doğurur; buysa çalışma alanının tüm ülke olması yüzünden hiç bir yerel durumun kısıtlamasına uğramıyacak bir mükemmelleşmedir; ve böylece teknik bakımından mükemmelleşmeye doğru hatırı sayılır güçte bir eğilim doğar.

Ayrıca dikkat edilmeli ki, bir destekleme politikasıyla kolayca daha yüksek işler üstlenebilecek işçi-öğrenciler yetiştirilebilir ve böylece daha üretken fabrıkalar kurulabilir. Böylece, komünizme geçiş fikrine uygun olarak, canlı iş daha üretken olarak kullanılabilir; yani yüksek üretime sahip ve insanın temel gereksinimlerinin karşılandığı bir topluma uygun olarak.

İşyerinin, işçilerin çaba ve hareketliliğinin kollektif bir ifadesine dönüşmesi ve topluma yararlı olma istemlerini dile getirdikleri yer olması için partiye düşen eğitici görevi vurgulamak gerekiyor.

İşyerinin, gelecekteki toplumun politik çekirdeği olacağı, önerilerinin daha karmaşık politik kuruluşlara aktarılacağı, partiye ve hükümete, ekonomiyle ve bireyin kültürel yaşamıyla ilgili önemli kararları alma olanağını sağlıyacağı düşünülebilir.

BÖLÜM : IV

Sosyalizm ve Küba İnsanı:

Sosyalizme karşı sürdürülen ideolojik savaşımda Kapitalizmin sözcülerinin (demagoglarının) bir gerekçe olarak ağızlarından düşürmedikleri şu suçlama sık sık duyulur; şu sıralarda kurma sürecinde olduğumuz toplumsal sistem, sosyalizm, devletin kutsal masasında bireyin kurban edilmesiyle karakterize edilirmiş. Ben, bu yargıyı sadece kuramsal alanda çürütmekle kalmayacağım, daha da çok Küba'da yaşanmış gerçekleri sergileyecek ve buna doğanın genel bir kaç yorumunu da ekleyeceğim.

İlk olarak, yönetimi ele geçirmeden önce ve sonraki devrimci savaşımızın tarihini esas yönleriyle temel bölümler halinde açıklayacağım.

Bilindiği gibi 26 Haziran 1953 devrimci hareketin başladığı kesin tarihtir. Devrimci hareketimiz 1 Ocak 1958'de doruğuna ulaşmıştı. 26 Haziran günü şafakla beraber Fidel Castro'nun yönettiği guruplardan biri, Oriente bölgesindeki Moncado kışlasına saldırdı. Saldırı bozguna, bozgun da felakete dönüştü. Hayatta kalabilenler hapsedildiler. Devrimci savaşım ancak af çıktıktan sonra tekrar başlatılabildi.

Sosyalizme yönelişin yalnızca bazı ilk adımları olarak bilinen bu süreç içinde birey tarafından bir temel faktör ortaya kondu. Bu adı ve soyadı olan, başlayan savaşımın başarı ya da başarısızlığının onun hareket yeteneğine bağlı olan, bu üstün kişiye

Bundan sonra iki farklı alanda gelişen gerilla savaşımı etabı geldi: Bir yandan henüz hareketsiz olan ve harekete geçirilmesi gereken halk kitlesi, öte yandan da onun devindirici motoru olan öncüleri, yani ilk elde devrimci bilinci ve savaşçı coşkuyu kazanması gereken gerilla birliği. Bu öncü güç, hareket eden, çaba gösteren ve zafer için gerekli öznel koşulları hazırlayan bir güçtü. Düşüncelerimizin daima daha fazla proleterce biçimlendiği ve alışkanlıklarımızda, kafamızın içinde devrimin başladığı bu süreçin çerçevesi içinde de, her süreçte olduğu gibi, birey temel faktördü. Sierra Maestrada savaşan güçler arasındaki her bir yüksek rütbeli savaşçı bir sıra kayda değer olayları yazıya dökebilecek yetenektedir. Çünkü rütbesi ona bu prensibe göre verilmiştir. Bu ilk dönem öyle kahramanca bir dönemdi ki; akışı içersinde, en sorumluluk gerektiren ve en tehlikeli görevleri alabilmek için sert tartışmalar çıkar, görev-

lerin yerine getirilmesinden başka hiç bir ödüllendirme beklenmezdi. Askerlerimizin davranışlarında geleceğin insanı şimdiden sezilebilirdi.

Devrim için bütün bu fedakârlıklar tarihimizde tekrarla çeşitli fırsatlarda görülmüştür. Kasım krizi sırasında veya "Flora" siklonu günlerinde tüm bir halk olarak alışılagelmişin dışında kahramanca davranışlar ve fedakarlıklar yaşadık. İdeolojik açıdan, bu kahramanca davranışları her günkü yaşamımızda da göstermek için bir yol bulmak esas görevlerimizden biridir.

1959 yılında devrimci hükümet, aralarına burjuva sınıfının çeşitli üyelerinin de katılmasıyla kuruldu. Devrimci ordumuzun varlığı tayin edici güç faktörü ve hükümetin yaşamasının garantisiydi. Kısa süre sonra hükümette ciddi çelişkiler baş gösterdi. Bunlar Fidel Castro'nun 1959 Şubatında hükümetin yönetimini Cumhurbaşkanı olarak aldığı sıralarda ancak aşılmaya başlandı. Çelişkilerin süreci en üst noktasına, aynı yılın Temmuz ayında Başkan Urutia'nın kitlenin baskısı karşısında başkanlıktan çekilmesiyle ulaştı. İşte o sırada, Küba devrimi tarihinde sistemli olarak gelişen bir güç apaçık kendini gösterdi: **KİTLE** Bu çok yönlü güç, iddia edildiği gibi, aynı sınıflandırmada yer alan uysal bir kalabalık olarak hareket eden bir toplamı değildir. (Şüphesiz ki, baskı güçleri onları bazan bu şekle indirgemektedir.) Gerçekte kitle, sendelemeksizin liderini, yani Fidel Castro'yu izler. Fidelin bu güveni kazanmasının nedeni, onun halkın istem ve umutlarını doğru ve yerinde dile getirmesi, bu istem ve umutların gerçekleştirilmesi için doğru bir mücadele vermesidir.

Kitle Küba'da, tarım reformları ve devlet işyerlerinin idaresi gibi zorlu görevlerde yer aldı: Playa Giron deneyiminden kahramanca geçti; CIA tarafından silahlandırılmış çeşitli haydut çetelerine karşı güçlü bir mücadele verdi. Ekim krizinde, modern tarihin en anlamlı olayını yaşadı. Bugün ise devamla sosyalizmin kuruluşu için çalışmaktadır.

Yüzeyden bakıldığında sosyalizmde devletin bireye egemen olduğunu söyleyenlerin haklı olduğu sanılabilir. Kitleler hükümetçe verilen ekonomik, kültürel, askeri, sporatif ve diğer tüm görevleri kahramanca ve disiplin içersinde gerçekleştirmektedirler. Kural olarak inisiyatif Fidel'den veya devrim yüksek kumandanlığından gelir, bizzat kendi görevleri olarak halka anlatılır. Bir başka olanakta da mahalli deneyimler toplanırlar ve halka anlatılarak genelleştirilir.

Bütün bunlara rağmen devlet de yanılabilir. Böyle bir yanılgı söz konusu olduğunda, tek tek bireylerin eylemlerinin nicelik olarak azalması ile ortaklaşa fedakarlıkların da azaldığı göze çarpar. Çalışmalar anlamsız bir ölçüye indirilir. İşte o zaman yöntemleri tekrar düzeltmenin zamanı gelmiştir. Mart 1962'de Anibal Escalante'nin partiyi sekterce bir politikaya sürüklediği sıralarda böyle oldu.

Apaçıktır ki, yöntemimiz, bir sıra anlamlı önlemlerin alınmasını garanti etmeye yeterli değildir ve kitlelerle daha sıkı bir bağ henüz eksiktir. Şu sıralarda hükümet, yüksek çevrelerden gelen atılımları, ortaya çıkan sorunlara gelen genel tepkileri izleyebilmek için neredeyse içgüdüsel yöntemler olarak kullanmaktadır. Bu mekanikliği gelecek yıllarda düzelt-

mek zorundayız. Fidelin halkla bütünleşmesindeki kendine has ustalığım ancak onu eylem sırasında görenler doğru bir şekilde değerlendirebilirler. Büyük açık hava toplantılarında Fidel ile kitle arasında, iki diyapozon arasındaki diyaloğu hatırlatan ahenkli bir görüntü yaşanır. Öyle ki, bir taraftan gelen her titreşim karşı tarafta yeni rezonanslar oluşturur. Giderek Fidel ve kitle diyaloğunda, gelişen sıklıkta titreşimler başlar, ve savaş ve zafer sloganlarımızla taçlandırılan son'a kadar gelişerek devam eder. Devrim deneyimini birlikte geçirmemiş olanlar için tek tek her birey ile kitle arasındaki bu diyalektik bütünlüğü anlamak zordur. Kitle ve birey arasında var olan karşılıklı etkileme, bireylerin bütünlüğü olan kitle ve liderleri arasında diğer bir karşılıklı etkilenmeyi beraberinde getirir.

Kapitalist sistemde de halkı yönlendirebilen bir politikacı çıktığında bu tür bazı görünümler gözlenebilir. Ancak amaç, gerçek bir sosyal hareket değilse böyle bir durumda yalnız kapitalizmden söz etmek hiç de geçerli olmaz- bu yönlendirme, kurucularının yaşadığı sürece veya kapitalist yasallığın elverdiği ölçüde gerçekleştirilen genel kurguların sona ermesine kadar yaşar, Bu durumda birey, aklının alabilme sınırları dışına taşırılan soğuk bir boyun eğmeye itilir. Böylelikle yabancılaşmış birey, topluma bütün olarak görülmeyen bir göbek bağı ile bağlanmıştır: Değer kanunuyla.. Bu ki, bireyin hayatının her alanında etkindir, onun yolunu ve geleceğini belirler.

Pek çok insan için görünmez olan kapitalizmin kör kanunları bireyin kavraması dışında ona etken olur. Kişi yalnız, kendisine sonsuz görünen ufuğun

uzaklığını görür. Bunun, Rocke, feller olayından, gerçekliğine inandırıcı veya değil- başarı olasılıkları üzerine bir Lexikon hazırlamak isteyen kapitalist propaganda da olumsuz olarak yardım eder.

Birikmesi gereken sefalet, enkazların toplamı, yani ihtişamı beraberinde getiren bu hazine, halkın gözünde bir cennet örneği oluşabilmesi için kapitalist propagandanın çizdiği resimde görünmezler, halk güçleri için de bu görüntüleri bulup ortaya çıkarmak her zaman olanak dahilinde olmaz. (Burada araştırılması gereken, emperyalist metropoldeki işçilerin gün geçtikçe daha fazla bağımlı ülkelerin sömürülmesi ile oluşan karmaşıklığın etkisi altında enternasyonalist sınıfsal bilinçlerini nasıl giderek kaybettikleri ve bu gerçeğin halk kitlelerinin kendi ülkelerindeki mücadele ruhlarını nasıl köreltti̇ği-fakat bu konu bu yazıların içerdiği konunun dışına çıkmaktadır.- dir.)

Görüldüğü kadarıyla her durumda hedefe giden yol, sadece gerekli olan özellikleri taşıyan bir bireyin üstesinden gelebileceği engellerle doludur. Ödülümüz yolun uzağında bizi selamlamakta fakat yolumuz ıssızdır. Ancak bilinmelidir ki, bu tehlikeli yolda hedefe yalnızca diğer bireylerin yardımı ile ulaşabiliriz.

Şimdi bireyi, onun ikili yaşamında, yani tek başına ve toplumun bir ferdi olarak sürdürdüğü yaşamında tanımlamaya çalışacağım., -o, nadir ve diğer fertleri de kendisi ile birlikte mahvettiği bir dramdaki sosyalizmin kuruluşuna doğru hareket eden bir öznedir.-

Sanırım ki, en basit tanım, bireyin belirgin özelliğini, sonuçlanmamış ve bitmemiş bir ürün olarak

tanımlamak olacaktır. Geçmişin yıkımları bireysel bilinçle geleceğe taşınır. Bu yıkımları yenebilmek ve yokedebilmek için kesintisiz bir çaba gerekmektedir. Bu noktada konu edilmesi gereken bir süreç çifti vardır: Bir toplum dolaylı ve dolaysız eğitimi ile bireye etken olur, öte yandan da birey bir bilinçli kendini eğitme sürecinin etkisi altına girer.

Kendini kurup geliştiren yeni toplum geçmişiyle çok sert bir kavga vermek zorundadır. Bu mücadele süreci kendini yalnız bireyin izole edilmesine yönelik olan geçmişin eğitim artıklarına sistematik bir şekilde yüklenen bireysel bilinçte değil, fakat aynı zamanda da meta ilişkilerinin varlığını koruduğu geçiş döneminin bizzat karakterinde gösterir. **Meta; kapitalist toplumun ekonomik hücresidir.** Kapitalizm yaşadıkça, etkileri üretimin örgütlenmesi ve onu izleyen bilinçte hissedilecektir.

Marksçı sistemde geçiş dönemi, kendi çelişkileri ile kendini yıkan kapitalizmin toplumu alt üst eden dönüşümünün sonucu olarak kavranmıştır. Gerçekte Lenin tarafından öngörülen, emperyalist ağacın en zayıf budakları olan ülkelerin kendilerini öncelikle ağaçtan koparacakları olgusu yaşandı. Bu ülkelerde kapitalizm, etkilerini halkın üzerinde şu veya bu biçimde hissettirecek kadar gelişmiştir, fakat bu etkiler, her tür olanak kullanıldığı halde sistemin patlamasına yol açan kendi çelişkileri değildir. Buralarda, yabancı baskı gücüne karşı kurtuluş savaşımı; dış koşullar yoluyla ortaya çıkan ve bir savaş oluyormuşçasına kasıp kavuran yoksulluk, ve ardından getirdiği, imtiyazlı sınıfın daha yoğun olarak sömürülenlere yüklenmesi, Yeni sömürgeci hegemonyanın

yıkılması için oluşan kurtuluş hareketleri; bunlar alışılagelmiş dağıtıcı ve çözücü etkenlerdir.

Bilinçli, eylem ise geriye kalan ne var ise onu gerçekleştirir.

Geri bıraktırılmış,

Bu ülkelerde henüz toplumsal çalışma için yeterli eğitim yoktur. Ve durum, gaspedilen değerlerin herkese dağıtılmasını olanaksız hale getirir. Bir yandan az gelişmişlik, öte yandan sermayenin "medeni" ülkelere akışı, çabuk ve az kayıp vererek gerçekleşecek bir dönüşümü olanaksız hale getirir. Ekonomik bir temel kuruluncaya kadar uzun bir yolu katetmek gerekir. Hızlanan bir gelişmeye ulaşmak için ise, maddi çıkarlardan fedakarlık yapmayı gerektiren bir yola girmenin, büyük çabası olmayı gerektirir.

Sonra, tek tek ağaçları görüp ormanı gözden kaçırmanın tehlikesi başlar.. Sosyalizm suskun silâhlar yardımıyla gerçekleştirilmeye çalışılır ve kapitalizmden bizlere miras kalan ekonomik temel olarak değer, verimlilik, ve hareket ettirici rol olarak da bireysey çıkarlar peşine düşülürse gayet kolay çıkmaz bir sokağa varılır. Buraya varıldığında geride pek çok defa kesişen uzun bir yol bırakılmış olur. Böylesi durumlarda zor olan, ne zaman yolun şaşırıldığını saptamaktır.

Uyulan ekonomik temel, hepsinin yanısıra bilincin de çıkarlar yönünde gelişmesini de beraberinde getirmiştir.

Komünizmin kuruluşu için, aynı zamanda yeni insana sunulacak maddi temel de hazırlanmalıdır. Bu nedenle insanları yönlendirme aracını doğru olarak

seçmek çok önemlidir. Bu araç temelde aktöresel olur. Maddi isteklerin doğru olarak uygulanmasını dikkatten kaçırmamak gerekir, -yani toplumsal doğa öncelik taşır.-

Daha önce de değindiğim gibi, dış tehlikenin ülkede bulunduğu sıralarda mücadele isteğini (dürtüsünü) etken hale getirmek kolaydır. Aynı isteği yaşatmak için de değerlerin yeni görevler kazandığı bir bütün oluşturmak gereklidir. Toplum bir bütün olarak kendisini bir okula dönüştürmelidir.

Bu olgu büyük ölçüde, kapitalizmin ilk dönemlerinde kapitalist bilincin oluşturulmasını andırmaktadır. Kapitalizm önce zora başvurmuş, bundan çıkarak da bireyi kendi sisteminin doğrultusunda eğitmiştir. Bu sistemin dolaysız propagandası, sınıf hegemonyasının tanrısal bir sonuç veya doğanın kanunu imişçesine önüne geçilmezliğini anlatmak kendinde yetki gören herkesçe yapılmıştı. Bu durum, kendisi karşısında savaşmanın olanaksız olduğu bir kötülük tarafından baskı altında tutulmakta olduğunu zanneden kitleleri yumuşattı.

İlk dönemlerden sonra, kitle için bir umut belirmeye başladı, ve işte bu noktada Kapitalizm daha önceki ve kitleye kurtuluşu için herhangi bir çıkar yol bırakmayan sınıf hegemonyalarından ayrılır. Bazı kimseler için varlığını korumakta olan toplumsal tabakalar formülü halen geçerliğini korumaktadır: Uysallar için, diğerlerinin huzurunda öldükten sonra görkemli dünyalar vardır ve böylelikle eski gelenekler varlıklarını sürdürürler. Diğer kişiler için ise bir yenileşme vardır: Sınıflara ayrılma bir yazgıdır, fakat bireyler ancak, çalışma, inisiyatif vs. gibi çaba-

lar yoluyla kendi sınıflarından bir üst sınıfa atlayabilirler. Bu atlama ve başarı için her kendini eğitme en kötü ikiyüzlülüğün yoludur.

Bu, bir yalanı hakikat göstermenin uygulamasıdır.

Bizim kurmaya çalıştığımız toplumsal düzenimizde ise doğrudan doğruya eğitim çok büyük bir önem taşır. Her açıklama aydınlatır, çünkü gerçeğin kendisidir. Kaçamaklara gerek duyulmaz. Eğitim, genel, teknik ve ideolojik kültürün hizmetinde olarak devletin eğitim araçlarıyla, eğitim bakanlığı gibi örgütler yardımıyla ve partinin propaganda araçlarıyla gerçekleştirilir. **Eğitim kitleye önce tohumlarım atar ve propagandası yapılan yeni davranışlar birer alışkanlıklar halini alma eğilimi gösterirler. Kitle onları benimser ve henüz eğitilmemiş olanlara toplumsal baskı uygulamaya başlar.** Bu olgu kitle eğitiminin dolaylı biçimidir ve diğer biçimleri gibi etkilidir.

Fakat bu süreç bilinçli bir süreçtir; birey sürekli olarak yeni toplumsal gücün etkilerini algılar ve ona tam olarak uyamamış olduğunu anlar. Dolaylı eğitimin uygulayıcısı olan Baskı'nın etkisi altında, şimdiye kadarki eksik gelişiminin engellemiş olduğu birey kendi kendini eğitir ve doğru bulduğu durumlara uygunluk sağlamaya çalışır.

Sosyalizmin kuruluş döneminde, yeni bir bireyin nasıl oluştuğunu bizzat yaşayabiliriz. Bu yeni bireyin henüz portresi tamamlanmamış ve hiç bir zaman da tamamlanmayacaktır, çünkü yeni üretim biçimi onun gelişim sürecine paralel olarak gelişmektedir.

Eksik eğitilmeleri yüzünden giderek yalnızlaşanların, gaye edindikleri şeyleri kendini tatmin yolu ile

gerçekleştirmeye çalışanların dışında öyleleri de vardır ki, bunlar ortaklaşa gelişmenin ve yaşamının yeni çerçevesi içinde kendilerine eşlik eden kitleden izole omaya eğilim gösterirler. Ayırdedici olan, olanaksızlıkların insanlarının toplumdaki bölünmenin her geçen gün bilincine varmaları ve kendi anlamlarını, toplumun itici ve geliştirici gücü olarak kavramalarıdır. Artık bu insanlar yapayalnız yanıltıcı yolların uzak özlemlerini çekenler değillerdir. Onlar, öncülerini, topluma kenetlenmiş olan ve bu kenetli toplulukta kendileri ile birlikte ileriye doğru yürüyen partiyi, ilerici işçileri ve tüm ilerici insanları izlerler. Öncü geleceğe bakmaktadır ve onun ödülü bireysel birşey değildir, içindeki insanların başka insanlar olacakları yepyeni bir toplumdur: komünist insanların yeni toplumudur.

Yolumuz uzun ve güçlüklerle doludur. Zaman zaman doğru yoldan ayrılıp tekrar geriye doğru yola dönmek zorunda kalacağız, bir diğer zaman ise, ondan daha hızlı gittiğimiz için kitleden kopacağız. Çok yavaşladığımız zaman ise ardımızdan gelenlerin nefeslerini ensemizde hissedeceğiz. Devrimciler olarak şerefliliğimizle olanaklı olduğu ölçüde hızlı ilerlemeye, yol açmaya çalışacağız. Ancak, gücümüzü yalnızca kitleden alabileceğimizi, kitlenin ancak bizlerin ona göstereceğimiz örneklerle cesaretlenerek daha hızlı ileriye atıldığını bilmeliyiz.

Ahlâkî desteklere önem verilmesine rağmen, iki esas gruba ayrılmanın varlığı, (herhangi bir küçük grubun şu ya da bu nedenle sosyalizmin kurulmasında etken olmaması dışında) oldukça yetersiz bir bilinçlenme gelişiminin gerçeğini göstermektedir. İde-

olojide öncü grup kitleden daha ileridedir. Bunlar yeni toplumsal değerleri bilmektedirler, ama ancak yetersiz ölçüde, Öncü içinde niteliksel bir değişim gerçekleştiğinde ve bu değişim onların görevleri uğruna kendilerini feda edebildiklerinde kitle henüz daha geri bir bilinç düzeyindedir, ve bu nedenle destek ve baskı önlemlerini gerektirir. Bu proletarya diktatörlüğüdür ve sadece yenilen sınıf üzerine değil aynı zamanda da galip sınıf içinde de bireyler uygulanır.

Bu, tam bir başarıya ulaşabilmek için, bir takım kurumların gerektiği anlamına gelir: Bunlar devrimci kurumlardır. Geleceğe doğru yürüyen insanlara uygun düşebilmesi için bir kurumlaşma taslağı gerekmektedir; toplumun bu gelişmesini olanaklı kılan yeterli bir kanallar ağı, düzenli plantonlar, barajlar, bakımlı araç ve gereçleri, gerçekleştiren, öncü ile yürüyebilme niteliğini kazananların doğal seçimini sağlayan, toplumsal kuruluş içinde ödül hakedenleri ödüllendirip, ceza hakedenleri cezalandıran kurum - dır.

Ülkemizde devrimin kurumlaştırılması henüz gerçekleştirilememiştir. Bizler, kendi bütünselliği içindeki toplum ile hükümetin birbirine tam bir uyumunu sağlayacak, ve böylelikle sosyalizmin kuruluş döneminin özel koşullarına uygun düşecek, ve burjuva demokrasisinden elverdiği ölçüde uzak olup, yeni gelişmekte olan toplumda yeşerecek yeni bir şeyler aramaktayız. (Örneğin kanun yapıcı kademeler..)

Bizler, acele etmeden, yavaş yavaş devrimin kurumlaştırılmasını amaç edinen deneylere giriştik.

Bu deneylerin sınırını saptamayı sağlayan en ö-

nemli etken; bizlerin, herhangi bir nedenle kitleden, bireylerden kopma ve en son ve en önemli devrim amacımızı gözden kaçırma korkusudur. Bu amaç, insanı topluma yabancılaşmasından kurtulmuş olarak görmektir.

Giderek tamamlanması gereken kurumların eksikliğine rağmen, aynı amaç uğruna savaşan bireylerin bilinçli bütün olarak kitleler, tarihlerini yapmaktadırlar. Benzeşik görünümüne rağmen insan, sosyalizmde bütünleşmiştir, bunun için, elverişli mekanizma olmamasına rağmen kişi, fikirlerini açıklamak ve toplumun yönetiminde söz sahibi olmak için sınırsız olanaklara sahiptir.

Bizler, insanımızın, idare ve üretim mekanizmasına, bilinçli, bireysel olduğu kadar kollektif katılımını güçlendirmeliyiz. Bu katılımı, teknolojik ve politik eğitimin zorunluluğu düşüncesiyle bağlamalıyız. Böylece birey bu iki sürecin nasıl yakın bir ilişki içinde olduğunu ve nasıl paralel geliştiğini görecektir. Bu durumda insan, toplumsal varlığının tam anlamıyla bilincinde olacaktır. Bu toplumsal varlık, bir defa yabancılaşma zincirleri kırıldıktan sonra bireyin insan olarak varlığına uygun düşer. Somut olarak, bu toplumsal varlık insanın doğasını özgür çalışma ve insan oluşunun dile getirilmesi olan kültür ve sanat yoluyla tekrar kazanmasının dönüşümü olacaktır.

İnsanın doğasını tekrar kazanması için, çalışma (iş) yeni bir öz kazanmalıdır: İnsan bir meta olarak varolmasına son verir ve yeni bir sistem kurar. Bu sistemde insanın toplumsal görevini yerine getirmesi için belirli bir pay verilir. Üretim araçları toplumun

malıdır, ve makinalar insanın yalnızca üzerine düşen görevi yerine getirdiği bir piyade siperidir. İnsan, dolaysız ihtiyaçlarını çalışarak temin etmek zorunda olduğunu düşünme yükünden zihnini kurtarır. Kendi kendini işyerinde tekrar tanımaya ve insanlığın yüceliğini, yaratılan eşyalarda ve gerçekleştirilen çalışmalarda kavramaya başlar. İş artık varlığının işgücü olarak satılık ve kendisine ait olmayan bir parçası anlamını taşımamaktadır. İş, artık daha çok kendi kendini anlama, birlikte yaşamaya katkı, toplumsal görevin yerine getirilmesidir. İşin bu yeni varlığının toplumsal bir göreve yerini bırakması için ve bir yandan da daha büyük bir özgürlüğün koşullarını bünyesinde taşıyan gelişme ile, öte yandan da gönüllü çalışma yoluyla bireyi topluma bağlamak için olanaklarımız dahilinde olan herşeyi yapmaktayız. "İnsan ancak, kendisini meta olarak satma fiziksel zorunluluğun baskısı olamsızm üretim yaptığı zaman kendisini tam olarak gerçekleştirir."

Doğaldır ki, bizzat gönüllü çalışma olmadığı zaman, daha bir takım çalışma için zorlama görüşleri vardır. Çünkü insan, kendisini çevreleyen tüm baskıyı henüz, gereken atılımla toplumsal doğaya dönüştürememiştir. Halen bir çok durumlarda insan, çevresinin baskısı ile üretim yapmaktadır. (Bunu Fidel, ahlâkî zorlama olarak tanımlar.) Henüz bu kişilerin çalıştıkları iş yerinde çevre tarafından yapılan dolaysız baskı olmaksızın, işle gayet sıkı bir şekilde bağlantılı olan yeni alışkanlıklar yoluyla, çalışmaktan gerçek bir zevk almalarına olanak olmamıştır. Bu ilk olarak ancak komünizmde gerçekleşecektir.

Bilinçteki değişim, otomatik olarak kendiliğin -

den çoğalıp tamamlanmaz, buna karşılık aynen ekonominin gelişmesi gibi az bir hızla ilerler. Değişimler yavaş olduğu kadar da düzensizdir. Sendeleme, durgunluk, hatta geri dönüş dönemleri vardır.

Bundan çıkarak -daha önce de değinildiği gibimemnun olmalıyız ki, Marx'ın "Gotha programının eleştirisi"nde sözünü ettiği salt bir, geçiş dönemi gerisinde bulunmuyoruz. Buna karşılık, yeni ve Marx tarafından önceden görülmemiş olan bir dönemdeyiz: Komünizme geçişin ilk veya sosyalizmin kuruluş dönemindeyiz. Bu dönem, hararetli bir sınıf savaşımının içinde sürmekte ve bu dönemin varlığının kavranmasını gölgeleyen kapitalizme ait unsurları da içinde barındırmaktadır.

Skolastiğe baktığımızda, Marksist felsefenin gelişimini frenleyen ve geçiş dönemini sistematik olarak işlemesini engelleyen bu dönemin ekonomi-politiğini araştırılmamış olduğunu görürüz. Bu durumda henüz çocukluk dönemini kapatamadığımızı itiraf etmeliyiz. Çünkü daha geçerli bir politik ve ekonomik kavramı ortaya çıkartmadan önce, dönemimizin tüm temellerini analiz etmeye başlamalıyız. Marx'çı kuram böylece, itirazsız olarak sosyalist kuruluş döneminin dayandığı temellerin üstünlüğünü ortaya çıkaracaktır. Yeni insanların eğitilmesi ve tekniğin gelişimi, bu her iki alanda da daha yapılacak çok şey vardır.Reddedilmesi mümkün olmayan bir şey de bizim teknik anlayış geriliğimizdir. Bu konuda ön yargılı olmayalım, daha ziyade gelişmiş ülkelerin dünyada açtıkları yolu uzun bir süre izleyebileceğimizi unutmayalım. Bu noktada Fidel, daima ve tekrarla

halkın ve öncelikle öncülerin teknik ve bilimsel eğitiminin zorunluluğunu vurgular.

Üretici olmayan çalışmalara yönelten fikirler alanındaki maddesel ve düşünsel zorunluk arasındaki ayırımı tanımak daha kolaydır. Uzun süredir insan, kendini kültür ve sanat aracılığıyla yabancılaşmadan özgürleştirmeye çalışmaktadır. İş gücünün meta olarak muamele gördüğü sekiz saatten fazla süreden sonra yaratıcılıkta yeniden kazanılmadan ölür. ;ilaç hastalığı mikroplarını bizzat içinde taşır. Kim doğaya yakınlaşmak isterse, o yapayalnız varlık haline gelir. O kişi çevre tarafmdan baskı altında tutulan bireyselliğini savunur, baskılara, çevresinin içinde bulunduğu batağa batmak istemeyen yalnız bir varlık olarak estetik fikirlerle tepki gösterir. Burada yapılan yalnızca bir kaç çeşit denemesidir. Değer kanunu artık üretim ilişkilerine ait, sadece bir yansıma değildir: Tekelci kapitalistler, bizzat uygulanan yöntemleri salt deneysel olduğundan değer kanununu karmaşık bin çatı ile karıştırırlar. Yani üst yapı ile üst yapı, kendi hedefleri için sanatçıları yetiştirir ve onları belirli bir tip sanata zorlar. Kapitalizmde esnaf ve küçük imalâtçılarında makinalaşma ile üstesinden gelinmeye çalışılır, ve ancak olağan üstü yetenekler kendi iş yerlerini batmaktan kurtarabilirler. Geri kalanlar utangaç ücretliler olurlar veya tamamen toplumun dışına atılırlar.

Özgürlüğün tanımlanmasından anlaşılan şeyler için yapay bir "(arayış)" uydurulur. Bu arayışın, kendi çıkarlarına dokununcaya kadar görünmez kalan sınırları vardır. Bu, sınırların, insanların ve onların yabancılaşmalarının gerçek sorunlarıyla ilgilenilmeye

başlanıncaya kadar görünmez kalmaları demektir. Anlamsız korkular, basit zaman öldürmeler insanların huzursuzluğunun sübapları olurlar. Sanat yoluyla suçlama silahları hazırlanması düşünceleri ile savaşırlar. Sanatçılar, oyunun kurallarına uydukları sürece, onlar için her tür saygınlık garanti altındadır. Yani saygınlıklar icat ettikleri atraksiyonlar yoluyla şempanzeler alırlar. Tek sorun, bu görünmez kafesten uçmaya yeltenmemektir.

Devrim iktidarı aldığmda, tamamen evcilleşen Exsodüs olayında olanlar oldu. Diğerleri, devrimci veya değil, yeni bir yol gördüler. Yapay "arayış" bir nabız kazandı. Fakat bu sefer aranacak yollar az veya çok çizilmiş durumdaydı, ve artık kaçmak fikrinin anlamı "özgürlük" kelimesinin ardına saklandı bizzat devrimciler arasında da bilinçlerindeki burjuva ideolojisinin şekillendirmesi olan bu anlayış bir süre kaldı.

Benzer bir süreci geçiren ülkelerde, abartmalı doğmatiklik yoluyla bu eğilimin karşısına çıkılmaya çalışıldı. Kültür neredeyse tabulaştırıldı. Doğanın şekilsel olarak kesin yorumu sanatkârca atılımın en üst noktası sayıldı. Daha sonra bundan, gösterilmek istenen toplumsal gerçeklerin mekanik yorumları köklendi. Yani, yaratılması özlenen, nerdeyse çelişkisiz ve uyuşmazlıksız ideal toplum.

Sosyalizm, henüz gençtir ve hataları vardır. Biz devrimcilerde, yeni insanları konvansiyonel yöntemden farklı bir yöntemle oluşturmak görevine başlamak için gereken bilgi ve entellektüel cesaret eksiktir. Çünkü konvansiyonel yöntem kendisini saptıran toplumun etkisi altmdadır. "Burada tekrar biçim ve

öz arasındaki ilişki sorunu ortaya çıkmaktadır" Uyumsuzluk büyüktür ve sosyalizmin kuruluşunun maddesel sorunları bizlerin tümden zamanımızı doldurmaktadır. Bunun dışında da, devrimci olarak büyük otoriteye sahip olan hiç bir tane büyük sanatçımız yoktur. Parti üyeleri bu görevi ele almalıdırlar ve temel hedefe ulaşmaya çalışmalıdırlar: Bu hedef halkın eğitilmesidir.

Buna eğilinmediği zaman, sanatta tüm dünyanın anladığı (Bu sermayenin anladığı demektir.) Basitleştirmeler aranmaya başlar. Gerçekten sanatçı arayış ise reddedilir. Kültür sorunu, sosyalist geleceği ve zararsız hale gelen ölü geçmişi benimsemeye indirgenir. Böylece sosyalist gerçekçilik geçen yüzyılın sanatının üzerine kurulur.

19. yüzyılın gerçeği sanatıda aynı şekilde sınıflara bağlanmalıdır. Belki de, içinde yaşadıkları topluma yabancılaşan insanların korkularının apaçık şekle büründüğü 20. yüzyılın "Dekadan sanat" ından daha salt kapitalisttir. Sanata kapitalizm, herşeyi kendisinden vermiştir, kapitalizm yıkıldığında, pis kokan bir leşin daha önceki tadından başka hiç bir şey geride kalmaz, sanatta bu durum, kendini geleceğin dekadan sanatında gösterir. Neden sosyalist gerçekçiliğin donuk biçimlerinden birinde tek geçerli reçete aranmalıdır? Sosyalist realizm, esasta "özgürlüğün" karşısına konamaz, çünkü o henüz yoktur ve gelecekte yeni toplumun tamamen gelişmesine kadar da olduğu gibi kalmayacaktır, fakat 19. yüzyılın ilk yarısından sonra ortaya çıkan tüm sanat biçimlerini de Ültra-gerçekçiliğin papa Thron'undan itibaren reddederek aşırı talepte bulunulmamalıdır. Bununla kişi

geçmişe dönüş biçimindeki prudonik hataya düşer. Bu durum bugün ortaya çıkan ve gelişen insanın sanatçı anlatımlarına bir zorunluluk kılıfı geçirilir.

Devlet bütçesinin verimli toprağında kolaylıkla türeyen yabani otları ayıklayan ve gayretleri olanaklıklan gelişmiş bir ideolojik-kültürel mekanizma bizde eksik olan şeydir. Ülkemizde mekanik realizm hatası gelişmemiştir, fakat bunun yerine bir başka ters belirti çıkmıştır. Çünkü bizler dekadan ve hasta yüzyılımız gibi 19. yüzyılımda fikirlerini mümkün olduğunca az temsil eden yeni insanları yaratmamız gerektiğini anlayamadık. Bu, her ne kadar soyut ve sistematik olmayan bir hedef ise de 21. yüzyılın yaratması gereken kendi insanlarıdır, ve bizlerin çalışma analizlerimizin temelinde yatan noktadır. Teorik temelde somut başarıları hedef alışımız veya tam tersi somut deneyimlerimizden genel teorik sonuçlar çıkarmamız ölçüsünde bizler, Marxizm-Leninizme insanlar konusunda değerli katkıda bulunabiliriz.

19. yüzyılın insanlarına karşı tepki, bizleri 20. yüzyılın dekadanına getirdi. Bu fazla büyük bir hata olmamasına rağmen bizler revizyonizme kapılarımızı açmak istemiyorsak, bunun üstesinden gelmek zorundayız.

Geniş kitleler sürekli olarak gelişiyor, yeni fikirler toplum içinde uygun bir destekleme kazanıyorlar. Toplumun tüm üyeleri tam bir gelişmenin maddi olanaklarına kavuştukça çalışma daha verimli hale gelmektedir. Geçmiş, mücadelemizin gelecek ise bizimdir.

Özetlersek :

Pek çok aydın ve sanatçının suçu, "doğuştan gü-

naha yatkmlıklarıdır?" - yani onlar gerçek devrimciler değildirler- Doğaldırki, bir kara ağacıda armut verecek şekilde yetiştirmek denenebilir. Fakat aynı zamanda armut ağacı ekmeyide ihmal etmemek gerekir. Yeni kuşak bu "günaha yatkınlık" tan kurtulmuş olarak gelişeceklerdir. Kültür ve ifade olanakları sahamızı ne kadar geniş tutarsak, o ölçüde alışılmışın dışında sanatçılara yaşamak olasılığı artar. Görevimiz geçmişin uzlaşmazlıklarıyla yıpranmış insanlarınm kendilerini ve yeni kuşağı bozmalarına engellemektir. Bizler, asla, resmi düşüncenin karşısında kör bir itaat içinde olan ücretliler ve devlet bütçesinin koruyuculuğu altında yaşayıp, "özgürlüğü" tadan burslu öğrenciler oluşturmamalıyız. Halkın gerçek sesiyle yeni insanların türkülerini söyleyen devrimciler yetişecektir. Ancak bu, zaman isteyen bir süreçtir.

Toplumumuzda gençlik ve parti önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle önem taşıyan gençliktir. Çünkü onlar geçmişin her türlü zararlarından kurtulmuş insanların şekillendirileceği bir hammaddedirler. Onların üzerindeki etkilerimiz hedef aldığımız şeylerle uyum içindedir. Gençlerimizin eğitimi, her geçen gün daha da mükemmelleşmektedir. Onları daha ilk anlardan bu yana çalışmayla bütünleştirmeyi unutmayalım. Bizim öğrencilerimiz, yüksek tahsilin yanı sıra tatilde biletleri ile çalışmaktadırlar. Pek çok durumda çalışma (iş) bir ödüldür, bir eğitim aracıdır, fakat asla bir ceza değildir, yepyeni bir nesil böyle gelişmektedir.

Parti öncünün örgütüdür. En iyi işçiler arkadaşları tarafından partiye tavsiye edilirler. Parti henüz bir azımlığı kapsamaktadır. Fakat geleceğin niteliği

ona büyük otorite vermektedir. Kitleler öncünün gelişme düzeyine ulaştığı zaman, hedefimiz, partiyi bir kitle örgütü haline getirmektir. Bu, kitlenin komünizme hazır olarak eğitilmesi demektir. Çalışma, bu eğitimin temelinde yerini alır. Parti, yaşayan bir örnektir, çalışma coşkusu ve fedakârlığı, ondan öğrenilmelidir, onun çalışması, kitleleri devrimci görevleri yerine getirmeye yönlendirmelidir. Parti, kuruluşun sorunlarına, sınıf düşmanlarına, geçmişin eksikliklerine ve emperyalizme karşı yıllar süren amansız bir mücadele içinden gelmiştir.

Burada, tarihi yapan kitlelerin, öncüsü olarak insanın kişiliğinin ne gibi **bir rol oynadığını** anlatmak istiyorum. Bu açıklama bir reçete olarak değil, deneyimlerimizin analizi olarak anlaşılmalıdır.

Devrimin ilk kalp atışları sırasında onu, Fidel yönetti, yönünü tayin etti. Onun hemen ardından, kendilerini Fidel'in yönünüde geliştiren bir grup öncü devrimciler, daha sonra da liderlerini izleyen büyük bir kitle göze çarpar Küba'da. Kitle, liderlerine güvenir, liderlerde kitleye. Çünkü kitle liderlerinin onların isteklerini dile getirdiğini kavramışlardır.

Esas sorun, ülkede kaç kilo et tüketildiği, ne kadar sık plâja gidilebildiği, şu sırada alınan ücretle ne ölçüde ithal malı lüks madde satın alınabildiği değildir. Esas sorun, daha çok, bireyin büyük bir duygusal zenginlik ve sorumlulukla ne derece dolu olduğunu hissettirmesidir. Küba'da birey bilir ki, içinde kendisi yaşamamış bile olsa her görkemli devir bir kahramanlık devri olmuştur ve birey kahramanlarını iyi tanır. Bu kahramanlıkların dönemimizde daha ilklerini Sierra Meastra'da yakınları göstermiş daha sonra da tüm Küba halkı bizzat içinde yaşamıştır. Küba,

Lâtin Amerika'nın öncü gücüdür, en fazla fedakârlık göstermesi zorunludur. Çünkü Küba, tüm Lâtin Amerika halklarına tam bir özgürlüğün yolunu açan rehberdir.

Ülke sınırları içinde, lider, öncülük görevini yerine tam anlamıyla getirmelidir. Bütün açıklığı ile burada şunu saptayabiliriz: Uğrunda her şeyin feda edildiği ve karşılığında maddi bir ödül beklenmeyen gerçek bir devrimde, öncü güçlerin içinden herhangi bir devrimcinin görevi aynı zamanda yüce ve dehşet vericidir.

Gülünç bulunma tehlikesine rağmen ben de, gerçek devrimcilerin büyük bir sevgi duygusu tarafından desteklendiğini iddia edeceğim. Gerçek bir devrimci bu niteliği anılmaksızın düşünülemez. Belki bu düşünce ardında liderlerin büyük dramlarını gizler: Lider, insancıl ateşini serin kanlı bir zekâ ile birleştirmeli ve sırasında gözünü kırpmadan ızdırap verici nitelikte de olsa kararlar almalıdır. Öncü, devrimcilerimiz, yücelttikleri şeylere duydukları sevgiyi halk sevgisi ile bütünleştirmelidirler. Onlar, günlük bir parça sevgi ve okşayışı diğer insanların yaşadıkları ölçüde yaşayamazlar. Devrim liderlerinin de, ilk konuşmayı öğrendiklerinde "baba" demesini öğrenemeyen çocukları, devrimin hedefine ulaşması için fedakârlık edilen şeylerin bir parçası olmak zorunda kalmış eşleri vardır. Devrimcinin arkadaş çevresi, yoldaşlarıdır. Devrimin dışında bir yaşantı onun için düşünülemez.

Bu koşullar altında, aşırı bir dogmatik, soğuk bir skolastik olmaması için devrimciye yüksek ölçüde insanlık, gerçekçilik ve eşitlikten yanalık gerekmek-

tedir. Aksi halde devrimci kitleden izole olur. Yaşayan insanlara olan sevgimiz: örnek alan ve harekete geçiren somut olaylara indirgemek için her gün mücadele etmek gerekir. Partisinde devrimin, ideolojik motoru olan bir devrimci kendisini, sosyalizmin kuruluşu dünya ölçüsünde tamamlanıncaya kadar sürecek olan devrimcilik bu mesleğine ölünceye kadar adar. Mahalli görevlerin tamamlanmasıyla bir devrimcinin devrimci coşkusu azaldıysa, Proleter enternasyonalizmini unuttuysa, onun liderliğini yaptığı devrim biter, devrimin giderek rahat bir uykuya dalması, amansız düşmanımız emperyalizme, toprak kazanmak için bu durumdan derhal yararlanma gücünü verir. Proleter enternasyonalizmi bir görev ve devrimci bir gereksinmedir. Bizler halkı işte böyle eğitmekteyiz.

Doğaldır ki, şu sırada durumumuz pek çok tehlikeler içermektedir. Sadece önümüzde bekleyen büyük görevimizi yerine getirme sırasında kitleye olan ilişkilerimizin soğuması, dogmatizm değil, bir de yenilenlerin getirebilecekleri tehlike vardır. Şayet bir fert, kendisini devrime adayacağına inamyorsa, bu fert, pek çok kimsenin çocuklarının yokluk içinde olduğunu, çocukların parçalanmış ayakkabılarını sürüklediklerini, kendi ailesinin en önemli ihtiyaçlarının karşılanamadığı sorunları ile ilgilenmemelidir. Aksi halde geleceğin kötü tohumları serpilmiş olur. Bizim durumumuzdakilerin hep, çocuklarımızın ancak diğer çocukların sahip olabildikleri kadarına sahip olabileceklerini, ancak onların yaşayabildikleri tarzda yaşamak zorunda olduklarını savunması, ailelerimizin de bunu kavraması ve bunun için mücadele etmesi

zorunludur. Devrim insanlar tarafından yapılmıştır, fakat insanlar da giderek devrimci ruhlarını çelikleştirmelidirler.

Böylece ileriye doğru atılmalıyız. Dev kafilemizin - bunu çekinmeden söylemekteyiz. Başında Fidel, hemen ardından partinin en iyileri, onların da ardından, apaçık gücünü hissedebileceğimiz kadar yakından halkımız bir bütün olarak yürümektedir. Halk ortak hedefi izleyen kişilerden oluşmuş sağlam bir yapı, yapılması gereken şeylerin bilincine varmış olan bireyler, gereksinmelerin zenginliği içinde, özgürlüğe ulaşmak için mücadele eden insanlardır.

Bu dev topluluk kendini düzene sokar, düzenleri birbirine benzeyenlerin gereksinmelerini yansıtır. Onlar artık, bilinmeyen bir gelecekte bir durak noktası bulabilmek için herkesin her tür olanaklarla kendisi gibi olanlarla acı bir tarzda mücadeleyi aradığı ve her an binlerce parçaya ayrılıp dağılabilecek nar tanelerine benzeyen dağınık bir güç değildirler.

Şunu bilmekteyiz ki, devrim bizden daha pek çok fedakârlıklar beklemektedir ve onun için yapmak zorunda olduğumuz daha pek çok şey vardır. Millet olarak bir öncü güç oluşturmalıyız. Biz liderlerin, Lâtin Amerika'ya öncülük eden halkımızın öncüleri olduğumuzu söylemekte haklı olabilmemiz için daha pek çok şeyler vermemiz gerekmektedir.

Biz hepimiz ve her birimiz görevlerimizi yerine getirmenin verdiği mutlulukla ödüllendirilerek, hep birlikte ufuktaki yeni insana doğru yürürken bilinçlerimizde yaşayan devrim şehitlerine birer katkı ulaştırmaktayız.

Buraya kadar bir kaç sonuç çıkartmak istiyorum:

Biz sosyalistler özgürüz, çünkü görevlerimizi yerine getirmeye hazırız, ve biz görevlerimizi yerine getirmeye hazırız, çünkü özgürüz.

Tüm özgürlüğümüzün iskeleti hazır durumdadır, yalnız eksik olan özü ve örtüsüdür. (Elbisesidir), biz onları da yaratacağız özgürlüğümüz ve onun günlük savunması kan rengindedir ve şehitlerle doludur.

Bizlerin fedakârlıkları bilinçlidir, ve ulaştığımız özgürlüğümüze yaptığımız katkıdır.

Yolumuz uzun ve bir kısmı henüz bilinmez durumdadır. Ancak biz, gideceğimiz yerin sınırlarını biliyoruz. Bizler 21. yüzyılın insanlarını yaratacağız, yani kendimizi..

Bizler kendimizi günlük ilişki ve mücadelede çelikleştirecek ve yeni insanı yepyeni bir teknoloji ile birlikte oluşturacağız.

Kişilik, hareket ettirici rolünü, ancak halkın istek ve en yüce niteliklerini dile getiriyor, somutlaştırıyor ve saptırmıyorsa oynayabilir.

Yolumuzu, iyilerin en iyilerin bağrında toplayan öncü yani parti açmaktadır.

Gelecekteki toplumumuzu kendisinden yaratacağımız madde gençliktir. Onlardan ümitliyiz ve onları bayraklarımızı devralmaları için hazırlıyoruz.

Eğer bu karmaşık mektup bazı noktaları aydınlatabilmişse görevini yapmış demektir.

Bir slogan atarcasına veya elinizi elinizi dostça sıkarcasına selâmlarız.

YA VATAN - YA ÖLÜM (1)

Bu yazı 1965'de yazılmıştır.

(1) İsp. "PATRİA OMMERTE"

BÖLÜM: V

BÜROKRASİYE KARŞI (1)

Devrimimiz esas itibariyle bir gerilla hareketinin ürünü olmuştur. İktidara karşı silâhlı bir mücadeleye girişilmiş ve iktidar ele geçirilmiştir. Devrimci Devletimizin ilk aşamaları ve bütün hükümet icraatımızm başlangıç dönemi, belirgin bir şekilde gerilla taktiklerinin izlerini taşıyordu. "Gerillacılık„ çeşitli yönetim kuruluşlarında ve kitle örgütlerinde, Küba dağlarında ve kırsal bölgelerinde yürütülen silâhlı mücadelenin deneylerini tekrarlıyordu. Bunun sonucu olarak da, çeşitli yönetim kademeleri ve genellikle bütün toplum, sadece devrimin temel sloganlarını izliyor ve bunları da çoğu kez değişik şekillerde yorumluyordu. Somut sorunların çözüm yolları her yöneticinin kendi insiyatifine, serbest iradesine bırakılıyordu.

Toplumun karışık idare cihazının bütün kade-

(/) Cuba Socialista dergisinin 18. sayısında çıkan makale (Şubat 1963).

melerini işgal eden "İdarî gerillalar"ın hareket sahası içinde çatışmalar oluyor, bunlar sürüp gidiyor, emirler veriliyor, geri alınıyor, verilen emirler birbirine uymuyor, kanunlar değişik şekillerde yorumlanıyor, hattâ bazı kuruluşlar merkezî yönetim teşkilâtını hiç önemsemeden bildikleri gibi, kararnameler çıkarıyorlardı. Bir yıl kadar süren bu acı deneylerin sonunda, çalışma tarzımızı mutlaka değiştirmemiz ve Devlet mekanizmasını, kardeş sosyalist ülkelerde uygulanan planlama tekniklerini kullanmak suretiyle ve rasyonel bir şekilde yeniden düzenlememiz gerektiği sonucuna vardık.

Çare olarak, sosyalist Devletimizin bu ilk kuruluş safhasının özelliğini meydana getiren güçlü bürokrasi mekanizmasını örgütlemeye başladık; ama bu iki yöntem arasındaki fark, o kadar büyüktü ki, içlerinde Sanayi Bakanlığı da bulunan bir çok kuruluşlar, yöneticilerin insiyatifini aşırı derecede frenleyen bir merkeziyetçilik politikası uygulamaya başladılar. Bir uçtan bir uca kaynarcasına uygulanan bu merkeziyetçilik, orta kademe kadroların yetersizliği ve eskiden hüküm süren anarşi ile izah edilebilir; şöyle ki, emir ve direktiflere uyma konusunda aşırı bir sertliğe ihtiyaç görülüyordu. Buna paralel olarak, uygun bir kontrol mekanizmasının yokluğu, idarî hataları zamanında meydana çıkarıp teşhis etmeyi zorlaştırıyordu. Böylece, en çekingen ve pasif kadrolar şahsî insiyatiflerini frenleyerek hareketlerini idare mekanizmasının çok yavaş işleyen çarkına uyduruyor, başkaları ise hiç bir otoriteye boyun eğmek zorunluluğunu hissetmeden ayrıcalıklarını savunmaya devam ediyorlardı. Bu da aşırı kişisel faaliyetleri

frenleyecek yeni kontrol tedbirlerini gerektiriyordu. Ve işte böylelikle Devrimimiz bürokrasi (kırtasiyecilik) denilen hastalığın pençesine yakalanmış oldu.

Bürokrasi elbette ki sosyalist toplumla birlikte doğmaz ve onun ne bir sonucu, ne de ayrılmaz bir parçasıdır. Devlet bürokrasisi, burjuva rejimlerinin zamanında da, bol yevmiyeli arpalıkları ve dalkavuklukları ile idareyi kemiren bir hastalık olarak mevcuttu; Devlet bütçesi, iktidardaki politikacının "Maiyet„ ya da "Mâbeyn"ini teşkil eden geniş bir imtiyazlılar zümresini besliyordu. Tüm devlet mekanizmasının burjuvazinin hizmetine koşulduğu kapitalist bir toplumda, bu mekanizmanın yönetici organ olarak önemi çok sınırlıdır, ve asıl önemli olan onu, imtiyazlılarm hareketini meydana bırakacak kadar "Açık„ fakat halkı halkaları arasına sıkıştıracak kadar "Kapalı„ tutmaktır.

Eski idareden "Devralınan„ aksaklıklar ve Devrimin zaferinden sonra meydana çıkan durumlar nedeniyle, bürokrasi hastalığı vahim bir hal almaya başlamıştır. Bugünkü dönemdeki kökenlerini araştıracak olursak; eski nedenlere yenilerini eklemiş oluruz ki, bunlardan başlıca üç tanesini şöylece sıralayabiliriz:

Birincisi, içten gelen itici gücün yokluğudur. Bundan kasdettiğimiz şey, kişinin Devlete hizmet etme ve belli bir durumun üstesinden gelme konusundaki isteksizliği ve gevşekliğidir. Devrimci bilinç yokluğuna, hiç değilse kötü giden bir iş karşısında duyulan "Tevekkül„ hissine dayanır.

İçten gelen itici güç yokluğu ile sorunları çözümlemek konusundaki ilgisizlik arasında açık ve

dolaysız bir bağ kurmak mümkündür. İdeolojik motordaki bu zaaf ister inanç yokluğundan biribirini izleyen ve çözümlemeyi başaramadığı sorunlar karşısında kapıldığı umutsuzluğun sonucu olsun, ilgili kişi, ya da kişiler bürokrasi siperinin arkasına çekilir, kâğıtlar doldurur, sorumluluğu üzerinden atar, ve bitkisel bir hayat yaşamaya devam edebilmek, ya da başkalarının sorumsuzluğuna karşı kendisini savunmak için yazılı savunma yoluna başvurur.

İkinci bir neden teşkilâtsızlıktır. Yönetim konusunda yeteri kadar tecrübe sahibi olmadan "Gerillacılığı„ yıkmaya kalkışırsak, ister istemez bir takım aksaklıklara, dar boğazlara rastlar, tabandan gelen bilgilerin akımı ile merkezî otoriteden çıkan emir ve talimatların ulaşımını sekteye uğratmış oluruz.

Teşkilâtsızlık esas itibariyle, belli bir durum karşısında nasıl hareket edilmesi gerektiğini gösteren bir metoddan yoksun olmak anlamına gelir. Bunun örneklerine Bakanlıklarda rastlarız: Bir meseleyi çözümlenmesi gereken kademede değil de, başka kademelerde çözümlemek ister, ya da yanlış yollardan gider ve bir yığın kâğıtların arasında yolumuzu şaşırırız. Bürokrasi, problemlerini ne şekilde olursa olsun çözümlemek isteyen ve çözüm yolunu bir türlü bulamadan başını kurulu düzenin duvarına çarpıp duran memur tipinin oluşturduğu bir zincirdir. Sık sık görüldüğü gibi, bir çok memurlar için tek çıkar yol, biraz mantıkla kolayca halledilmesi mümkün bir görevin yerine getirilebilmesi için ille personel sayısının arttırılmasını istemekten ibarettir; böylece boşuna yeni yeni kırtasiyecilik nedenleri yaratmış olurlar.

Sağlıklı bir öz-eleştiri yapabilmek için, hiç bir

zaman hatırdan çıkarmamamız gerekir ki, bürokrasi hastalığının başlıca sorumlusu Devrimin ekonomik yönetimidir; Devlet cihazları tek bir plana göre, ve aralarındaki ilişkiler gereği gibi incelenerek kurulmamış, bu da idarî metodlarda büyük bir karışıklığa yol açmıştır. Ekonominin merkezî otoritesi olan Junta Central de Planification, yönetim görevini yerine getirememiştir; kuruluşlar üzerinde yeteri kadar otoritesi olmadığı için bunu başaramamıştır; kontrol araçları ile donatılmış tek bir sisteme dayanarak kesin emirler verebilecek bir durumda olmadığı gibi, uzun vâdeli bir plandan da yoksundu. Mükemmel bir teşkilât olmadan uygulanan aşırı bir merkeziyetçilik, kendiliğinden doğan eylemleri frenlemiş ve buna karşılık istenilen anda verilen yerinde emirlerle bir denge kuramamıştır. Üst üste yığılan bir sürü önemsiz kararlar, büyük problemlerin tablosunu gözlerden silmiş, bunların çözüm yolu karışıklığa getirilmiştir. Çalışmalarımız daha çok son dakikada, durum analizi yapılmadan alınan acele kararlara dayanmıştır.

Bürokrasinin çok önemli üçüncü bir nedeni, doğru ve süratli kararlara imkân verecek derecede bir teknik bilgi yetersizliğidir. Bu olmayınca, bir çok küçük deneyleri bir araya getirip bunlardan bir sonuç çıkarmak zorunda kalınmıştır. Böylece tartışmalar uzayıp gitmekte, ve ilgililerden hiç biri kendi görüşünü kabul ettirecek bir otoriteye sahip bulunmamaktadır. Bir, iki, ya da daha çok sayıda toplantılardan sonra, soruna hâlâ bir çözüm yolu getirilememekte, mesele ya kendi kendine halledilmekte,

ya da rasgele bir karar, isterse en kötüsü olsun, alınmaktadır.

Sık sık yapılan toplantılarla telâfi edilmek istenilen hemen hemen mutlak denebilecek bir bilgi yokluğu, "Toplantıcılık„ eğilimine yol açmakta ve sorunlara çözüm yolları bulmak konusunda bir görüş yokluğuna yol açmaktadır. Bu gibi hallerde, ilgili kuruluşlar bürokrasi çarkının içine düşmekte, yani toplumun gelişmesine engel olan kırtasiyecilik ve kararsızlık furyasının içinde boğulmaktadırlar.

Bürokrasinin saydığımız bu başlıca üç nedeni, ülkenin hemen hemen bütün kurumlarını etkilemekte, bazan tek tek, bazan da ikisi veya üçü bir arada olmak üzere işlerin yolunda gitmesine engel olmaktadırlar. Artık bunların zararlı etkisine bir son vermenin zamanı gelmiştir. Devlet mekanizmasını uyarıcı ve kamçılayıcı somut tedbirler almak, merkezî yönetime ekonominin kilit noktalarını elinde tutma imkânını veren, ve bir yandan da üretim güçleri ilişkilerini mantıkî temeller üzerine oturtarak geliştirmek suretiyle şahsî insiyatifi en yüksek derecede destekleyen etkili bir merkezî kontrol sistemi kurmak lâzımdır.

Bürokrasinin nedenlerini ve sonuçlarını bildiğimiz takdirde, hastalığı tedavi etmenin çarelerini kesinlikle bulup ortaya çıkarabiliriz. Saydığımız bütün nedenler içinde, teşkilât meselesini temel problemimiz sayabilir ve onu yoluna koymak için var gücümüzle çalışabiliriz. Bunun için her şeyden önce çalışma stilimizi değiştirmemiz gerekir; her kuruluşa ve her karar kademesine görevini açıkça belirtmek suretiyle problemleri bir hiyerarşi düzeni içinde çö-

zümlemek gerekir; ekonomik karar merkezinden son yönetim kademesine kadar olmak üzere, bunlardan her biri ile diğerleri arasındaki somut ilişkileri, ve çeşitli uzantıları arasındaki yatay ilişkileri düzenlemek, ve böylece ekonomik ilişkilerin bütününe son şeklini vermek gerekir. Bu, şimdiki halde gücümüzün en kolay yeteceği bir görevdir, ve bize ayrıca şu avantajı da sağlar; çalışmayan, önemsiz görevlerde kullanılan, ya da olumlu bir sonuç alınmadan başkalarının görevine fazladan çalıştırılan faydasız memur ve hizmetlilerin büyük bir kısmını böylelikle daha faydalı olabilecekleri başka cephelere kaydırabiliriz.

Ayni zamanda, içten gelen itici gücün yokluğunu, yani çalışmama şeklinde görünen politik bilinç eksikliğini telâfi etmek için politik bir çalışmaya da önem vermemiz gerekir. Bunun da çareleri, bir yandan, görevleri somut bir şekilde gösteren, memurlara çalışma zevkini aşılayan ve en başarılı işçileri örnek alan sürekli bir eğitim, ve öte yandan asalakları tasfiye etmeye yönelen ciddî ve sert tedbirlerlik beslediklerî davranışlarından anlaşılanları, hem dir. Hem sosyalist topluma karşı derin bir düşman de şu veya bu sebeple kesinlikle çalışmak istemeyenleri asalak saymak ve cezalandırmak gerekir.

Nihayet, bilgi noksanından ileri gelen yetersizliği de düzeltmemiz lâzımdır. Emperyalist saldırıya ve günden güne güçlenen bir ablukaya rağmen, hâd bir safhada olan ham madde ve yiyecek sıkıntısına rağmen, mevcut az sayıdaki vasıflı teknisyenlerimizin kitle halinde yurdumuzdan ayrılmalarına rağmen teknolojimizi baştan başa değiştirmek ve yepyeni bir

toplum yaratmak gibi muazzam bir işi üzerimize aldık. Bu şartlar altında, hainlerin arkalarında bıraktıkları boşlukları doldurabilmek ve hızlı kalkınmamızın gerektirdiği vasıflı emek gücünü sağlayabilmek için, kitlelerle bağlantılı son derece ciddî ve azimli bir çalışmayı göze almamız gerekir. Bunun içindir ki, devrim hükümetinin bütün plânlarında meslekî yeterliliğe öncelik tanınmıştır.

Faal emekçilerin yetiştirilmesine, eğitimin ilk aşamasındaki çalışma merkezlerinde başlanmaktadır: En ücra bölgelerde hâlâ tek tük de olsa izine rastlanan okuma - yazma bilmeyenlerin eğitilmesi, üçüncü dereceye gelmiş olanlar için işçi gelişme kursları, daha yukarı seviyedeki işçiler için asgarî teknik kursları, vasıflı işçilerden ustabaşılar yetiştirmek için uzatmalı kurslar, nihayet bütün serbest meslekler ve yönetim hizmetleri için üniversite kursları. Devrim hükümetinin amacı, ülkemizi baştan başa büyük bir okul haline getirmek, ve burada çalışanların, okuyanların ve başarı elde edenlerin, yeteneklerine göre hem ekonomik durumları, hem de toplumdaki ma nevî otoriteleri bakımından daha elverişli yaşama şartlarına kavuşmalarını sağlamaktır.

Kırtasiye yığınlarının içinde kaybolmaz da, kuruluşlar ve kuruluşların birimleri arasındaki karışık ilişkileri kavrar, müesseselerimizin sık sık içine düştükleri çıkmazları görür, meselenin kökenlerine kadar inip önce basit, sonra daha geliştirilmiş teşkilât kuralları meydana getirirsek; memnun olmayanlara, kararsızlara ve tertipsizlere karşı savaş açar, bu kitlenin yeniden eğitip kurtarabildiklerimizi, Devrime kazandırır ve kurtulamayacak olanlarını elersek; u-

mutsuzluğa kapılmadan ve direncimizi yitirmeden, karşımızdaki güçlükler ne olursa olsun, her kademede yoğun bir eğitim seferberliğini de bütün bunlarla bir arada yürütürsek; kısa bir süre içinde bürokrasiyi ortadan kaldıracağımızdan emin olabiliriz.

Son seferberlik sırasındaki deneylerimiz, bizi Sanayi Bakanlığında bazı temas ve araştırmalar yaparak, nasıl olup da, ulus bütün gücünü düşman saldırısına karşı koymak için seferber etmişken, sınaî üretimin düşmediğini, nemelâzımcılığın ortadan kalktığını, meselelerin inanılmaz bir çabuklukla halledildiğini öğrenmeye teşvik etti. Bürokrasinin nedenlerini ortadan kaldırmak için bir çok etkenlerin bir araya gelmiş olduğu sonucuna vardık. Emperyalizme direnme yolunda yurtseverce büyük bir ulusal atılım Küba halkının eğici çoğunluğunu etkilemiş, ve her emekçi, kendi seviyesinde, önüne çıkan her problemi halletmeye hazır bir ekonomi savaşçısı olmuştu.

Böylece yabancı saldırı ideolojik motoru harekete getirmişti. Teşkilât kuralları, sadece yapılmaması gerekeni ve çözümlenecek temel problemin ne olduğunu belirtmeye indirgenmişti. Her şeyden önce üretim seviyesini düşürmemek, bazı üretim kollarında buna daha da dikkat etmek, ve bütün işletme, fabrika ve kuruluşları normal zamanlarda lüzumlu olan bütün fazlalıklardan temizlemek bunların başında geliyordu.

Kişilerin özel sorumlulukları onları süratli karar lar almaya zorluyordu. Ulusal bir olağanüstü hal karşısında bulunuyorduk, ve doğru veya yanlış, bu kararları mutlaka almak gerekiyordu, hem de bir

an önce. Bir çok hallerde bunun örneklerini gördük.

Henüz bu seferberliğin bilânçosunu yapmış değiliz, ancak malî bakımdan bilânçonun lehimizde olmayacağı açıktır. Fakat buna karşılık ideolojik plânda, kitlelerin bilincini geliştirmek bakımından seferberliğin olumlu sonuçları olmuştur. Bundan almamız gereken dersler nelerdir? Emekçilerimize, işçilerimize, köylülerimize ve memurlarımıza şunu iyice anlatmalıyız ki, emperyalist saldırı tehlikesi Democlesin kılıcı gibi başımızın üzerinde sallanmaktadır, barış durumu diye bir şey söz konusu olamaz ve ödevimiz Devrimi her gün biraz daha güçlendirmeye devam etmekten ibarettir. Çünkü istilâ tehlikesine karşı en büyük garantimiz Devrimin kendisidir. Adamızı zaptetmek emperyalizm için ne kadar zor olursa, savunmamız ne kadar güçlü ve inancımız ne kadar sağlam olursa, emperyalizmin o kadar cesareti kırılmış olur. Ülkemizin ekomik kalkınması bizi ayni zamanda daha büyük bir refaha, daha büyük bir rahata yaklaştıracaktır. İdeolojik ödevimiz, emperyalist saldırının kamçılayıcı büyük etkisini devam ettirmektir.

Her memurun sorumluluklarını tahlil etmeli, sınırlarını kesinlikle çizmeli ve çok sert müeyyideler koyarak bunların dışına çıkmasını önlemeliyiz. Bu temel üzerinde de ona geniş imkânlar tanımalıyız. Ayni zamanda, Devlet kuruluşlarının çeşitli birimlerinde asıl ile teferruatı ayırmalı asıl olanın üzerinde daha çok durmak için teferruatı sınırlamalı ve bu suretle işlerin daha çabuk yürümesini sağlamalıyız. Memurlarımızın faal olmalarını istemeli, merkezden gelen emirlerin yerine getirilmesi için belirli süre-

ler koymalı, uygun bir kontrol mekanizması kurmalı ve kararların zamanında alınmasını sağlamalıyız.

Bütün bu işleri yapmayı başardığımız takdirde, bürokrasi çok geçmeden ortadan kalkacaktır. Ne var ki, bu tek bir kuruluşun, hattâ ülkenin bütün kuruluşlarının işi değildir; topyekûn bütün halkın işidir, yani başta Parti ile kitle örgütleri olmak üzere yönetici organların işidir. Hepimiz şu sloganları uygulamak zorundayız: BÜROKRASİYE KARŞI SAVAŞ. DEVLET MEKANİZMASINI YUMUŞATMAK. ENGELSİZ ÜRETİM. ÜRETİM SORUMLULUĞU.

12,5 TL.